MASTER
NEGATIVE
NO. 93-81278-5

MICROFILMED 1993

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES/NEW YORK

as part of the
"Foundations of Western Civilization Preservation Project"

Funded by the
NATIONAL ENDOWMENT FOR THE HUMANITIES

Reproductions may not be made without permission from
Columbia University Library

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright law of the United States - Title 17, United States Code - concerns the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material.

Under certain conditions specified in the law, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that the photocopy or other reproduction is not to be "used for any purpose other than private study, scholarship, or research." If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

This institution reserves the right to refuse to accept a copy order if, in its judgement, fulfillment of the order would involve violation of the copyright law.

AUTHOR:
PALACKY, FRANTISEK

TITLE:
DOBA HUSOVA

PLACE:
V PRAZE

DATE:
[1915]

Master Negative #

93-81278-5

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

931.89
H9622 Palacký, František, 1798-1876.
... Doba Husova, vyňato z dějin národu českého, úvod napsal Václav Novotný. V Praze, J. Otto, [1915]
xv, 254 p., 1 l. 15 cm.

95232

Restrictions on Use:

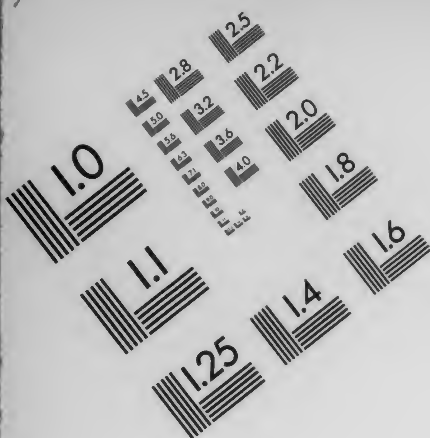
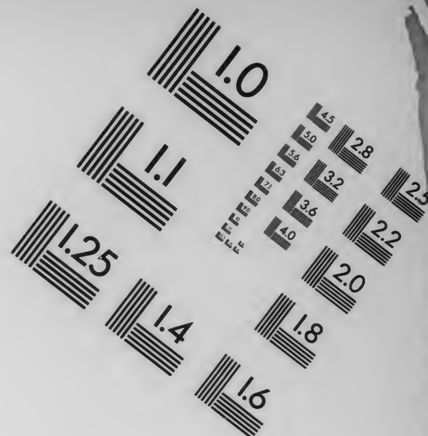
TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 11X
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 4/12/93 INITIALS BF
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

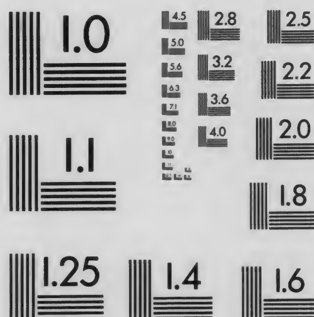

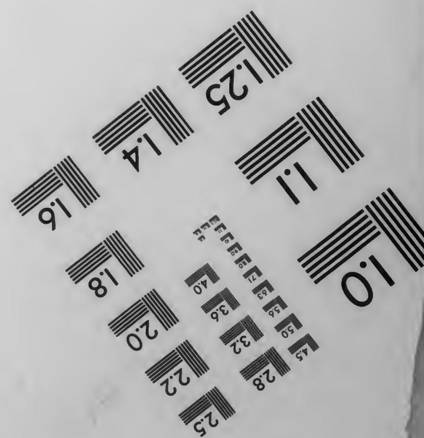
AIIM

Association for Information and Image Management
1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

Columbia University
in the City of New York

LIBRARY

GIVEN BY

A. R. Konkel

A. Kunkol

FRANTIŠEK PALACKÝ:

DOBA HUSOVA.

VYŇATO

Z DĚJIN NÁRODU ČESKÉHO.

ÚVOD NAPSAL

VÁCLAV NOVOTNÝ.

NAKLADATELSTVÍ
J. OTTO SPOL. S R. O. V PRAZE.

Made in Czechoslovakia.

1915

Gift of
A. R. Koukel
8-21-34

VEŠKERA PRÁVA VYHRAZENA.

931.89
H9622

Tiskem Karla Šolce Kutná Hora.

Počátky nepokojův církevních v Čechách.

Na počátku XV. století znamenati jest důležitý obrat v dějinách, jak křesťanstva vůbec, tak i národu Českého zvláště. Duch a směr k tomu, co za naší doby nazývají jedni opravami (reformou), jiní převratem (revolucí), počal jeviti se v pospolitosti větší silou, nežli kdy dříve; po prvé počal lid křesťanský hromadně a dovedně pokoušeti se, aby vymanil se ze zásady pouhé autority, čili z duchovního poručnictví představených i vůdců svých, i aby postavil se sám do popředí dějin, co hlavní jejich činitel.

Známa jest idea středověká o dvojím meči, duchovním i světském, a dvou hlavách křesťanstva, papeži a císaři. Onomu svěřeno prý bylo shůry slovo spasitelné, aby učil víře i vědomí, vyměřoval povinnosti a práva, odplaty a tresty: tento stál mu po boku co hájitel slova spasitelného, jemužto zjednati měl mezi národy průchod a poslu-

Počátky nepokojův církevních v Čechách.

Na počátku XV. století znamenati jest důležitý obrat v dějinách, jak křesťanstva vůbec, tak i národu Českého zvláště. Duch a směr k tomu, co za naší doby nazývají jedni opravami (reformou), jiní převratem (revolucí), počal jeviti se v pospolitosti větší silou, nežli kdy dříve; po prvé počal lid křesťanský hromadně a dovedně pokoušeti se, aby vymanil se ze zásady pouhé autority, čili z duchovního poručnictví představených i vůdců svých, i aby postavil se sám do popředí dějin, co hlavní jejich činitel.

Známa jest idea středověká o dvojím meči, duchovním i světském, a dvou hlavách křesťanstva, papeži a císaři. Onomu svěřeno prý bylo shůry slovo spasitelné, aby učil víře i vědomí, vyměřoval povinnosti a práva, odplaty a tresty: tento stál mu po boku co hájitel slova spasitelného, jemužto zjednati měl mezi národy průchod a poslu-

šenství. Považováníť oba jako bohem ustanovení pastýřové člověčenstva, by vodili je po všech stezkách života jak soukromého, tak i pospolitého, státního i církevního. Pomocí podřízeného sobě kněžství a panství (sacerdotium et imperium) konali úřad svůj tu hromadně, ve sborech a sjezdech zákonodárných, tu porůznu, rozsudky a dekrety jednotlivými. Byliť jmíni za naprosto potřebné poručníky lidstva ještě vesměs nezletilého: pročež a u t o r i t a slov a skutkův jejich panovala myslem lidským bezvýminečně, a předpokládáno, že člověčenstvo nemohlo, leč jejich vedením, dojíti cíle svého. Proto konečně zejména úsudkové a nálezové hierarchie Římské nabývali, co zjevení vůle samého ducha svatého, platnosti nejvyšší i absolutní, a každé pochybování o pravdě a spasitelnosti jejich pokládáno za hřích, každé uchýlení od nich za kacířství a za zločin.

A však za porušitelností všech věcí pozemských neušli porušení ani dotčení poručníci národův a náměstkové boží na zemi. Netoliko papežství, ale i císařství kleslo na počátku XV. století hluboce jak rozdvojením se a nesvorností, tak i nezprávností a nehodným se chováním hlavních svých representantův. Rozstoupiloť se bylo křesťanstvo již mezi dvojí papeže a dvojí císaře čili krále Římské, ježto brojili proti sobě vespolek; někteří národové ctili Bonifacia IX. v Římě, jiní Benedikta XIII v Avinionu, co pravé papeže a duchovní hlavy křesťanstva; někteří uznávali krále Václava Českého, jiní Ruprechta Klema Bavorského za hlavy světské. V běhu roku 1403, kterýmžto počíná vypravování naše, byli nadto zvláště v Čechách přerváni a převráceni všickni jak církevní tak i státní úvazkové a řádové spůsobem neslýchaným. Arcibiskupa nebylo, a král Václav chován byl v cizině u vězení; bratr jeho, král Sigmund Uherský, jenž osoboval sobě po něm vrchní moc a vládu v zemi, musel potýkati se o ni s bratrancem svým Joštem, markrabím Moravským, a s pány českými. Bonifacius IX., kteréhož Čechové měli za pravého papeže, nechtěl uznávati ani Václava za krále Římského, ani Sigmunda za krále Uherského: začež tento, co vladař Český, zapovídal poslouchati jeho nebo přijímati od něho jakékoli bully a rozkazy. Toto vzájemné podrývání autority a moci hlav křesťanských mezi sebou, a vedle něho nadobyčejná mravní kleslost jak duchovenstva vůbec, tak i hierarchie Římské zvláště, dávaly již hojné příčiny ku pochybování, byly-li mocnosti tyto vedeny skutečně duchem svatým?

V takovémto stavu věcí tratily se náhle samy ty prameny, ze kterýchžto zásada středověké autority prýštila se a nabývala byla v myslech lidských moci větší a větší. V době, kde tak povážlivě zviklání byli sami z á k l a-

dové přesvědčení lidského, je-li div, že mužové důmyslní a osvícení, jakovýchž na universitě Pražské zvláště národ Český hojně počítal, roztoužili se po jiných p r a m e n e c h j i s t o t y, po základu pravdy bezpečnějším a stálejším, nežli byla vrátká nálezův a zákonův lidských autorita? Staloť se přirozeně, že hledali a nacházeli základ takový v p í s m ě s v a t é m, co slovu božím, a v rozumu svém, co vykladači jeho; vedly je k tomu jak dávné učení několikera spisovatelův domácích i zahraničních, tak i nové důmysly Angličana M. Jana Wiklefa, jehožto knihy theologické, byvše do Prahy přineseny a tu rozšířeny, spůsobily mezi učenci českými veliké myslí pohnutí.

Nový směr ten k vymanění se ducha z pod pouhé autority vzal na se hned od počátku ráz výhradně c í r k e v n í a n á b o ž e n s k ý, opřev se popředně jen proti papeži a hierarchii Římské, nikoli také proti panovníkům světským. Přihodilo se to z příčiny té, že politického absolutismu doba ona ještě vůbec ani neznala.

Ovšem že odpor proti středověkým naukám a řádům církevním, založený na slovích písma svatého a na právu lidského rozumu, nebyl sám v sobě nic nového: církev Římská zápasila s jednotlivými odpory takovými hned od počátku a po vše věky téměř bez přestání. Nové ale bylo to, že odpor nyní

počavší nejen jevil se větší silou a vytrvalostí, ale že nabyl také poměrův mnohem rozsáhlejších, nežli kdykoli dříve, že z chyší učencův a ze školských síní přenešen byl a vniknul do života celého národu, a že osvědčiv se konečně býti nepřemožitelným, odjal církvi středověké absolutní vládu nad duchem lidským, donutil ji k uznání moci jiné a vyšší mimo sebe, a zjednal národům poprvé možnost, vkládati se do rozhodnutí osudův světových vlastním a samostatným hlasem svým. Spor a zápas tu počavší trvá i podnes; byltˇ sice pozdějšími zjevy na dějišti světovém i obnovován a množen, i dušen a mořen zdarem nestejným, ale až podnes nebylo lze ani cele udusiti ho, ani zjednati mu celého vítězství.

*

Ve valném shromáždění university Pražské dne 28. máje 1403 čteno k žádosti arcibiskupova officiála i kapituly Pražské 45 článkův věroučných, vyňatých ze kněh anglického spisovatele Jana Wiklefa, a po bouřlivém jednání vynešen nález většinou hlasův, aby žádný oud university Pražské neučil článkům těm, aniž jich rozšiřoval, pod pokutou křivé přísahy.

Byltě to první skutek veřejný, kterým vystoupila na jevo neshoda o víře a správě křesťanské, rodivší se v myslech lidských již

drahně času, a kterým usilováno spolu odstraniti ji. Od té doby neshoda ta, obrátivši k sobě pozor všeobecný, vzrůstala čím dále tím rychleji v ouplnou roztržku. Proudem událostí památných a ještě nevídaných zmocnil se tento nový živel veškerého života národního v Čechách a v Moravě, upozadil v něm všecky jiné duševné i materiální snahy, a dotýkav se mocným působením svým netoliko zemí sousedních, ale i celého křesťanstva, vedl konečně k bouřem a k válkám neslýchaným, které zatřásše několikráte po sobě veškerou Evropou, napojily vlast naši krví a pokryly ji sutinami. Náramná důležitost osudné této v dějinách našich doby ukládá nám povinnost, vyslediti a vylíčiti první vznik a rozvinutí její v největší, co možná, pravdě, jasnosti a jadrnosti.

Otázka, o kterou veškeren věku tohoto spor veden, byla vesměs tato: Křesťanství v církvi západní srovnávalo-li se ještě ouplně s oumyslem božského někdy původce a prvních jeho apoštolův? či snad uchýlilo se v některých věcech a mělo tudíž navráceno býti do první koleje své? — Otázka ta dotýkala se i theorie i praxi křesťanské, to jest i věrouky, i správy a řádův církevních. —

Na to vesměs odpovídali jedni: Církev nikoli neuchýlila se od ducha spasitelova, protože duch tento, spočívaje v ní samé co bezprostředné živé dědictví po zakladateli jejím, vládne jí a ustrojuje ji uvnitř po vše věky. Cokoli tedy církev věří a čemukoli učí, to jest pravá víra křesťanská; kromě ní není a nemůže býti pravého křesťanství již z té příčiny, poněvadž jen ona (v ouhrnku ji berouc) sama jediná rozeznávati má i může, co pravdou i co nepravdou jest. Oudové její mohou sice odpadnouti od ní a zablouditi do bezcestí v životě i v učení svém: ona však sama tím nikoli se nemění, zůstávajíc jedna i táž na věky věkův, aniž brány pekelné jí odolají!

Jiní namítali proti tomu, že marné bylo chlubiti se dědictvím ducha svatého, jestliže skutkové svědčili snad naopak; pravé a jediné dědictví církve Kristovy že jsou knihy písma svatého vůbec i nového zákona zvláště; a tyto budouc rozumně vykládány i užívány, že mají považovány býti za jediné spasitelné pravidlo víry a života křesťanského. Cokoli tedy v církvi neplyne prostředně nebo bezprostředně z naučení písma svatého, to vše že sluší a potřebí jest, co výmyslek lidský, buď lehce vážiti, buď i ovšem tupiti a zavrhovati, jak mile totiž písmu až i v odpor se staví.

Tudíž na snadě jest, že ve sporu tomto zjevily se protivy katolictví a protestantství, ježto po drahné časy spolu zápasíce, i dnes ještě ujednotiti se nedají; pročež že tu činiti máme s dvojicí ve křesťan-

stvu, která hlouběji zasahuje a v následcích svých dále se nese, nežli zrakem běžným stihnouti lze. Kristus sám podal a zůstavil nauku svou člověčenstvu jen slovem živým, nikoli také písmem: ti ale, kdo slova jeho byli slyšeli, pocítili záhy potřebu, zaznamenati je co slovo boží, co písmo svaté, co nejdražší závět (testamentum), aby utkvělo věrně v paměti potomstva i nepodléhalo ni zapomenutí, ani zjinačení. Proto způsob učení křesťanského jest obojí oprávněn: i ústním podáním, i učením se v písmě svatém. První spoléhá více na autoritě učícího, druhý více na samočinnosti učícího se; onen hoví povaze přirozené většiny lidí, potřebujících návodu jak vůbec, tak i zvláště ve víře, tento svědčí více duchům toužícím po samostatnosti a svobodě. Spor a boj z rozdílu takového povstalý zachvátil již od několika století netoliko všecky národy, ale i všecky osoby ve křesťanstvu více neb méně patrně do víru svého. Zatím ale, co strany odporné, vášněmi tytýž zaslepené, obviňují se navzájem, že prý zpronevěřily se bohu a víře, — zapomínajíce při tom bohužel obě až příliš, kterak Kristus sám prohlásil jen milování boha i bližního svého za přední a hlavní známku všech věrných následovníkův svých: — uznává i velebí soudný zpytatel i ve sporu jejich jen působení ruky páně, která pro zachování života i rovnováhy všehomira, za-

loživši v něm všude síly dvojité a proti sobě působící, postavila pokoj proti ruchu a odstrkavost proti přitahavosti, stvořila člověka mužem i ženou, ba i ducha zavázala zákonem polarity, pokudkoli moc jeho ve světě smyslném se jeví, a konečně uznala i bouře za potřebné mezi živly, aby síla jejich se vždy zotavovala. Netoliko tělo, i duch také sílí a zmáhá se zápasem; a že nyní Europa osvětou a vzdělaností ducha nad jiné světa díly předčí a jimi vládne, za to věru přede vším děkovati má zápasu tomuto duchovnímu po mnohá století prodlouženému; ba i skutek učí každodenní, že duchovenstvo samo vyniká vesměs mravností a vzdělaností tam, kde mu zápasiti bývá se smýšlením odporným. Ačkoli pak věrnému zvěstovateli událostí těchto nebude stejno, jakékoli formy osobí sobě cit a potřeba náboženství, ano člověku bez nich ku posvěcení svému obejíti se nelze: nicméně snažiti se bude, aby neoučastnil se vášní strany kterékoli, alebrž zůstavil rozeznání nad nimi soudu vyššímu, věda dobře, že víra nikdež není vědomím, kteréhožby lze bylo nabýti vlastním úsilím, ale že jest skutek duševný sám sebou nevyhnutelný, čili dar boží; a protož držeti se bude slov spasitelových: Nezatracujte a nebudete zatraceni. Jen kde náruživosti lidské, co živlové cizí, ve spor tento se vměšují, kde sobectví a ctižádost, panovačnost

a zištnost, pýcha i nenávist o to se zjevně zasazují, aby pokrytsky užívaly k účelům svým za prostředek i toho, co nejsvětějšího jest: tam mravní cit nesmí nikoli zamlčeti se; neb tento dualismus náleží v obor jiný, kde o pravdě nebo klamu, o právu a bezpráví, sporu není a býti nemůže. A jen takovýmto duchem psán jsa dějepis, může bohdá dosáhnouti vznešeného oučele svého; má-li historie nám býti učitelkyní, nesmíme dělati z ní sobě — děvky!

*

Mylné bylo by domnění, že církev křesťanská, a zvláště západní, od počátku svého nepodléhala změnám časovým, jak ve věroučné stránce, tak i v ústrojí a v řádech svých: neboť zákon pokroku, dalšího rozvinutí a oprav jevil se v ní po všecky věky tak dobře, jako ve kterémkoli jiném oboru působení lidského. Či jest neznámo, jak rozdílný byl spůsob živobytí křesťanského před císařem Konstantinem a po něm? jaké proměny udály se v moci a postavení hierarchie Římské jen od papeže Řehoře Velikého do Řehoře VII a do Bonifacia VIII? jak množil se a bohatnul v podrobnosti obsah věrouky čili dogmatiky křesťanské každým stoletím? Křesťané nemohli od jakživa nepřemýšleti o cestě, která vedla ke spa-

sení; a čím méně bylo důkladných známostí a světla, tím větší povstávala hojnost domněnek různých. Ze starých jader v podání křesťanském pučily a rozvíjely se důmyslem otců církevních vždy nové ducha květy a plody, a nejedny nábožné více pocity nežli pomysly vzrůstaly a odívaly se poznenáhlu v určité vědomí, ba i v zásady a soustavy naučné; hierarchii Římské čili papežům a sborům kněžským bylo bdíti, aby proměny ty dály se pokaždé v duchu právě křesťanském, aby novými důmysly neutrpělo snad pravověří čili orthodoxie církve. Nelze zapírati, že po celý téměř středověk papežové vůbec vyznamenávali se a svítili rozumem i rozhledem vyšším, ačkoli ve sporu rozumu a citu dávali také oni obyčejně přednost citu nábožnému. Takto pod autoritou církevních otců počalo záhy vzdělávati se ku př. anthropomorfické představení o bohu co nějakém mocnáři nebeském, který na spůsob pozemských sedí na trůnu na nebesích, otočen jsa kůry andělskými a hojným svatých i světic dvořanstvem. Bůh takový dle okolností i hněvá i smilovává se, dávaje se přímluvami svých milých oblomiti a vésti ve svých rozhodnutích. Proto podstata náboženství zakládána více a více netoliko na modlitbách k bohu, ale i na vzývání svatých, jimž tudíž přičítáno účastenství božské všudypřítomnosti a vševědoucnosti atd. V okolnostech takových

neuznáváno ani šetřeno práva osobního přesvědčení: kdo dle svého rozumu dával věcem výklady jiné a zastával je urputně, odsuzován býval co bludař a kacíř. Zásada pouhé autority panovala naprosto veškerému světu křesťanskému. Hierarchie Římská, rozhodujíc o pravdě a bludu, chránila tím a udržovala spolu jednotu církve; i musíť uznáno býti za štěstí pro národy, že v jednotě tě ujímal a živil se pocit jejich společného příbuzenství, co jedné veliké rodiny, podrobené jedné a též autoritě a stejným zákonům. Kéžby jen tvořící se theokratie církevní byla uměla lépe uvarovati se staré panovačnosti Římské a cest při moci světské obyčejných!

Příčiny roztržek a neposlušenství v církvi bývaly obyčejně dvojí: jedny brávaly původ více z učení, druhé více z chování se hierarchie Římské. Nevšickni věřící hověli stejně zásadě pokroku; zvláště na východu církev Řecká udávala to za hlavní příčinu roztržky své s Římem, že považovala všeliká zdání a učení církve Římské za novoty škodlivé a nebezpečné. Národové západní zase odtrhovali se nejvíce proto, že brali pohoršení z praktické stránky křesťanství, ježto v Římě odstupovala prý hojně od učení a příkladu apoštolského. Mezi sektami z takové příčiny již ve hluboké starověkosti povstalými poutá pozor náš zvláště sekta Valdenská, ježto s událostmi v Čechách měla hojné podobnosti a styky.

Původcem sekty té byl zámožný někdy měšťan a kupec Lyonský ve Francii, řečený Valdo neboli Petr Valdus, v létech 1170—1180. Obrátiv se k náboženství cele, a dav sobě přeložiti do mluvy domácí nový zákon i jiné knihy písma svatého, rozdal jmění své mezi chudé, a následuje příkladu Kristova i apoštolův, jal se i s učenníky svými kázati evangelium lidu obecnému, napomínati ku pokání, chváliti chudobu a život pobožný i varovati před žádostmi tělesnými. Byltě s počátku tak vzdálen myšlenky, odtrhnouti se od církve Římské, že r. 1179 podal papeži Alexandrovi III spůsob a řád svůj ke schválení a potvrzení; teprv Lucius III, na sboru církevním ve Veroně v listopadu 1184 držaném, vynesl kletbu vedle jiných sekt, spolu také na Valdenskou, protože každému laikovi schopnému přisuzovala povinnost i právo, hlásati lidu slovo boží, bez ohledu na ordinaci biskupskou. Následovníci Valdovi, kteří mimo jiná jména nejvíce co „chudí Lyonští“ (pauperes de Lugduno) prosluli, utvořili teprve postupem času své zvláštní a určité vyznání čili učení, kterým dělili se jak od církve Římské, tak i od ostatních sekt souvěkých, (jakoví byli Katarové, Albigenští, Patareni, Bogomilové a jiní,) a byvše vypuzeni z krajiny Lyonské,

osedli hlavně v oudolích mezi vysokými Alpami někdejšího Delfinatu a sousedné jemu Italie. Poněvadž jeden článek jejich vyznání ukládal jim povinnost, dle nového zákona kázati slovo boží, není se diviti, že učení jejich záhy počalo šířiti se do všelikých krajin, a jsouc úsilně potlačováno všude, předce hojně vkořenilo se v srdcích obecného lidu. Hlavní jeho známky, kromě povinnosti kazatelské, byly ty, že obmezujíc se na písmo svaté, co jediný pramen a pravidlo víry, mělo na zřeteli více praxis nežli theorii křesťanství, a to dle příkladu a ducha prvověké církve; že nepřiznávalo papežům ani hierarchii Římské moci výhradné klíčův apoštolských, že spasitelnost církevních svátostí činilo závislou od mravní zásluhy osob jimi přisluhujících, že zamítalo vzývání svatých a očistec, a pokládalo každou přísahu i každé prolití krve lidské, ba i trest smrti, za hříchy smrtelné. Byvše pronásledováni, jako jiní kacíři, Valdenští, kromě nedostupných oudolí alpských, drželi se na mnohých místech co společnosti tajné, a činili se na oko poslušny církve Římské, i účastny svátostí jejích: ale za příčinou tajných schůzek svých upadali také hojně v podezření neřádův a neplech, které se jmenem „jamníci" spojovány bývaly. Také uchylovali a dělili se nezřídka mezi sebou v podrobnostech, z nedostatku důkladné známosti své věrouky řídíce se,

jako tak zvaní „pikharti" (beghardi) a „bekyně" (beguinae, beguttae,) více temným citem nábožným, než rozumem a vědomím jasným.

Povstání sekty Valdenské nezůstalo beze vlivu i na samu církev Římskou hned od počátku. Hlavní zásadě její, následování příkladu apoštolského v chudobě a v pilném kázání slova božího, nemohli ani osvícení papežové, jako Innocentius III, ani vroucí křesťané, jako František z Assisi a Dominik, nepřiznávati pravdy a oprávněnosti: a předce kněžstvo jejich věku bylo, i dle jejich uznání, uchýlilo se od ní velice, oddavši se příliš valně pohodlí, nádheře a rozkošem světským; neb mezi faráři byl již tehdáž rozmohl se obyčej, požívati svých beneficií podál svěřeného sobě stáda, a odbývati pastýřské povinnosti své skrze najaté střídníky (vikáře), špatně placené a často hrubě nevzdělané; nehoda ta bývala za oné doby hlavní příčinou prospěchu sektářův. Proto založeny brzy po sobě nové dvě řeholy, tak řečených mnichův žebravých: byli to Minorité (fratres Minores, bosáci) skrze Františka z Assisi r. 1207, a Dominikáni, čili řád kazatelský, (fratres Praedicatores) r. 1216 skrze Dominika, někdy kanovníka Osmenského v Hispanii zřízení, ježto pak brzy roztřídili se i na všeliké řeholy menší. Noví mnichové jali se záhy předstihati samé Valdenské, jak v dobrovolné chudobě, tak

i v horlivém a pilném kázání slova božího lidu obecnému a v jiných ctnostech křesťanských. Číníce pak to vše v dokonalém souhlasu a poslušenství církve Římské, nabyli skutečnými zásluhami svými rychle veliké příznně a znamenitých prospěchův ve všech zemích křesťanských, jak na panovničích dvorech, tak i v chýších chudiny. Staliť se záhy přední hájitelé Římského pravověří, přední nástrojové k obrácení všelikých sekt opět do lůna církve, a hlavní podporovatelé centrální moci papežské ve křesťanstvu, podléhajíce všude kázni církevní ne tak diecesanův svých, jako raději dvoru Římského bezprostředně. A však sám ten neobyčejný prospěch, sama ta hojná přízeň a láska, kteréž všude požívali, zdá se, že přispíšily také u nich porušení, dovolujíce jim ochabovati více a více v prvotné přísnosti řehol svých; neb sotva minulo století od založení jejich, a již slyšeti bylo i na ně nářky hojné a spravedlivé, — jakož o tom dále vypravovati budeme.

Častá starých Čechův chlouba, že od svého pokřesťanění stáli vždy nepohnutě v poslušenství stolice Římské, musí po bedlivějším uvážení poněkud umírniti se. Ovšem že oni celkem nikdy od Říma neodtrhli se: ale částečných odporův bývalo, jako jinde, tak i u nich vždy dosti. Již první obrácení jejich na víru křesťanskou stalo se bylo se

dvou stran, a ne cele svorně. Obřad slovanský, uvedený od bratří Cyrilla i Methodia, zapustil u nich hned na počátku kořeny hlubší, nežli myslilo se do nedávna; a když národ český žádal za jeho schválení, a papež Řehoř VII, známou bullou ze dne 2. ledna 1080, netoliko nesvolil k němu, ale i poroučel konečné jeho zavržení a zrušení, neuposlechli ho ani král Vratislav, ani národ sám. Nesluší ovšem uzavírati zase odtud, žeby s obřadem slovanským také články víry řecké, pokud rozdílné byly od latinských, byly došly mezi Čechy jakési zvláštní obliby; nepodstatné zdá se býti zejména domnění, žeby obyčej přijímati svátost oltářní pod obojí spůsobou byl udržel se v Čechách podtají od věku Methodiova skrze všecka století pozdější: ale tolik aspoň jisté jest, z toho i z jiných důvodův, že nalezali se v Čechách po věky lidé, kteří nedávali se voditi pouhou autoritou stolice Římské.

Pamětihodný toho důkaz podává bulla papeže Innocentia IV, daná v Lyoně, dne 19. srpna 1244 ku prelátům Českým i Uherským, o kacířství té doby v Čechách povstalém. Praví se v ní, že mezi Čechy kacířská nepravost takové nabyla síly, že popuzovala již k boji proti matce církvi netoliko lid obecný, ale i velmože a pány, a v přívažčivé nešlechetnosti že volila sobě jakéhosi arcikacíře i za papeže, kteréhož i s učen-

níky jeho ve velikém množství v úctě majíc, napájela se jedem učení jeho. Protož aby duchomorný neduh takový nezmáhal se dále, vynesl papež kletbu „na arcikacíře, kteréhož Čechové papežem nazývali, a na učenníky jeho i na přívržence a ochránce obojího pohlaví“, a přikazoval prelátům jak Českým tak i Uherským netoliko rozhlásiti ji, ale přičiniti se také při svých králích, aby kacířové ti skutečně potrestáni byli.

Pro chudobu dějinných pramenův našich nelze zvěděti, co s tím samozvaným papežem českým a s jeho přívrženci dále stalo se. Víme toliko, že i král Přemysl Otakar II ku potlačení kacířství v Čechách vyžádal sobě pomoci od papežské stolice, kterouž mu Alexander IV také udělil, ustanoviv bullou dne 17 dubna 1257 dva Brněnské minority, Bartoloměje Čecha a Lamberta Němce, za první nám dle jména známé inquisitory v Čechách. Ale ani o té události nezachovaly se nižádné podrobnější a určité zprávy. Teprv ze žaloby, kterou r. 1318 náruživý probošt Fridrich ze Šumburka osočil biskupa svého Jana z Dražicu papeže Jana XXII, jakoby hověl byl kacířství v Čechách, dovídáme se, ale způsobem velmi nespolehlivým a nejistým, jakoví byli někdejší kacíři čeští. Pokládalit prý oni každou přísahu, jakkoli pravou, za hřích, a dle učení jejich laikové tak dobře jako kněží mohli zpovídati

a rozhřešení udělovati, ba i řádně pokřtění mohli zase křtěni býti; zapírali prý z mrtvých vstání a jednotu božské podstaty; Kristus pán, pravili, že nadán byl tělem ne lidským, ale jakýmsi fantastickým, a Luciper že zase kralovati bude na zemi. Kacířův takových bylo prý tolik v městě a v biskupství Pražském, že měli svého arcibiskupa i sedm biskupův, a každému biskupovi že podřízeno bylo po třech stech kacířův, ježto prý nočními časy scházeli se v jamách ke slyšení kázání a ku páchání hříchův tajných. A takové nešlechetníky biskup Jan pokládal prý za hodné lidi, a když k doléhání krále Jana i Pražanův postaveni byli před inquisitory a 14 jich odsouzeno řádně co kacíři, (zejmena jeden mezi nimi lékař, jmenem Richard, kterýž i písmem prý hájil byl kacířství svého,) k rozkazu biskupovu úředníci jeho násilím prý propustili odsouzence zase na svobodu. I ačkoli dotčená žaloba líčením svým patrně nadsazujícím ukazovati se zdá více na Katary, (ode kterýchž i slovo „kacíř“ má původ svůj,) může předce býti pravdě podobnějším, co naskytuje o té věci souvěký pramen jiný, že podstata žaloby vztahovala se vlastně k jakémusi sboru Valdenskému. Tolik aspoň jisté jest, že pozdější stopy smýšlení kacířského v národu českém vedou vždy více k učení Valdenskému, nežli k jiné kterékoli sektě.

*

A však neméně jisté jest, že ono veliké hnutí duchův, ony nepokoje a bouře náboženské, které v XV století činí hlavní obsah dějin a proměnily podstatně veškeru tvárnost věcí českých, nebraly původu svého z nižádné sekty středověké, ani Valdenské, ani Katarské, ale že povstaly a rozvinuly se ze vlastních příčin a zárodkův, s počátku na oko nepatrných, ale nabývajících čím dále tím větší opravdovosti a důležitosti. Bylať to idea života křesťanského ve sporu a zápasu s protivou života skutečného, která nedajíc ukojení hluboce nábožnému srdci starých Čechův, vedla je vždy ku pokusům novým o uskutečnění její ve společnosti lidské. Mělť ovšem život celého národu a všech jeho tříd uspůsoben býti dle oné idey; především ale měli svítiti příkladem vzorným křesťanského života ti, kteří stavem svým povoláni byli hlásati lidu slovo boží a vésti jej ku pobožnému živobytí na zemi i ke spasení na věčnosti. Tu ale záhy stali se prvním kamenem úrazu právě ti, kteří nedávno předtím ještě považováni byli za přední představitele a šiřitele pravého křesťanství. Přičinlivostí Minoritův a Dominikánův podařilo se bylo přivésti všeliké bludaře zase do lůna církve a očistiti národ český téměř cele od příhany kacířství; horlivost jejich, co kazatelův, zjednávala jim vždy větší a větší lásku a důvěru v lidu, kterýž pak namnoze nejen

jim raději nežli farářům svým zpovídati se, ale i svátostmi církevními od nich sobě posluhovati dáti chtěl, v jich kostelích a klášteřích pohřeby sobě volil a záduší hojná u nich sobě zakládal. Úspěchy takové zbudily u kněží a prelátův i veškerého duchovenstva světského záhy jakési řevnění a větší opravdovost i pilnost u vykonávání svého pastýřského úřadu. Přičiněním zvláště biskupa Jana z Dražic již i faráři počali hojně vyznamenávati se příkladným živobytím, kdežto mnichové žebraví, opojeni tuším zdarem svým, klesali více a více. Dávánoť těmto již skutečně za vinu, že život jejich druhdy apoštolský a příkladná kázeň ochabovaly tím více, čím více zmáhala se moc řehol jejich; že prvopočátečná pokora i dobrovolná chudoba ustupovaly více a více vypínavosti a lakotě nenasytné, a že oni provozovali moc svou v lidu více pro vyhovení vášněm svým, nežli pro rozmnožení pravé křesťanské pobožnosti. Zvláště pak když Minorité Litoměřičtí nešetřili církevních zápovědí, jež biskup Jan z Dražic ovšem příliš často ukládal, vinili je officialové biskupští zjevně, že rušíce církevní kázeň, činili to z pouhé lakoty; a když dokonce Minorité Žatečtí opovážili se pochovati slavně pana Sulislava ze Pnětluk, roku 1313 pro škody na církevních statcích spáchané v biskupově kletbě zemřelého, dal je i samé týž biskup do kletby dotud, dokud

by neučinili náležitého pokání. Naproti tomu neopomenuli také oni viniti jeho z přílišné shovívavosti ku kacířům, jakož nahoře již dotčeno, ano jisté jest, že on vlídněji soudil o pietistech svého věku, tak řečených „beghardech“ čili pikhartech a „bekyních“ čili ženách kajících, nežli schvalovala zelotická orthodoxie; ač proto nechceme jistiti, žeby vždy a ve všem choval se byl bez ouhony. Rozbroje a roztržky mezi ním a mezi řeholníky jeho diecese jsou skutek stvrzený mnoholetým jeho bezděčným v Avinionu přebýváním (1318—1329), ačkoli podrobnosti o tom zakryty jsou nepamětí. Také třenice mezi kněžstvem světským a řeholami žebravými dostoupily za jeho biskupování povážlivé prudkosti a výše. Farářové Pražští dobyli sobě u papežské stolice bully na ochranu práv svých, do kterýchž jim žebraví mnichové sahati neměli: když ale tito nezměnili předce obyčejův svých, vyhlášena ve všech hlavních kostelích Pražských dne 24 července 1334 kletba na ně. Přišlo k bouřím i až ku krveprolití v městě, ježto laikové dělili se a brojili na obě strany; mnozí farářové i mnichové ztýráni všelijak, nežli podařilo se biskupovi, upokojiti a smířiti zase mysli rozdrážděné.

Rozbroje takovéto v lůně církve české nepřestaly ani pod prvním arcibiskupem A r n o š t e m z P a r d u b i c (1343—1364), ale stávaly se časem ještě povážlivějšími. Kterak Arnošt o to horlivě se snažil, aby kněžstvo diecese jeho prospívalo skutečně ve vzdělanosti a v čistotě mravův, a kterak prostředky, jež k tomu obral, byly vhodné a dílem i přísné, o tom mluvili sme na jiném místě obšírněji. Učeností, známostí světa i lidí, též dary tvorčími a organisovacími rovnal se Arnošt svému příteli a pánu K a r l o v i IV, a jsa při tom prost jeho vad i křehkostí všelikých. Jakož byl Karel r. 1348 takořka znovu založil říši Českou, zavázav ji řády novými, na podobný způsob vydal také Arnošt na provinciální synodě dne 12 listopadu 1349 duchovenstvu českému nové zákony kázně, ježto pod názvem „Statuta Arnesti“ vůbec vyhlášeny byvše, zachovaly moc a platnost svou po mnohá století. Známo jest, kterak i Karel IV. horlivě usiloval o reformu duchovenstva; spojenému snažení císařovu i arcibiskupovu podařilo se, že kněží čeští toho času co do vzdělanosti a mravův vynikali aspoň nad německé skutečně. Podstatně pomáhalo k tomu v y s o k é u č e n í P r a ž s k é, založené roku 1348, o jehožto zkvetání oba, císař i arcibiskup, stejně laskavou i snažnou péči vedli.

Tím vším stalo se, že nezadlouho netoliko mnichové žebraví ztratili v očích lidu českého někdejší svou ve ctnostech apoštolských přednost, ale že kněží světští, aspoň

mnozí, ba i laikové někteří, počali jak učeností a osvíceností, tak i duchem apoštolským vynikati nad ně vysoce. U valné části národu vzbuzeny tím spolu větší opravdovost a bystřejší smysl co do rozeznávání pravého a lichého křesťanství vůbec.

Jaký duch vládnul tehdáž hlavou i světskou i duchovní v Čechách, vysvítá znamenitě také z povolání bratra řeholy sv. Augustina, Kunrata Waldhausera, z Rakous do Čech, a z několikaletého působení jeho v Praze; téhož Kunrata, jehož někteří historikové církevní pod nepravým příjmením „ze Štěkna" za předchůdce M. Jana Husa v Čechách pokládati byli zvykli. Kazatel tento, učeností a rázností charakteru slovutný, obrátil byl na se pozor Karla IV, i vzbudil v něm žádost, získati tak znamenitého muže pro své milé Čechy. I dal císař o to jednati skrze pány z Rosenberka tak, že Kunrat přišed skutečně (jak se podobá r. 1360) do Prahy, stal se kazatelem v kostele sv. Havla. Důrazná jeho kázání, ve kterýchž, nešetře nikoho, bez milosti káral pýchu, lakotu a rozmařilost Pražanův, potkala se v krátkém čase s účinkem potud neslýchaným. Neb nejen přivábila posluchačův množství takové, že jim již ani kostel nestačil, a Kunrat obyčejně před kostelem pod šírým nebem kázati musel, ale i ve smýšlení a ve mravích lidů způsobila změnu

patrnou. Ženy Pražské, odkládajíce znenáhla oblíbené své šperky, drahé závoje, zlatem a stříbrem vyšívaná roucha, počaly odívati se prostě; lichva pomíjela, i nejeden hříšník tohoto druhu nabízel se sám, že chtěl nahraditi, komu prvé byl uškodil; známí v městě záletníci, v Praze tehdáž po německu „helmbrechti" zvaní, před jichž dotíravostí cudná dcerka městská ani v kostele ukrýti se nemohla, činili pokání, dávajíce v pobožnosti dobrý příklad jiným atd. Sám Kunrát s podivením ptal se: „Čím to jest, že lid má tolik ke mně lásky a přítulnosti, kdežto já ho kárati nepřestávám? Mnichové žebraví počínají sobě naopak, pochlebujíce lidu, a hle! v jejich kostelích je prázdno!" A vzbuzoval-li již tento oučinek sám o sobě nepřízeň a závist, musely vášně ty ještě zvýšiti se, jak mile Kunrat (v prosinci 1363) horliti počal také proti svatokupectví duchovních, a zvláště mnichův žebravých; svatokupectvím pak nazýval i to, když ku př. novice ženská nepřijímána do kláštera, leč s věnem dostatečným. Arcibiskup Arnošt, když mu takovéto případy Kunratem oznamovány, aby jim přítrž učinil, omlouval se tím, že řeholy žebravé, majíce své zvláštní starší, nepodléhaly jeho duchovní správě. Dominikáni ale, když generál jejich přijel přijel do Prahy co papežský legat na počátku roku 1364, chopivše se příležitosti této,

pohnali nenáviděného kazatele k soudu před arcibiskupa pro dva články kacířské, kterým prý učil. Kunrat podal bez meškání písemnou svou obranu proti nim: nicméně Arnošt uznal za dobré, ohlášením veřejným ustanoviti den a hodinu, aby každý, kdoby na Waldhausera co žalovati měl, postavil se před ním se svou žalobou. I nepostavil se nikdo. Tím nabyl ostrý kazatel, jak se zdá, nad to více smělosti; v máji 1364, když Rudolf kníže Rakouský byl v Praze, chtěl kázati veřejně o své rozepři s mnichy; a však vystříhán jsa od svých vyšších, aby toho nečinil, uposlechl konečně, nechtěje prý lidu, i bez toho na mnichy popuzeného, rozdrážditi ještě více. Kníže Rudolf, poznav tuším nyní teprv cenu muže takového, vábil ho sliby nad míru vnadnými k navrácení se do vlasti. Kunrat ale odpíral, pravě, že vděčnost, kterou císaři za tolikerá dobrodiní zavázán byl, jemu Čechy opustiti nedovolovala. Později povstali proti němu opět Dominikáni s 18, Augustini pak se 6 články; tito vinili jej také obzvláště z apostasie, protože byl opustil řeholu jejich. Na to sepsal opět apologii obšírnou, jejížto slova, někdy velmi důtklivá i prostořeká, poznati dávají povahu kázání jeho vůbec. Praví pak v ní mimo jiné, že mnichové prý již tak velice uchýlili se ve všem od prvních předkův svých, že kdyby svatí zakladatelé řehol jejich náhle

zase octli se mezi nimi, učenníci jejich nejen nepoznali a nepřijali by jich, alebrž i ukamenovali by je; tak prý jim proti mysli byla všeliká výtka zkažených mravův jejich. Leč v jednom že se konečně přece polepšili až ku podivu: jindy prý hašteřívali se bez ustání mezi sebou, a o mrtvoly bohatých pro své kostely rvali se často jako hladoví dravci o mrchu; nyní ale že byli smířeni a svorni mezi sebou všickni za jednoho — proti němu, společnému svému odpůrci. Celá však ta rozepře, kteráž se až i do zemí sousedních rozhlásila, týkala se jen věcí méně podstatných o kázni církevní. Zvláštní záštitou smělého kazatele nepřestával býti císař Karel IV, jakož se to i v tom poznává, že později Kunrat dosazen byl na nejpřednější faru v Praze, totiž na Týnskou, kdež také dne 8. Dec. 1369 zemřev pochován jest, k velikému Pražanův zármutku.

Příklad Kunratův, jemuž co kazateli tak slavně se dařilo, stal se tuším pohnútkou muži stejného sice smýšlení, ale ducha jinakého, že vzdav se své vyšší hodnosti církevní, jal se pracovati na témž poli o závod. Byl to Pražský kanovník Milič z Kroměříže, jenž dvořiv po mnohá léta u císaře Karla IV, provázel jej co podkancléří ještě r. 1360—62 na cestách po říši Německé. Požívaje spolu statku Tmaně, mohlť dobře spokojiti se ve stavu svém: ale na podzim

1363 prohlásil se nenadále, že chtěl všech důstojenství a příjmův církevních odříci se, jen aby mohl v ouplné chudobě sloužiti Kristu a jeho evangelium. Nerad pohřešoval arcibiskup Arnošt muže tak pobožného i učeného ve své kapitule: „což pak můžete lepšího činiti, nežli pomáhati ubohému svému arcipastýři u vedení svěřeného jemu stáda?“ tak domlouval jemu. Ale Milič ve snivém ducha nadšení nedal se odvrátiti od úmyslu svého; ušed z Prahy do Horšova Týna, jal se kaplaniti u tamějšího faráře, aby se přiučil péči pastýřské a zvláště kázání. Po půl létě vrátil se zase do Prahy, a počal kázati nejprvé u sv. Mikuláše na Malé straně, potom pak u sv. Jiljí ve Starém městě. Nový tento reformator, ačkoli měl stejný účel i stejné smýšlení jako předešlý, lišil se však podstatně od něho v řečech svých. Kunrat jsa Němec, vzdělávati mohl ovšem jen německou část obyvatelův Pražských, Milič pak obrátil se především k obyvatelstvu pouze českému; moc a síla onoho jevila se zvláště rozumem, jasností, a dojímavou nelíčenou přírodností, tento pak působil raději pobuzením citu a obraznosti, barvou mystickou a řečí hojně protkanou obrazy apokalyptickými. S počátku nemíval než málo posluchačův, a i ti dovolovali prý sobě někdy přetřásati řeč jeho ousměšně; ale znenáhla množil se počet jejich, a vzrostl konečně tak,

že Milič, chtěje na všech stranách vyhověti žádostem, musel často za den kázati třikráte v místech rozličných, ano jednoho dne i pětkráte. A jako lid nadšením jeho nábožným jímána se cítil, tak i učení obdivovali se neobyčejné plodnosti, živosti a pružnosti ducha jeho.

Mnohým hloubáním ve svatém písmě, zvláště v proroctích a v apokalypsi, navykl duch Miličův těmže myšlenkám i obrazům. Zápasiv každodenně s porušeností mravní všech stavův věku svého, a prohlédaje, čím by sobě pojistiti mohl vítězství, zdálo se mu najednou, že dosáhl nálezu vědeckého, hrozného i důležitého: srovnav totiž a vyloživ nevšední učeností biblickou a zvláštní svou ostrovtipností všecka v bibli místa mluvící o příchodu Antikristovu na konci světa, našel v nich ten smysl, že předpověděná doba hrůzy připadala právě v léta 1365—1367 počtu našeho. I sepsal o tom zvláštní učené pojednání a ohlašoval novinu svou slovy dojímavými také s kazatelny. Tu pak nebylo stavu žádného, ani věku a poměru, v němžby byl nenalezal spůsobův i nástrojův antikristových a neuměl jich vylíčiti; vše to, co v životě lidském nesrovnávalo se s čistou láskou křesťanskou, s pokorou a pobožností, pravil býti antikristovým. Před jinými nalézal zvláště v duchovenstvu, počna od arcibiskupa až po mnichy žebravé, příležitosti hojné ku

kárání; a však ani knížat a pánův světských neminul přísný jeho soud, rovněž jako lidu sprostého. Když ale se osmělil ve shromáždění jakémsi říci také císaři Karlovi IV veřejně do očí, že on sám byl prý veliký antikrist, uznal arcibiskup Očko z Vlašimě za potřebí, potrestati jej za takovou opovážlivost několikadenním vězením. A však císař, kterýž horlivce toho vždy miloval a sobě vážil, neodjal jemu ani po tomto skutku přízně své; neb když theologové Pražští doléhali naň pro jeho naučný článek, a Milič odvolav se proto ku papeži Urbanovi V, léta 1367 sám osobně do Říma se odebral, dal jemu Karel IV na cesty listy poručovací co nejchvalnější.

Milič čekal v Římě dlouho na slíbený papežův příchod, a nemoha se dočkati, umínil jemu jíti vstříc do Avinionu, prvé ale ještě oznámiti Římanům veliký svůj nálezek. I ohlásil listem přibitým na dveřích kostela svatopetrského oumysl svůj, zvěstovati u veřejném kázání, kterak Antikrist na zemi již se usadil, a připojiti k tomu příhodná napomínání. Ale jak mile rozhlásilo se přibití listu toho, hned inquisitor Římský, řeholy Dominikánské, jal se stíhati nábožného blouznivce, a dal ho zatknouti ve samém kostele sv. Petra; neb již prvé byli jemu dali o něm věděti řeholní jeho bratří z Prahy. Mnoho neděl držán byl nyní bídně Milič u Minoritův v Araceli a tovaryš jeho Dětřich u Dominikánův

v tuhém vězení. S velikou radostí hlásali v Praze mniši žebraví posluchačům svým s kazatelny, že prý kacíř ten již brzy bude upálen. Když ale Urban V přijel konečně do Říma (16. Okt. 1367), obrátily se věci jinak: Milič požívaje ochrany Karla IV, netoliko propuštěn byl z vězení a obsypán poctami rozličnými, zvláště od kardinála z Albano, ale brzy dostala se mu i příležitost ku konání ctnosti právě křesťanské: když totiž nepřátelé jeho k odpovídání vzati sou, on sám za ně se přimlouval. Jaké měl s papežem rozmluvy, neví se; ale patrné jest, že od té doby v učení svém o příchodu Antikristovu, ačkoli neustal docela, však více a více se tajil.

Po návratu svém do vlasti, maje svědomí upokojené a jsa práv před očima svých věrných, jal se ještě horlivěji bojovati proti nepravostem všelikého spůsobu. „O s jakou vroucností kázal šlechetný Milič u sv. Jiljí v Praze! tu plápolal silný duch z něho v boží milosti, a mnoho vydával ohnivých slov“! — tak svědčí o něm jeden z učenníkův a přátelův jeho, šlechetný Tóma ze Štítného. Aby pak i německým obyvatelům v Praze prospěti mohl, učil se, ač byl věku již šedého, ještě také německy a počal i po německu kázati; ano zdá se, že po smrti Waldhauserově uvázal se řádně v ouřad kazatelský kostela Týnského. Ale horlivost jeho

neměla dosti na kázání: tisíceru lidu byl spolu zpovědníkem a rádcem duchovním, rozhodujícím často v nejtěžších důležitostech jejich; a dostávaje darův přes vůli svou, jichžto sobě podržeti nemohl, protože nad míru střídmě živ byl, i vyhledával sám lidi nouzi trpící, aby jim pomáhal. Nejvíce však pečoval o vychování dobrého kazatelstva; každodenně scházelo se na sta žákův čili klerikův k němu, zapisovat sobě jeho přednášky, on pak obětoval jim, cokoli mu času zbývalo. Při vší té přísnotě mravův zůstával však jeho duch bodrým a jarým; a kdokoli měl činiti s mužem tím neobyčejným, odcházeje pocítil se vždy na duchu svém rozčilena, povznešena i potěšena. I měla také skutečně horlivost jeho účinek nevídaný pro život náboženský v Čechách; nejpatrnější důkaz toho jest, že příbytkové smilstva, staropověstné tak řečené Benátky (Venetiae), čili řada domův pro veřejné nevěstky v Praze, zpustly docela. Když toto sídlo neplechy vyprázdněno léta 1372, daroval je císař Karel IV Miličovi; tento pak dal je obořiti, a přikoupiv k němu některá blízká městiště, vystavěl tam s pomocí pobožných měšťanův Pražských dům veliký pro své kající ženy a pro kněžstvo spolu s kaplou sv. Marie Magdaleny, i nazval nový tento příbytek „Jerusalémem". Ale že zároveň pečovati chtěl i o časné opatření těch, jež polepšil, a peněžitého

základu nemaje, bez ustání živiti musel 200 až i 300 osob, nemohl ani při vší dobré vůli ctitelův svých vyhnouti se tytýž rozpakům, a musel často snášeti těžké urážky a potupy, když mu bylo požádati leckterého boháče o půjčku na krátký čas.

S mnichy žebravými octnul se Milič ve sporech ještě větších, než jeho předchůdce Kunrat; ano, nenávist jejich k němu vzrostla tak, že prý nebyl ani svým životem bezpečen. Poněvadž ale zjevná přízeň císaře Karla IV jej chránila, nepřátelé jeho, nemohouce v Praze ubližovati jemu bezpečně, snesli se na tom, aby jej na dvoře papežském obžalovali co bludaře. Vinili pak jej ze dvanácti článkův: 1) pro jeho učení o příchodu Antikristově, 2) a 3) pro přílišné rozprostranění smyslu slova lichvy, 4) a 5) že schvaloval příliš časté požívání svátosti oltářní, 6) že kajícím svým ženám uložil jako nějakou řeholu klášterní, a je s jedné strany příliš tvrdě choval, s druhé pak příliš vychvaloval, 7) že veškero duchovenstvo tupil a hanil, počna od papeže až do mnichův, 8) že málo vážil pokuty vyobcování církevního, 9) že pokládal za hřích, když se kdo oddal svobodným uměním, 10) ženám že nechtěl žádného i sebe slušnějšího šperku povoliti, 11) že byl hrdého ducha, a pro tu svou hrdost, aby měla posilu, že štval moc světskou na duchovní, a konečně 12) že dovoliti nechtěl

duchovním, aby co měli svého vlastního. Pražský mistr Jan Klonkot, přebývaje na dvoře papežském v Avinionu, propůjčil se žalobcům svou pomocí, a obdržel na Řehoři XI dne 10. Januar. 1374 několik bul k císaři Karlu IV, ku Pražskému arcibiskupovi, a k biskupům Litomyšlskému, Olomouckému, Vratislavskému a Krakovskému, — což dokazuje, že učení Miličovo vnikalo až i v tyto diecese, — jimižto papež ostře pokárav nejen ony články, ale i biskupy, kteří nezamezili jejich rozšiřování v diecesích svých, nařídil přísné o té věci vyšetřování. Starý arcibiskup Očko, chrániví vždy potud Miliče proti nepřátelům jeho, když obdržel ty bully, tak zmalomyslněl, že i Milič sám musel těšiti jeho. Ale když inquisitor Pražský počal konati ouřad svůj, Milič odvolav se opět ku papeži samému, vydal se v postě r. 1374 na cestu do Avinionu. Tam přijat jsa i chován zase čestně od starého příznivce svého, kardinála Albanského, zapudil brzy všeliké pochyby o pravověrnosti své: ale sklíčen byv nemocí těžkou, zemřel v den sv. Petra 1374, prvé nežli rozepře jeho dospěla rozsudku konečného. Karel IV daroval potom řečený „Jerusalém" řádu Cistercienskému, ku prospěchu jak učitelův tak i studujících theologův řádu toho na vysokém učení Pražském.

Popisujíce skutky muže tohoto, zdrželi sme se něco déle, protože zjevení se jeho, upomínavší mnohého věřícího na první zvěstovatele křesťanství, provozovalo v národu Českém moc velikou a trvalou. V osobě jeho zajisté byla se takořka vtělila ona jarota citu i obraznosti, ona hluboká nábožnost, ale poněkud bolemyslná, ona čilá jemnost i urputná odhodlanost, jimiž národ řečený od jakživa se vyznamenával; a protož on to byl, jenž podporován jsa přízní nejvyšších ouřadův světských i duchovních, hnul tímto duchem národním až ve samé hloubi jeho a uvedl jej ponejprv do ševelení onoho, podobného vlnám mořským, z něhož, když se přimísili ještě živlové jiní, vyvinula se později bouře neslýchaná. Moc jeho jevila se zvláště důraznými slovy a bezprostředními skutky; naproti tomu spisové jeho, nesouce na sobě patrné známky kvapu, nemají do sebe té ráznosti a jadrnosti, málo míst vyjímajíc, kteráby jediná jim pojistiti mohla stálou důležitost.

Čeho se nedostávalo Miličovi, co spisovateli, nahradil brzy plnou měrou jeden z jeho nadšených žákův, M a t ě j, syn českého rytíře Václava z J a n o v a, náleževší do počtu oněch duchovních, kteří za svých studií na universitě Pražské byli se co nejvřeleji přivinuli k Miličovi v posledních létech. A však ještě za živobytí jeho, chtěje prospívati ve studiích dále, šel do Paříže, a ztráviv tam šest let, dal se povýšiti na dů-

stojenství mistrovské, pro kteréž potom v Čechách nazýván byl zejména mistrem Pařížským (magister Parisiensis). Také v Římě i v Normberce přebýval některý čas, snaže se nejen o učenost nevšední, ale i o hojnou zkušenost a rozhledlost ve světě. Papež Urban VI dal jemu dne 1 dubna 1381 přípověď apoštolskou ku kanovnictví při hlavním kostele Pražském, jak mile které uprázdněno bude; po čemž dne 12 října téhož léta stal se skutečně kanovníkem u sv. Víta. Od arcibiskupa Jana z Jenšteina, jeho někdy tovaryše ve studiích Pařížských, vykázána mu za úkol zpovědnice, aniž mu kdy odjata přízeň, ačkoli Matěj ve sporu arcibiskupově s M. Vojtěchem Rankonis z Ericino, tehdáž scholastikem Pražským a někdy rektorem university Pařížské, více chýlil se ku kollegovi svému, ano i obydlí s ním společné sobě vybral. Ouřad zpovědníka při hlavním kostele nepřestal zastávati až do své smrti, kteráž jej překvapila v nejlepším jeho věku již dne 30. prosince 1394.

Popis tento jeho zevnějšího živobytí jest ovšem chudičký velmi; tím bujněji však rozvinul se květ jeho života vnitřního, pohybujícího se v říši myšlének. Nevystoupilť sice u veřejnost, aby slovem i skutkem působil v lidu, jako někdy Kunrat i Milič; maje zajisté i náklonnost i povolání k životu a k působení tiššímu, nepečoval ustním vyučováním

než o spasení těch duší, ježto se byli upřímo svěřili duchovní jeho správě. Také zdá se, že vedl ouřad kazatelský s nevalným prospěchem. Za to ale vynesl na jevo poklady neocenitelné ušlechtilého ducha svého v dlouhé řadě spisův theologických, jež později sebrav u veliký celek, opatřil nápisem „O pravidlech starého i nového zákona“ (De regulis veteris et novi testamenti), ačkoli dle jejich obsahu vhodněji mohlyby se nazvati „skoumáním o křesťanství pravém a lichém“. Toto vzácné dílo náleží ke spisům nejvýtečnějším, ježto z péra českého po vše století kdy vyplynuli; byla také doba, kde mělo účinek nad míru znamenitý, ačkoli později, jak mile totiž křesťanstvo se skutečně rozdvojilo, spis ten již za nevhodný považován, ba i konečně do zapomenutí dán jest. Jedné zajisté straně byl spisovatel v učení a v zásadách svých postoupil až příliš daleko, druhé naopak zase nedosti daleko. Odhaliv směle a důvtipně vady a nedostatky církevní ve všelikých poměrech věku svého, vzbudil proti sobě nedůvěru všech, kdokoli sobě libovali v zachování starého řádu: ale držev se přitom vždy podstatného základu církevní tradicie, a poslušenství ku představeným církve nejen učiv, ale i sám obvykav, nemohl ovšem důležité váhy míti u těch, kteří poslušenství toho z oumysla se byli vzdali.

Ve předmluvě, teprv po dokonání celého díla sepsané, osvědčoval spisovatel, že cokoli psal, to bral skrze modlitbu ze čtení bible a z pilného rozjímání toho, co se za jeho času dálo, srovnávaje s tím časy bývalé. A poněvadž bible sama o sobě poskytuje dosti naučení a světla o všech podstatných článcích náboženství a víry, z té příčiny že sobě méně všímal spisův otcův církevních. Přede vším že umínil sobě odděliti věci podstatné ve křesťanství od méně podstatných, a objeviti tudíž základní jeho pravidla, i překaziti, aby pro veliké množství pozdějších nařízení a výmyslův lidských nezapomínalo se na ně. Základní tato pravidla (regulae), jichžto 4 vyňal ze starého, 8 z nového zákona, týkají se méně učení, nežli raději skutkův křesťanských, směřujíce ku plnění všech křesťanských ctností, jmenovitě lásky k bohu a bližnímu, pokory a zapírání sebe samého, slovem, učí následovati Krista, jehožto život sloužil jemu právě za pravidlo nejvyšší a všeobecné. Idea křesťanství, kterouž přednášel, byla tedy pojata cele a výhradně z písma svatého. Těmito hlavními zásadami zkoušel veškeren život křesťanský věku svého, horlil velice na pokrytce a licoměrníky každého spůsobu, kteří měli Krista jen na jazyku a v srdci nic, haněl každé mechanické odbývání služeb božích, i hořekoval na zaslepenost, která mněla skutky a obřady zevnitřními nahraditi nedostatek ducha i pravdy. Nezavrhoval sice skutkův a obřadův těch samých v sobě, ale napomínal, aby pro pouhé prostředky nezapomínalo se naoučel; nebo to že právě jest Antikristova hlavní zbraň a stálý jeho směr, aby křesťanům ke ctění a snažení podstrkoval a předkládal, na místě nejvyšších a nebeských, věci pozemské a nízké atd.

M. Matěj Pařížský byl přední sice, a však nikoli jediný onoho věku horlitel o důkladnou opravu všech věcí křesťanských. Zdá se, že počet mužův učením a příkladem Milíčovým k činnosti reformátorské povzbuzených byl mnohem větší, nežli my nyní zejména udati umíme. Snahy školy této (smí-li se tak nazvati,) nesly se hned od počátku, vedle horlení proti porušenosti hierarchie a církve vůbec, také směrem svérodým a zvláštním, kterým dělily se od podobných souvěkých pokusův v Anglii a v Němcích; bralyť nejpilnější zřetel ke **svátosti večeře páně**, jakožto ke hlavnímu prostředku posvěcení se duše křesťanské. Křesťané zajisté, požívajíce v té svátosti, dle víry, samé skutečné tělo a krev Krista pána, i vstupujíce tudíž jakoby v bezprostředné obcování s božstvím, sílili se, dle učení oné školy, a prospívali tím co nejvíce v lásce k bohu: a poněvadž láska ta jest nejčistším a nejmocnějším podnětem pravé pobožnosti, bylo

jim a slulo přijímání a požívání takové svrchovaným pramenem a studnicí všech ctností křesťanských. Proto chtěli, aby netoliko kněží, ale i laikové přijímali svátost tu, jestli ne každodenně, aspoň co nejčastěji. Požadavek takový usnadňoval a podporoval se v myslích českých také národní jejich povahou. Zásady rozdílův stavovských a ducha kastového byly, přes vše usilování posledních panovníkův, ještě nevštípily se dosti hluboce a neobdržely vrchu v životě národu: a protož ani dávný směr kněžstva, různiti se od nekněží a ohraditi se co stav zvláštní, nedošel byl v Čechách ještě takového prospěchu, jako jinde. Jestliže tedy kněz mohl na mši svaté každodenně požívati svátosti oltářní, smysl obecný v Čechách neviděl příčiny a neporozumíval tomu, pročby totéž nemělo volno býti každému pobožnému křesťanu. A však netoliko lid obecný, ale i přední někteří učenci, jako scholastikus Pražský M. Vojtěch Rankonis z Ericino a jiní, přiznávali se k učení o spasitelnosti častého přistupování ke svátosti oltářní.

Jak záhy a jak mnohostranně učení Čechové obraceli pozor svůj ke svátosti té, o tom znamenité dává svědectví také ten skutek, že již za Miličova živobytí, aneb aspoň před rokem 1380, tudíž i před M. Matějem z Janova, farář v kostele Matky boží na Louži Starého města Pražského, Mikuláš Mnich

(† 1380,) naléhal výslovně na potřebu, rozdávati ji také obecnému lidu pod obojí spůsobou, chleba totiž a vína, tudíž že osudný pro dějiny české utraquismus měl starší počátky, nežli do nedávna myslilo se. Škoda jen, že kromě holého skutku, nic nám více o podrobných okolnostech jeho není známo. Tím méně pak diviti se jest, že i M. Matěj, jenž ve knihách svých obšírněji a důkladněji, nežli kdokoli před ním, pojednával o večeři páně v ohledu jak dějepravném, tak i věroučném a duševědném, zamýšlel také rozdávati svátost tu pod obojí spůsobou. Plynulo ť to přirozeně z onoho ducha, který byl mezi knězem a neknězem ještě nezvykl činiti a uznávati rozdíl podstatný před bohem i před lidmi.

A však jakkoli hojný byl tehdáž počet mužův ducha Miličova, byl předce menšinou: zásady odporné, panovavší v Římě a na západě vesměs, obdržely také v Praze převahu. Nevíme v podrobnosti, co vše přihodilo se: to však jisté jest, že vedeny mezi stranami tuhé hádky a spory po mnohá léta, i že ti, kdo káráni byli pro nezprávnost života, dělali se naopak horlivci pro zprávnost věrouky, a odplacovali svým káratelům stíháním a podezříváním jich co bludařův a kacířův. Positivné, jak řády a předpisy, tak i dekrety věroučné, nabývaly v církvi vždy větší vážnosti, a kněží oddělováni

od laikův více a více. Na synodě provinciální v Praze roku 1388 o sv. Lukáši držané vynešen dne 19 října ten nález, aby laikovi žádnému nebylo povoleno požívati svátosti oltářní častěji, nežli nejvýš jednou za měsíc. A neměvše na vítězství tom dosti protivníci Matějovi, vedli k tomu, že o rok později, na synodě sv. Lukáše (18 Oct.) roku 1389, musel co bludař odvolati veřejně některé své kusy naučné a podrobiti se trestu pro ně. S ním spolu činili odvolání dva jinak cele neznámí jeho přívrženci, kněží Jakub a Ondřej, z nichžto první, tuším kazatel u sv. Mikuláše na Starém městě Pražském, byl se postavil učení panujícímu ještě prudčeji na odpor, nežli M. Matěj sám. Odvolání ta jsou pro charakteristiku věku tak významná i poučná, že obsah jejich celý zde ve krátkosti opakovati sluší. M. Matěj pravil: „Vyznávám, že některé věci kázal sem ne tak pravě, zdrželivě a opatrně, jak sem činiti měl, a tudíž dal sem aneb dáti mohl sem některým příčinu ku pobloužení a ku pohoršení. Pročež k odvrácení toho a k objevení pravdy, aby věrní věděli, co mají o tom věřiti, pravím: 1) že obrazy Kristovy a svatých nedávají příčiny k modloslužbě, aniž mají proto, aby se jich zle neužívalo, páleny neb ničeny býti; nýbrž obrazové takoví mají dle nařízení svaté matky církve, ke cti těch, kteréž představují, vzýváni a

ve hluboké úctě jmíni býti, a i já chci je vzývati (adorare) a v úctě míti (venerari,) před nimi klekati a svíce rozžaté přilípati; o zázracích, kteří ctitelům obrazův se udávají, věřiti sluší pobožnou myslí, že dějí se mocí boží. 2) O svatých na zemi (in via) i na nebi (in patria) takto věřím a věřiti se má, že tito a reliquie jejich mají v úctě jmíni býti, a že oni zásluhami a přímluvami svými více nám prospívají a prospěti mohou, nežli svatí na zemi. 3) Lidé a zvláště laikové, nemají ponoukáni býti ku každodennímu požívání svátosti oltářní, aniž každý káti se počínající má hned ku přijímání jejímu veden býti atd. Kněz Jakub vyznával, že kázal byl věci některé kacířské, některé kacířstvím páchnoucí (quae sapiunt haeresim,) a jiné bludné a pohoršivé. Kacířské prý byly tři: 1) žeby Marie panna nemohla u pána boha nám býti na pomoc; 2) že svatí na nebi nic nám prospěti nemohou; 3) že modlitby a oběti (suffragia) za mrtvé nic jim neprospívají. Kacířstvím že páchlo patero kusův: 1) že panna Marie nemůže věrným milosti činiti; 2) že člověk, kdykoli chce, může i proti vůli kněze přijímati tělo boží; 3) že reliquie svatých nemají ozdobovány a vysoce ctěny, ale mohou spáleny aneb nohama šlapány býti; 4) že člověk nemá postiti se k svatým; 5) že bůh jen proto povýšil matku svou, poněvadž byla

tichá, pokorná i sloužila jemu. Bludných a pohoršlivých kusův bylo šest: 1) že slovům doktorův svatých nemá více nežli živému obrazu věřeno býti; 2) že arcibiskup nedobře učinil, dávaje odpustky těm, kdo uctili obraz matky boží; 3) že znamenati se znamením svatého kříže zlým lidem nic neprospívá; 4) že kněz lépe činí, když studuje neb káže, nežliby odříkával hodiny kanonické; 5) že matka boží není plna milosti jinak, nežli nádoba plná nápoje aneb člověk plný jídla neb pití; 6) že nemá se klekati před obrazy svatých. Kněz Ondřej vinen byl jen neuctěním obrazův svatých. Všickni tři, M. Matěj a kněží Jakub i Ondřej, učinili odvolání to a nové vyznání ve slavném a hlučném posezení synodálním v kostele sv. Víta; na pokání suspendováni jsou od úřadu kazatelského M. Matěj na půl léta, kněz Jakub na deset let.

O rozdávání svátosti oltářní pod obojí způsobou nečinila se v odvolání tom ani zmínka: M. Matěj byl o potřebě jeho nikde v knihách svých upřímo nemluvil, a praxis jeho, ačkoli dávno z obyčeje vyšlá, nebyla také nikde upřímo zatracena neb zapovězena, tudíž ani nevedla ještě ke sporům a ke stranění. Není však pochyby, že M. Matěj, podrobiv se předpisům církevním i ve věcech, které v očích jeho ještě větší měly důležitost, také v této uposlechnul napomínání svých vyšších, a upustil od rozdávání kalicha laikům. Bylť zajisté hned od počátku pilen osvědčovati se zřejmě a hlasitě, že v celém svém učení, mnění a jednání podroboval se svým církevním představeným, jejichžto vyššího soudu prý vždy poslušen býti chtěl.

Odsouzení a odvolání M. Matěje a společníkův jeho bylo na dráze pokroku jak nauky, tak i vnitřních řádův církve křesťanské, skutek nad míru významný a vážný, ba téměř rozhodný a osudný. Na sklonku středověku, když bádavý duch lidský počínal rozhlédati se na poli nauky a vědy čím dále, tím hojněji a bystřeji, byl M. Matěj z Janova první i nejpřednější myslitel a učitel, jenž biblickou idei křesťanství, pojatou ze hlubokého skoumání písem svatých, blahomyslně srovnati a smířiti hleděl s útvary a tradicemi církve positivnými, tak aby nábožné řády a obyčeje středověké zase pronikány a vedeny byly více duchem evangelia i apoštolským, nežli důmysly někdy až příliš anthropomorfickými pozdějších věkův; chtěl tedy vštípiti do církve zásadu reformy tak, aby na pouti života křesťanského za hvězdu vodící a rozhodující uznáno bylo písmo svaté čili slovo boží a příklad Krista pána i apoštolův jeho, k nimž, jako ke středu svému, vše co křesťanského bylo, zření své míti a dle nich říditi i opravovati se mělo. Kdyby církev byla

šla za touto myšlenkou, která nikoli nebyla na odpor zásadám jejím, byloby uvarovalo se rozdvojení její na západu, a dějiny křesťanstva bylyby od pěti století vzaly cele jinou tvárnost na sebe; o Husovi ani Lutherovi nebyloby snad ani řeči. Když ale hierarchie neosvojila sobě myšlenky takové a nejen oné biblické idei nepodrobila útvarův a řádův svých, anobrž postavila tyto co rovnoprávné, ba i rozhodující, vedle ní a nad ni: nebylo možné uvarovati, aby neshoda ve věcech podstatných tak vážná nerozmohla se časem ještě více a nevypukla ve spor a odpor zřejmý i trvalý. Pokrok časový napotom bral se cestou od M. Matěje naznačenou, a katolictví, hájíc tradicionalní charakter svůj, muselo zastaviti a tak říkaje zamraziti se na tom stupni positivného vývinu, kterého dokročilo bylo počátkem XV století, zvláště když později často i hlučně žádaná i slibovaná reforma církve (ve hlavě i v oudech) konečně vždy předce zmařena bývala. Byloť jen potřebí, aby mužové méně podajní a smělejší, nežli byl M. Matěj, přivlastnili sobě myšlenky jeho; a takoví té doby již konali studia svá, snad i pod osobním jeho vlivem, na vysokých školách Pražských. Bylyť zajisté školy ty, působením důrazu pošlého ještě od prvního jejich zakladatele, Karla IV, staly se záhy jakoby ohništěm snah a pokusův reformátorských co do církve.

Tehdejší stav university Pražské, co do počtu jejích oudův a vlivu jejího učení, nesmí se vůbec měřiti měrou nynějšího věku. Známo jest, že hned od počátku rozdělena byla ve čtyry národy, český, bavorský, saský a polský; ode dne 23 dubna r. 1372 fakulta právnická, oddělivši se od celku, činila pro sebe zvláštní tělo čili učení, takže od té doby mluvívalo se i o dvou universitách v Praze. O počtu mistrův a studentův Pražských máme ze starožitnosti podání neouřední sice ale souvěká, k víře skutečně nepodobná: nebo jest-li jim věřiti, počítalo se okolo r. 1408 v Praze neméně nežli asi 200 doktorův a mistrův, asi 500 bakalářův a výše 30.000 studentův. Všecky nauky za onoho času obyčejné přednášeny také v Praze; každý mistr měl právo, voliti sobě sám, čemu chtěl učiti veřejně nebo soukromí, oznámiv však vždy dříve oumysl svůj děkanovi fakulty své, jenž o to pečovati měl, aby více tří professorův nečítalo stejnou dobou o témže předmětu. Doktorové a mistři mohli přednášeti dle vlastních spisův, nikoli ale bakalářové, jimž uloženo bylo držeti se ve přednáškách svých jen spisův proslulých mistrův Pražských, Pařížských aneb Oxfordských. Každý student mohl slyšeti co a od koho se mu líbilo; bohatší platívali za to určité taxy, chudým odpouštěny jsou. Jen ti, kteří chtěli povýšeni býti na bakalářství nebo

mistrovství, podrobovali se předepsaným zkouškám a disputacem veřejným. Z tétoouplné svobody učení, a z hojných privilegií, jichžto požívali všickni immatrikulovaní, dá se větším dílem pochopiti, proč tolik lidí onoho věku ke studiem se hrnulo. Bylo předepsáno, choditi ku každému veřejnému jednání ve zvláštním akademickém oděvu a kroji; kdokoli to zanedbal, nesměl hlasovati s jinými. Co se týče vnitřní ceny toho, co přednášeno, nesmíme o ní arci vysoce smýšleti. Ačkoli užíváno ku přednáškám kněh mužův nejvýtečnějších ze starožitnosti, jako Aristotelových, Galenových a jiných, však nacházelo se vždy pořídku těch, kteříby byli alespoň poněkud pronikali do ducha jejich; převeliká většina učili se jim jen mechanicky z paměti, a disputovali pak o nich tím hlučněji, čím méně se byli zmocnili jádra i podstaty věcí. Nicméně nesmíme ani příliš lehce vážiti těchto počátkův vědeckého skoumání, jakkoli ubohých a slabých. Nedá se zapírati, že všecka vědoucnost, i za našeho věku, jest jen relativna, rozvinující se vždy dále v nekonečném pokroku: a protož nesluší ani onano nedokonalá cvičení moci myslné považovati za nepotřebný článek velikého řetězu; ba v skutku i onomu věku nenedostávalo se ovšem mužů takových, kterýmž dáno bylo takořka mimořádným darem s hůry souditi právě a spravedlivě o duchovních

úkazech, jevících se v obchodu člověka s člověkem. Takéť veřejná Karlova bibliotéka, o jejíž obohacení císař někdy sám byl péči vedl, poskytovala každému možnost, dostati se aspoň na výšinu vědy věku svého.

Universita, činivší Prahu středem osvěty pro velikou Europy částku, prospívala v Čechách již tehdáž na potřebném základu prvotného učení a škol prostonárodních. Nechceme ani mnoho chváliti, že s každým kollegiátním kostelem i klášterem spojeny bývaly od jakživa školy, protože učení v nich nevztahovalo se tuším než k žákovstvu kollegiátnímu nebo řeholnímu. Většího pozoru zasluhují školy městské a farní, rozšířené tehdáž pod vrchním dohledem a zprávou university po veškeré zemi. Z častého, ačkoli jen náhodného v souvěkých památkách připomínání o učitelích školních, domysliti jest se skutečně, že nejen všecka města česká, ale i mnohé farní vesnice měly své zvláštní školy, a že tudíž příležitosti ke vzdělání sebe dle potřeby věku tehdáž bohatým i chudým nemnohem méně se naskytovalo, nežli za nynější doby. Kdokoli zajisté dosáhl na universitě bakalářství svobodných umění, byl zákonem zavázán, obírati se dvě léta vyučováním prostonárodním, nežli mu doleno bylo vystoupiti na stupeň mistrovství.

Silný nával cizozemcův, a zvláště Němcův, skrze celé XIV století, jak do Prahy a do

Čech vůbec, tak i do university Pražské zvláště, nemohl neuvoditi za sebou také t ř e n i c e a p ů t k y n á r o d n í, ježto později nabyly působnosti veliké a téměř rozhodné; a protož nelze i této stránky pominouti zde mlčením. Politika posledních panovníků Českých, jak Přemyslovcův tak i domu Lucemburského, nepřestávala vábiti cizincův do země, udělováním jim svobod a výhod rozličných, aby mohla opírati se o ně v zápasu se šlechtou čím dále tím více se zmáhající; příchozí pak ti nejen nechtěli srovnati, smísiti a sčeledniti se s obyvatelstvem domácím, alebrž vypínavostí často urážlivou hledali sobě jak přednosti, tak i nadvlády. Také na universitě Pražské, majíce co do počtu převahu, podělovali sebe vespolek čestnými místy a požitky s nimi spojenými tak, že Čechové podobali se mezi nimi sami jen hostům a cizincům ve vlasti své od milosti jejich závislým. Nesrovnalosti takové vedly již r. 1384 k výstupům bouřlivým, které král Václav a arcibiskup Jan z Jenšteina, po dlouhém vyjednávání, jen tím uklidili, že v kollejích císaře Karla IV a krále Václava v každé mezi 12 kollegiaty pojištěno Čechům napotom aspoň 5 míst naprosto a šesté pod výminkami, tedy ani celá polovice. Jakkoli pak chudé zachovaly se zprávy o tehdejší řevnivosti národní, o její však opravdovosti a dlouhém trvání dávají svědectví události

všeliké. Tak ku př. často dotčený přední věku svého učenec český, M. Vojtěch Rankonis z Ericino, v posledním pořízení svém dne 2 dubna 1388 všecko své jmění odkázav na založení stipendií pro Čechy, ježto by studovati chtěli v Paříži aneb v Oxfordě, zvláštní pilností ohradil je tak, aby toto dobrodiní jen rodilým Čechům se dostávalo. A neméně významný skutek bylo založení proslulé později k a p l y B e t l é m s k é. Dva horliví národovci, králův dvořenín a milec Jan z Milheimu, rodilý z Pardubic, a měšťan Pražský nad jiné zámožný a vzdělaný, jmenem Kříž kramář (Crux institor), spojili se r. 1391 k dílu tomu s výslovným úmyslem, aby v Starém městě Pražském, tehdáž ještě velice poněmčilém, slovo boží v j a z y k u č e s k é m lidu obecnému pořádně a svobodně napotom kázáno bylo. Také zřízena jest za těchto časův pro studující Čechy zvláštní k o l l e j č e s k á (Collegium nationis Bohemicae) při Pražské universitě, ačkoli neví se určitě, kdy a od koho.

A jakož tito skutkové již sami o sobě dávají důkaz zjevný, kterak Čechové té doby opravdově starali se o vzdělání ducha svého, aby na dráze civilisace mohli s předními národy jíti o závod: tak svědčí o tom neméně také všecky pozůstatky a památky tehdejšího l i t e r n í h o a u m ě l e c k é h o s n a ž e n í v Čechách. Květ literatury a děl

uměleckých bývá všude hlavním měřítkem vzdělanosti toho kterého národu a té které doby. Oboje stihla sice ve vlasti České pohroma nad obyčej krutá i nad míru žalostná: fanatismus šílený a vždy nelítostný pálil a ničil napořád s jedné strany díla krásoumná, jakožto podněty prý k modloslužbě, s druhé strany zase plody literarní všeliké, jakožto návody ke bludům a ku kacířství. A však i ty trosky a trochy z nich, které náhodou aneb božím dopuštěním ušly všeobecné záhuby, svědčí ještě o nematné výši, ku které se byly povznesly. A i tu pozoru hodné jest a poznamenati sluší, kterak Němci v Čechách, ačkoli jak na universitě tak i ve všech téměř městech královských přední byli sobě osobili místa, předce co do literarní činnosti a plodnosti daleko pozadu zůstali za Čechy slovanskými. Ovšem že každý, kdo učeným byl aneb slouti chtěl, psával tehdáž téměř výhradně jazykem latinským, jímžto vůbec nauky středověké se vzdělávaly: a však i v řadě takovýchto spisovatelův, aspoň ve druhé polovici XIV století, počet rozených Čechův daleko předčil nad počet Němcův českých. Co do národní literatury pak neví se naprosto nic o nějakém toho času vynikajícím spisovateli německém, kterýby z Čech byl pocházel, kdežto literatura československanská počtem jejich dosti hojným honosí se. Již souvěké německé překlady dvou zna-

menitých českých plodův, kroniky Dalemilovy a tak řečeného Tkadlečka, (der Ackermann aus Beheim,) dávají svědectví znamenité o přednosti české činnosti literární té doby, ježto neví se o příkladu opačném. Nelze mluviti zde ani o všech, ani o mnohých spisovatelích českých: jen k jednomu z nich musí obrácen býti pozor tím větší, čím důležitější bylo také jeho působení co do reformace české. Byl to šlechetný vládyka Tóma Štítný ze Štítného, jenž již za živobytí Karla IV, vlivem a vedením horlivého kněze Miliče z Kroměříže, nastoupil byl dráhu spisovatelskou. Studovav zajisté za mládí na universitě Pražské, přilnul byl celou duší k němu právě tak, jako M. Matěj z Janova, i požíval také zvláštní přízně M. Vojtěcha Rankonis z Ericino, jemuž již roku 1374 připsal jednu z nejvýtečnějších knih svých. Ačkoli pak nepřijal učeného gradu, byl předce zběhlý ve všech naukách, které věku jeho příručny byly, a měl spolu zvláštní dar, vykládati je lidu slohem jadrným, jasným a příjemným. Ve všech jeho spisech hojných a obšírných převládá sice duch a směr náboženský ve smyslu českých reformatorův: to však nepřekáželo, zabírati se tytýž i do rozjímání o věcech učených, zvláště z oboru filosofie prostonárodní; aniž dal se Štítný odstrašiti častým reptáním a nevražením učencův školních, domnívavších se,

že věci učené nenáležely před soud obecného lidu. Podivu hodným mistrovstvím užívajc veškerého bohatství jazyka českého, uspůsobil jej i k sebe důmyslnějším rozpravám; a národ český, čítávaje se zalíbením i prospěchem spisy jeho, přivykal jimi pojímati také delší pásma myšlének odtažených.

Z úvahy všech známých událostí a z dosavadního jich líčení plynou bez odporu pravdy následující: 1) že již za věku císaře Karla IV i Arnošta z Pardubic, jestli ne dříve, počal jeviti se v Čechách, co do věcí církevních, duch jakýsi reformátorský, nabývavší čím dále tím větší síly; 2) že duch tento směřoval od počátku vždy více ku praxi nežli k theorii křesťanství, čili že pečoval více o uskutečnění křesťanské idey apoštolské v živobytí lidském, nežli o nápravu věrouky čili dogmatiky; 3) že pokrok ducha tohoto jevil se, neli výhradně, aspoň popředně a s patrnou živostí, ve slovanské části obyvatelstva, jak na universitě Pražské, tak i v národu vůbec. Kunrat Němec byl sice předešel Miliče příkladem působení svého: ale símě jeho neujalo se u posluchačův tak, aby neslo také po jeho smrti ovoce. Mezi tehdejšími professory Pražskými známi jsou jen dva Němci, M. Matouš z Krokova, Pomořan, a M. Albrecht Engelschalk, ze Štrubiny v Bavořích, kteří osvědčili ducha reformátorského ve spisech latinských po nich

zůstalých aspoň v té míře, že horlili také proti porušenému stavu církve: v Českém národu, ačkoli méně četném, naskytlo se jich mnohem více; bohužel že spisy jejich, někdy proslulé, zahynuly v pozdější reakci téměř vesměs. Tak ku př. hned první kazatel kaply Betlémské, Jan Protiva z Novévsi, pozůstavil po sobě drahně knih českých, ze kterýchž později Petr Chelčický hojné bral naučení; také druhý kazatel té kaply, mnich Cistercianský, M. Jan ze Štěkna (1393,) vyznamenával se horlením ve smyslu Miličově; Jan z Boru, doktor práv, sepsal dílo nyní neznámé proti mnichům žebravým; M. Václav Rohle, farář u sv. Martina v Starém městě Pražském, horlil r. 1393 proti odpustkům; o drahně jiných mladších promluvíme hned obšírněji.

Ze zákonu nahoře již připomenutého, kterým dovoleno bylo i pouhým bakalářům přednášeti na universitě Pražské svobodně spisy školní všech známých mistrův Pařížských i Oxfordských, snadno jest pochopiti, kterak nejedno dílo professora Oxfordského tehdáž velmi slavného, Jana z Wiklefu čili Wiklefa (vlastně „Wycliffe“), dostalo se záhy do Prahy, zvláště an obchod mezi Anglií a Čechami skrze provdání kněžny české Anny za krále Anglického (r. 1381) stal se byl živějším, nežli kdy dříve. Wiklef v Anglii, jako Waldhauser a Milič v Čechách, měl nej-

prvé spory s mnichy žebravými (1360); když ale král Eduard III r. 1366 zastavil placení papeži tak řečeného peníze svatopetrského a také jinými spůsoby obmezil moc a vládu dvoru Římského v zemi Anglické, Wiklef odváživ se hájiti a chváliti skutky ty písmem a důvody učenými, octnul se tím hned na stanovišti takovém, kteréhoby papežská oddanost Karla IV nikdy byla Pražskému mistru nedopřála. R. 1377 nařídil Řehoř XI právě tak přísné vyšetřování proti smělému reformatoru Anglickému, jakové byl o tři léta dříve proti Miličovi zavedl; ale bouře ta neuškodila Wiklefovi, protože lordové Angličtí, zvláště pak tehdejší regent království, vévoda Lankasterský, byli naň laskavi a chránili ho. Po velikém rozdvojení papežství (1378) počínal sobě ještě směleji; přeloživ biblí (r. 1380 a sl.) do angličiny, jal se r. 1381 vystupovati také proti učení církve, a nejprvé proti nauce o transsubstanciaci. V tom hned jevil se rozdíl mezi ním a reformátory Českými, kteří dosavad byli nesahali dále, nežli do věcí týkajících se toliko řízení a kázně církevní i pravé pobožnosti. Wiklefovo nové učení nalezalo mnoho přízně, zvláště u vyšších stavův, ale také odpor hojný a důkladný; r. 1382 sbor prelátův anglických do Londýna svolaný, 13 biskupův a 30 mistrův theologie pod arcibiskupem Kanterburským co předsedou, odsoudil 24 článků Wiklefových za kacířské, aneb aspoň za bludné. Wiklef sám musel přestati učiti v Oxfordu a ustoupiti do fary své Lutterworthské, kdežto požívaje pokoje, vykládal a zastával učení své celou řadou spisův nových až do smrti († dne 31 prosince 1384).

Theologické knihy Wiklefovy donešeny, dle věrohodného svědectví, mnohem později do Prahy nežli filosofické, a sice teprv na počátku XV století; i spůsobily mezi mistry brzy veliké kvašení myslí. Slova jeho neméně důmyslná, nežli horlivá, proti porušenosti všelikých řádův církevních, padala v Čechách na půdu již dávno připravenou, a zvláště mladší jak mistři tak i studenti u velikém počtu naslouchali se zřejmým zalíbením učení jeho: ale změny, které uvodil do věrouky křesťanské, odváživ se zvláště zapírati učení o transsubstanciaci, (čili o přepodstatnění se chleba i vína ve svátosti oltářní v tělo a krev Krista pána,) spůsobila u mnohých veliké rozpaky, ba vedla i ke sporům a rozbrojům novým. Někteří dosavadní horlivci čeští, jako Jan Protiva i Jan ze Štěkna, oba někdy kazatelé kaply Betlémské, ulekše se propasti, ku které, dle přesvědčení jejich, vedlo učení nové a zásady reformační vůbec, odvrátili se záhy od nich a postavili se rázně na odpor: větší však počet nepřestávali libovati sobě ve knihách Wiklefových a chváliti je, pozůstavujíce sobě na

vůli, nesouhlasiti s některými články jeho učení, aneb dávati jim výklady nezávadné. Co takoví připomínají se zejména mezi staršími mistry Mikuláš z Litomyšle, bývalý již r. 1386 rektor university, Stanislav ze Znojma, Štěpán Paleč a Křišťan z Prachatic; mezi mladšími zvláště M. Jan Hus z Husince a M. Jeronym Pražský.

M. Jan Hus narozen byl r. 1369 v Husinci, městečku náleževším tehdáž dílem službou ku královskému hradu Husi, dílem upřímo ku komoře královské, z rodičův stavu obecného sice, a však vždy poněkud zámožnějších. V Praze studovav, stal se tam v září 1393, tedy ještě za živobytí M. Matěje z Janova, bakalářem svobodných umění, 1394 bakalářem theologie, pak 1396 v měsíci lednu mistrem svobodných umění. Jmeno jeho jevívá se v počtu graduovaných pokaždé asi u prostřed; zdá se tedy, že ve škole nebyl považován za hlavu zvláště výtečnou. Počaltě však již r. 1398 professorovati na universitě, a nedlouho potom pohádal se ponejprv s kollegami svými, zastávaje některé Wiklefovy články v disputaci, kteráž držána byla ve faře svatomíchalské, na Starém městě. Nicméně volen jest již 15 října 1401 k důležitému ouřadu děkanství fakulty filosofské, a presentován co takový za kazatele v kaple Betlémské od králova milce Jana z Milheimu. Vikář arcibiskupský ustanovil

ho k ouřadu tomu listem obyčejným dne 14 března 1402 vydaným. A hned na to, v měsíci říjnu, povýšen jest Hus již i k nejvyššímu důstojenství akademickému, k rektoratu Pražské university, jímž i vládnul až ku konci měsíce dubna 1403.

M. Jeronym Pražský pocházel z rodu vládyckého v Praze a byl o několik let mladší nežli Jan Hus, k němuž již za mládí přivinul se přátelstvím nejvroucnějším. Rovnaje se jemu výtečnými dary ducha, ostrovtipností a výmluvností, lišil se předce od onoho přísně opravdového a pevného charakteru větší jarotou mysli a jakousi neustavičností i zevnitř se jevící. Neb když Hus ani z Prahy a z Čech nevycházel, zdálo se, že Jeronymovi horlivému Europa celá nestačila uhasiti žízeň jeho po vědách. Již co student odešed do Anglie na universitu Oxfordskou, přinesl prý odtud do Prahy několik ještě neznámých spisův Wiklefových. V září 1398 stal se bakalářem svobodných umění a obdržel o pět měsícův později, přičiněním přítele svého, dvouletou dispensací od university Pražské. Pak bral se opět do ciziny, na university Kolínskou a Heidelberskou v Němcích, konečně i do Paříže, kdežto dosáhl důstojenství mistrovského, kteréž jemu v Praze teprv později také uděleno bylo. A však ani na tom dosti neměv, byl již r. 1403 dal se na cesty až

do Palestiny a Jeruzaléma, i navštívil později také jiné krajiny, brzy co rytíř a dvořenín, brzy co učenec si počínaje, ale pro náchylnost svou k Wiklefovi také se mnohými protivenstvími se potýkaje, jakož o tom dále na svém místě vypravovati budeme.

Tito byli nejvýtečnější dva mužové, kteří pojavše do sebe símě nespokojenosti se stavem církve, v Čechách od dávna trousené, vedli je vlastní ducha mocí k dalšímu rozvíjení. K nim družil se zástup celý mužův nematných, jakoví byli M. Jakoubek ze Stříbra, M. Jan z Jesenice, M. Prokop z Plzně, M. Jan z Příbramí, a jiní, o jejichž působení dole místněji bude mluveno.

*

Arcibiskup Pražský Volbram ze Škvorce umřel byl dne 2 máje 1402. I poněvadž král Václav té doby co vězeň nalezal se v moci bratra svého, dána jest mučenému někdy od něho Mikulášovi Puchníkovi vůle k vysokému důstojenství tomu od Sigmunda krále; ale i Puchník umřel (19 září 1402), dříve nežli ho došlo papežské stvrzení. Potom chtěl Sigmund povýšiti na to místo Jana Železného, Litomyšlského biskupa, sobě velmi oddaného: ale poněvadž mezi tím octnul se sám u veliké nevoli proti papeži Bonifaciovi IX, stolice arcibiskupství Pražského zůstala

uprázdněna, až na ni dosedl ku konci léta 1403 probošt Mělnický, Zbyněk Zajíc, rodu panského z Hasenburka v Čechách.

Volbramova nevláda i dlouhé po jeho smrti uprázdnění arcibiskupství hověly nemálo zmáhání se Wiklefismu na učení Pražském, zvláště že dva nejhorlivější jeho hájitelé, Mikuláš z Litomyšle a Jan Hus, zastávali v létech 1401—1403 · nejdůležitější ouřady při universitě, jeden co místokancléř, druhý nejprv co děkan fakulty filosofské, potom co rektor celého učení vůbec. Oba tito mužové byli z národu českého. Když tedy ouřadové jejich dostali se pořádkem svým k národům jiným, stalo se tím přirozeněji, že nastala reakce a že odpor proti nim činěný bral na sebe také barvu národnosti. Akta sboru Londynského od r. 1382 vzata jsou v Praze v uvažování; ke 24 článkům Wiklefovým tam již zatraceným přidal Pražský mistr Jan Hübner, rodem Slezák, jiných 21 nově ze spisův jeho vybraných, a předložil je kapitule Pražské. K žádosti pak přednešené ve jmenu celé kapituly ode dvou kanovníkův, Jana Kbela, tehdejšího officiala arcibiskupství, a Václava arcijahna Bechyňského, svolal Husův nástupce v rektorátu, M. Walter Harrasser, z národu bavorského, celou universitu do Karolína ke dni 28 máje 1403 po poledni, aby všeobecným usnešením stal se nějaký nález o 45

článcích učení Wiklefova. Když ale u přítomnosti obou kanovníkův co žalobcův dal články ty čísti, Wiklefovci méně snažili se zastávati pravdu jejich, nežli dokazovati raději, že ve slovích těch, jak pronešeni byli, nebyli článkové dle vlastního Wiklefova smyslu. Mikuláš z Litomyšle rozhorlil se proto velice proti Hübnerovi, an prý se opovážil, podstrčiti Wiklefovi věty a články naprosto nepravé a lživé; a Hus připomenuv, kterak nedávno před tím v Praze dva lidé k smrti odsouzeni a spáleni byli, protože byli zfalšovali šafran, ptal se celého shromáždění, zda-li ti, kteří falšovali učení, nebyli trestu hodnější, nežli kteří falšovali šafran? Jen Stanislav ze Znojma hájil oněch 45 článkův spůsobem pro mnohé posluchače tak urážlivým, že někteří mistrové starší, nemohše toho déle snášeti, z posezení vystoupili. Většina však mistrův nedala se zmýliti odporem tím; po dlouhém hádání vynešen konečně většinou hlasův (secundum pluralitatem vocum) nález takový, že žádný oud university neměl nikterého z těch 45 článkův ani veřejně ani podtají vyznávati, ani rozšiřovati, chtěl-li zachovati poslušenství universitě přisahané a neupadnouti v pokutu na křivopřísežníka slušící.

Byltě to, jakož sme již na počátku podotkli, první větší skutek veřejný, jímžto spor ve smýšlení onoho věku o křesťanské církvi a

nauce hluboce zakořeněný nejen zřejmě se objevil, ale i odstraniti se měl. Ti však, kteří se tuším nadějí kojili, že přísná tato zápověd postačí zameziti učení ještě nevelmi rozšířené, zmýlili se velice; nevědělit ubozí, že právě tou zápovědí obrácen teprv širší pozor k věci a vstoupila spolu do života rozepře, která přišla rušit pokoj a pohodlí jejich, a kteréž konce žádný z nich více dočkati se neměl! Neboť neduh ten, jenž vyvedl na jevo úkaz Wiklefismu, vězel hlouběji a byl se rozmohl v těle církve povšechněji, nežli hojením symptomatickým sebe silnějším uléčiti lze bylo.

Ačkoli zajisté o počátcích rozbroje tohoto zachovaly se potomstvu zprávy jen velmi chudé a nedostatečné: není pochyby, že on záhy potáhl do víru svého mysli obyvatelstva u valném počtu, zbuzuje tu příhlas živý, tu trapné rozpaky, tu odpor odhodlaný, a dávaje příčinu ke tvoření se stran nových. Nejstarší Miličův učenník, té doby ještě na živě byvší, Tóma ze Štítného, pronesl se, jak se zdá, nedlouho před nálezem universitním r. 1403, o věci té v ta slova: „Aj, již mi jde léto sedmdesáté, a však ještě sú mnú někteří mistři pohnuli, tak že neumělbych na jisto povědieti, jest-li ve svátosti oltářní ještě chléb, pod nímžby bylo také tělo boží, čili tu již zhyne chléb býti, a obrátí se v tělo boží?“ Volilť nechati otázku tu neroz-

hodnutou, ana církev prý byla o ní ještě se neustanovila. Někteří mistři, jako Stanislav ze Znojma, zasazovali se horlivě o smysl Wiklefův; jiní, jako Jan ze Štěkna, postavili se neméně horlivě na odpor. Hádky však takové na universitě vedeny napotom, jak se zdá, výhradně v národu českém; Němci vesměs čím dále tím patrněji a valněji odříkali se všeho Wiklefismu.

Do tohoto kvašení myslí českých uvrhla podnět nový a velmi oučinný krále Sigmundova zápověď, dne 9 srpna 1402 k náměstníkům českým daná, aby papeže Bonifacia IX poslušni nebyli. Ačkoli ouřadové duchovní v zemi nechvátali bezpochyby ohlásiti rozkaz zákonům církevním odporný: však jisté jest, že našlo se spůsobův a prostředkův dosti k rozšíření králova dekretu po všech krajích a ke zjednání jemu platnosti slovem i skutkem. Nespokojenost se stavem církve od dávna mnohonásobně podpalovaná nabyla tím určitějšího směru, octnuvši se do patrné opposice proti hlavě církve; k pobuzení jejímu spojily se nyní Sigmundovy rozkazy se smělým učením Wiklefovým; žeby opposice proti hlavě mohla brzy vésti také k opposici proti tělu celému, toho se Sigmund nedomněl, nikdy hlubokomyslným nebývav. Chceme-li ale souditi spravedlivě, potřebí jest vážiti, že B o n i f a c i u s IX dal nejen králům Sigmundovi a Václavovi, ale i všem dobromyslným křesťanům vůbec příčin k nespokojenosti a k žalobám až nazbyt. Jeho chování se proti oběma hlavám domu Lucemburského daloby se snad ještě omluviti politickými ohledy a poměry, kterýmiž co panovník vázán byl: nikoli však jeho naskrze n e a p o š t o l s k é p o č í n á n í s o b ě ve věcech církevních vůbec. Jest již obecně známo, kterak za něho a skrze něho neřádové často hanění, jmenovitě p r o d e j n o s t c í r k e v n í c h o u ř a d ů v a d ů s t o j e n s t v í, též o d p u s t k ů v a d i s p e n s a c í v š e l i k ý c h, dosáhli vrchu svého. Předkové jeho již od časův Jana XXII byli skrze tak řečené apoštolské reservace a provise potahovali k sobě osazování ouřadův církevních vyšších i nižších ve všech zemích křesťanských čím dále tím hojněji, nic sobě nevšímavše stížností o to vedených ode všech panovníkův, i od samého pobožného císaře Karla IV; tak ku př. Urban VI udělil hned ve prvním létě pontifikátu svého plných dvacatero provisí na budoucí místa kanovnická v kostele sv. Víta na hradě Pražském, tak že kapitule nezbývalo nic, než buďto přijmouti všecky jmenované, jednoho po druhém, aneb postaviti se ve zřejmý odpor proti papeži. Urban VI sice varoval se při tom vší simonie velmi přísně; naproti tomu ale Bonifacius IX oddal se jí v míře potud neslýchané, čímž pak církev nezadlouho uvedena jest do s t a v u t a k b o h a-

prázdného, že i těžko jest si to představiti. Pomyslíme-li, že tehdáž každé výnosnější beneficium církevní, často i před uprázdněním svým, od kohokoli, jen kdo za ně více podával, koupiti, a byla-li duchovní pastýřská péče s ním spojena, ta střídníkem špatně placeným a tudíž obyčejně sprostým odbývati se dala; že penězi a dobrou řečí lze bylo zjednati sobě dispensaci od každého nelibého zákona, i odpustky za každý hřích, někdy ještě dříve, nežli spáchán byl; že pak nacházeli se mužové, ježto i schvalovali takovéto jednání, jelikož prý papež, co hlava církve, nade všecky církevní zákony povýšen, nikoli pak sám jimi vázán byl: povážíme-li, pravím, toto všecko, nelze [illegible] nedomysliti se, jak náramná *porušenost hierarchie ve všech jejích stupních* musila z toho následovati, i nebudeme se moci diviti, že duchovenstvo, do jehožto řad vtírali se i sebe nepovolanější lidé, nebažící než po bohatství, svobodách, lahodách i slávě stavu toho, kleslo ouhrnkem ve mravnosti své až i pod stav světský, tak že konečně touha po „*reformaci církve ve hlavě i v oudech*" (reformatio ecclesiae in capite et membris) stala se známkou i heslem všech poctivých a rozumných lidí onoho věku, a každé horlení proti nemravnosti takové i příčinám jejím u všech pobožných mužův i žen (jichžto poměr tehdáž v Čechách snad větší byl, nežli jinde kdekoli,) za právě křesťanské jmíno, chváleno a podporováno bylo.

Třetí kralování Václavovo. Pokrok sporu církevního.

Král Václav, vrátiv se konečně z Vídeňského zajetí do Čech, nalezl znamenitou proměnu ve stavu věcí a ve smýšlení národu, ačkoli nepřítomnost jeho byla trvala jen půldruha léta. Násilná vláda Sigmundova i náměstníkův jeho, neměvši v původu svém dostatku práva, dala příčinu k neposlušenství a k rozbrojům bez počtu, i zavinila sama takořka bevládí v zemi, ve kterémž lid boje a loupeže chtivý, zemané i nezemané, stali se pravou boží přepustou netoliko pro Čechy a Moravu, ale i pro země okolní. I přivítalit sice Čechové starého krále svého s radostí, a přísahali mu, až na několik osob, dobrovolně opět věrnost a poslušenství; neboť po tíži daní a poplatkův, kterými je Sigmund byl skličoval, poznali byli právě ze skutečnosti, oč jim Václav byl od dávna panovníkem dobrotivějším. Také někdejší m i l c i shromáždili se opět okolo krále a pána

svého, jehožto panování, po zrušení náměstnictví Sigmundova, uhodilo brzy zase do staré koleje: ale do života národu celého byl se mezi tím vštípil živel nový, jenž obracev napotom nade vše jiné pozor veřejný k sobě, sílil a zmáhal se rok co rok více. Král neuměl ani opodál poznati a oceniti všecku jeho důležitost. Netuše, že z něho vyvíjelo se nové pásmo dějin, ježto i v nejlepším pádu nenechalo králi než zvůli pouhého diváka, pouštěl jemu tím dobromyslněji uzdu, čím více, jsa od Bonifacia IX smrtelně uražen, souhlasil sám s obecným ve věci této mněním.

Ostatně nelze nepozorovati, že škola neštěstí, do které Václav vlastní vinou byl upadl, dojavši mysli jeho hluboce a blahočinně, pozvedla ducha jeho k větší poněkud samostatnosti, opatrnosti a činnosti. Vrátiv se na trůn, dal se již méně voditi oumysly cizími a nebyl více ani tak rozpačným, ani svéhlavým jako dříve; patrně bylo viděti, že prospěl byl ve předním a nejpotřebnějším u panovníka přímětu, ve známosti lidí. Od té doby brával s větší rozvahou žezlo vlády sám do rukou svých, i ačkoli v ničem nekvapil, uměl přece také i doraziti, kdekoli potřeba kázala. Kéžby hned od počátku byl tak sobě počínal: kolikerých příkoří bylby uvaroval sám sebe, kolikerých zádav říši svou!

První jeho péče měřila k tomu cíli, aby vyhladil všeliká znamení bývalé bratrovy vlá-

dy v Čechách, a nazískal sobě spojenců, předvídaje, že mu nastane s ním válka. Nejprvé povolal k sobě z Berlína bratrance svého, markrabě Jošta; mohlť jemu již důvěřiti, an i Jošt byl neméně nežli on se Sigmundem na štíru; také markrabě Prokop přišed, vstoupil do jednoty. Na nejvyšší ouřady zemské dosazeni jsou mužové schopní a věrní: na místě pana Jindřicha z Rosenberka, jenž nesměl ukázati se více na dvoře královĕ, ustanoven jest pan Jan Krušina z Lichtenburka za nejvyššího purkrabí Pražského i za hofmistra zemského pospolu; nejvyšší komornictví zemské obdržel pan Aleš Škopek z Dubé na Dražicích, syn někdy Jindřicha († 1395) králi nad jiné české pány milého. Důležitý ouřad kancléřský zastával jako i prvé Antiochenský patriarcha, Václav Králík z Buřenic, muž nám téměř docela neznámý, jenž ale po vše časy panování Václava požíval bez proměny svrchované jeho důvěry. Nejvyšším sudím zemským byl jako posavad Hynek Berka z Dubé a z Hohenšteina, sudím dvorským Břeněk Švihovský z Risenberka na Skále, oba někdy jednotníci panští, nyní ale, jakož i nový písař zemský Boček z Kunstatu a z Poděbrad, Sigmundovi odpovědníci. Podkomořím zemským stal se, pokud Sigmund Huler držán ve Vídeňské vazbě, měšťan Pražský, Mikuláš z Okoře, rodu Rokycanských.

Mezi všemi těmito ouřadníky nacházíme tedy sotva jediného vládyku, ačkoli nelze pochybovati o pravdě toho, co jeden ze spisovatelů souvěkých zaznamenal, že totiž Václav po navrácení se z druhého zajetí měl pány vůbec ještě u větší a neodolatelnější nenávisti, nežli dříve.

Když došla krále Sigmunda zpráva o prchnutí bratra jeho z Vídně, rozhněval se na knížata Rakouská tak náramně, že kdyby překrutá zima byla jemu nevkročila v cestu, bylby pospíchal potrestat jich válkou krvavou za domnělou zradu. Jim však podařilo se dokázati jemu nevinu svou, i zakázali se mu znamenitou pomocí ve válce, kterou proti bratrovi a bratrancům svým obmýšlel. V létě r. 1404 vytáhl kníže Albrecht osobně se Sigmundem do pole do Moravy; na počátku měsíce července obleženo jest od velikého vojska uherského a rakouského pevné město Znojmo, v němž nad posádkou vládli tehdáž dva služebníci králövi a markrabův, pan Hynek z Kunstatu a z Jevišovic příjmím Suchý Čert, a Jan z Lamberka, příjmím Sokol, oba pro časté loupežné jízdy v Moravě a v Rakousích spáchané zlopověstní a strašní. Skrze plných šest neděl pokoušeno se nadarmo všemi prostředky, kterékoli tehdejší válečné umění poskytovalo k dobytí města, jehož obyvatelé nad to na posádku svou nikoli laskavi nebyli. Obleženci ve smě-

lém výpadu pokazili rozpálenou smolou a sirou všecky proti nim postavené stroje, praky, berany a hady; střelba pak z děl pro chatrnost tehdejšího střeliva neměla žádného očinku. Naděje i odvahy dobyvatelův klesaly ještě více, když nemoc ouplavičná ve vojsku jejich rozmáhati se počala, která tuším dojala i Sigmunda i Albrechta, ačkoli vůbec se pravilo, že od obleženců otráveni byli. Z té příčiny puštěno jest od obležení dalšího na konci měsíce srpna 1404; zpráva, že necháno přitom dvou prakův a tří pušek na místě, slouží za důkaz, že odtržení podobalo se outěku. Vojsko se rozešlo, pole bylo skončeno. Král Sigmund ozdravěl brzy opět; kníže Albrecht ale dostonal se smrti dne 14 září 1404.

Král Václav, nenadáv se, žeby válka proti bratrovi tak brzký a šťastný konec vzíti měla, byl mezi tím zajel do Vratislavi, chtěje s Vladislavem králem Polským, u velikém komonstvu také tam přišlým, vstoupiti v jednotu brannou. Vladislav byl Čechům od jakživa soused pokojný a přátelský. Za jeho pomoc proti Sigmundovi podával mu Václav některé krajiny ve Slezsku, kterýchž ale páni Polští přijmouti neradili, považujíce je za příčinu budoucích ústrkův a válek s Čechami. Smlouva tedy uzavřena bez ujmy koruny tím spíše, že polské pomoci po odtržení spojených vojsk ode Znojma již ani potřebí nebylo. K do-

rážení zajisté na Sigmunda za hranicemi českými nedostačilo ani krále Václavovo srdce, ani válečné zřízení české. Naproti tomu ale potýkáno se ještě dlouho pérem i písmem; a poněvadž Sigmund nepřestával psáti se vladařem království Českého, nezdálo se ovšem neslušné, že Václav žádal na něm, aby jemu co pánu vydal také počet ze vladařství svého. S knížaty ale Rakouskými smířil se Václav již v běhu r. 1404 opět.

Když tyto věci s cizinou se dály, nemeškáno také u vnitř země České starati se o navrácení pokoje již dávno pohřešovaného. Mezi kořistnými zemany, ježto nadužívajíce zemského bezvládí nabíhali se zbrojnými houfy na sousedy a na kupce po silnicích, byl rytíř Mikeš Zúl z Ostředka ten nejmocnější a nejstrašnější, an zmocniv se několika pevných zámkův nad Sázavou, mnohé s nich zádavy činil po krajích. Václav vypravil proti němu celé vojsko pod arcibiskupem Pražským Zbyňkem Zajícem z Hasenburka, jenž co vůdce polní věc svou tak dobře zřídil, že nejen zdobýval všecky zámky Zúlovy, ale i jeho samého s padesáti druhy jav do Prahy přivedl. Nejvyšší zemský soud odsoudil loupežného rytíře k smrti loupežnické; i oběšen jest na Pražském popravišti s tovaryši svými, nepožívaje jiné přednosti, leda že šibenice jeho byla všech jiných vyšší. Dojem v lidu, spravedlivou přísností touto zbuzený,

zvýšen ještě úkazem neobyčejným, že oblíbený kazatel v Betlémě, M. Jan Hus, připravovav nešlechetníka k smrti, navedl ho na to, že obrátiv se k lidu, řekl: „Svatá obci, prosímť vás, proste za mě pána boha!" Také jiní méně pověstní hříšníci druhu toho ve všelikých krajích českých neušli zasloužené mu trestu, zvláště přičiněním nejv. purkrabího Jana Krušiny z Lichtenburka; nejvyšší pak soud zemský, k dovršení potřebných děsidel, vyřknul konečně dne 20 prosince 1404 až i trest smrti na kupování věcí „válkou anebo lapkováním branných". A když brzy potom král Václav dne 5 ledna 1405, dle nálezu sněmovního, ustanoviv ve každém ze dvanácti krajův země České jednoho neb více popravcův, rozšířil moc i působení jejich a kázal jim spolu pomáhati sobě vespolek, mohl pokoj zemský napotom za pojištěný jmín býti. Nařízení o popravcích můžeme považovati za první počátek zřízení krajského v Čechách, jehožto potřeba, po dokonalém zrušení někdejší soustavy župní, brzy opět ve praxi pocítiti se dala.

Ještě památnější, nežli poprava nad Zúlem, byl trest, kterým král Václav nedlouho potom přikročil také k jednomu z prvních a nejslovutnějších milcův svých. Někdejší měšťan Pražský, Sigmund H u l e r, z Chebu rodilý, vládnul byl co podkomoří zemský již na osmnácté léto všemi královskými městy

v Čechách k rukoum pána svého, měv také znamenitou moc nejen nade všemi panstvími královými, ale i nade statky klášterními, pokud tito také za částku komory královské považováni bývali. Požívav od dávna zvláštní přízně královy, stal se byl i pánem královského hradu Orlíku nad Vltavou i oučastníkem zajetí králova ve Vídni; odkudž vyváznuv i s jinými tovaryši svými teprv rok po králi, dosazen jest opět na dávný ouřad svůj. Nyní ale upadl náhle v tak náramnou nemilost, že dne 23 června 1405 z rozkazu králova na radnici Pražské, kdež tak dlouho byl panoval, až i hlava mu sťata. Příčina toho nikde výslovně se neudává, není však těžko dopíditi se jí. Karel IV byl někdy knížatům Opolským zastavil v Čechách město Jaroměř a hrady Potenštein i Kostelec; král Václav chtěje r. 1389 zástavu tuto ssouti, zavázal se k zaplacení knížatům 8000 kop gr. Pražských po lhůtách. Kvitance knížat těch odevzdávány králi každého času řádně: oni pak upomínali krále vždy ještě z dluhu. Václav konečně v rozepři té podvolil se rozsudku krále Polského, jenž pak vynesl jej dne 18 června 1405 v ten smysl, že Václav peníze ty ještě dlužen byl. I poněvadž celé to jednání šlo bylo skrze ruce podkomořího královského, spojitost časová dne 18 a 23 června nedá nám pochybovati, že Huler šantročením a podvrhováním falešných

kvitancí vinen nalezen byl. Trest tak rychlý a přísný nad zločincem na vzácném místě postiženým nemohl chybiti se s velikým a blahočinným důrazem na mysli obecného lidu.

Prokop markrabě Moravský umřel bezdětek dne 24 září 1405. Musí se vyznati, že smrt jeho posloužila k utvrzení pokoje, ana učinila konec všem rozbrojům v rodině královské od 20 let málo kdy a to vždy jen na chvíli zaniklým. Potom dne 21 prosince učinil Václav smlouvu s Joštem, jediným bratrancem svým ještě na živě jsoucím, dle níž postoupiv jemu doživotně všech někdy zemí a statků Prokopových, přijal od něho závazek věrné pomoci v každé potřebě, — nezrušený od té doby, pokud vědomí naše stačí.

Tímto způsobem upevněn jsa Václav doma v panování svém, mohl obrátiti konečně zřetel svůj zase za hranice. Válka pohraničná proti hlavnímu jeho nepříteli, králi Ruprechtovi v Němcích, byla vlastně až posavad ani nepřestala, ačkoli krajové i města česká na hranicích bavorských, jen k ochraně své ji vedše, několikero příměří byli mezitím uzavřeli. Léta 1406 ustanovil konečně Václav obořiti se u větší síle na Bavory. Vypraviv nemalé vojsko do pole, dal je pod zprávu dvou bojovných prelátův, arcibiskupa Zbyňka Zajíce i probošta Chotěšovského Sulka ze Hrádku. Tito vpadše do Bavor, plenili zemi

široko daleko, za škody od Bavorův podobnými vpády do Čech činěné vrchovatě se odplacujíce. O dobytí však zase měst Falckých, před pěti léty proti Ruprechtovi ztracených, zdá se že ani se nepokusili.

Nicméně Václav opravdové jal se činiti přípravy k dosednutí opět na trůn říše Římské. Mnohé okolnosti zdály se tomu býti příznivy. Od mocnářův sousedních, Franského, Polského i Uherského, uznáván byl Václav ještě vždy za krále Římského; mezi kurfirsty vládl dům Lucemburský sám dvěma hlasy, a třetí volitel, Rudolf kníže Saský, klonil se také k Václavově straně; v Lombardii posloucháno jeho až posavad; knížata Rakouští již od 3 listopadu 1404, kdežto dědičná Karlova smlouva mezi Čechami a Rakousy obnovena jest, také byli na jeho straně; sám bavorský kníže Arnošt přidržel se ne strýce falckraběte, ale svaka svého Václava; nápodobně i některá města říšská, ku př. Cáchy, Luttich, Řezno, Rothenburg a j. v. Ale ještě znamenitější změna poměrův mnohých připravovala se skrze spolek uzavřený v Marbachu. Ruprecht totiž, jakkoli nikdo neupíral statečnosti osoby jeho, potkal se přece s tímže bez mála osudem, do kterého byl před šesti léty krále svého sám uvalil: znechutil se zajisté sám u knížat své vlastní strany, jak mile věci nařizovati se jal, které sice u každé řádné a spravedlivé vlády sa-

my sebou se rozumějí, ale jejich sobeckým oučelům nikoli se nehodily. Tentýž ošemetný kurfirst Mohucký Jan Nasovský, jenž přede všemi jinými o Václavovo ssazení a Ruprechtovo povýšení se byl přičinil, vstoupil v Marbachu dne 14 září 1405 s Wirtemberskem, Badenskem a mnohými švábskými městy v závazek, dle kteréhož měli sobě pomáhati vespolek bez meškání, kdykoliby kdo z nich od kohokoli trpěl jakou zádavu v právech a svobodách svých. Ačkoli Ruprecht ve smlouvě té výslovně vyňat byl, věděl však tak dobře jako celý svět, že závazkem tím směřovalo se předně proti němu, i nadarmo bylo vše jeho usilování, zrušiti jej opět.

Pokud nám vědomo, král Václav ani se nepokusil přichýliti k sobě jednotu Marbašskou; naproti tomu ale snažil se navésti kurii Římskou, aby odvolala své uznání Ruprechta za krále. Bonifacius byl umřel již 1 října 1404, a na jeho místo nastoupil hned dne 17 října Innocencius VII, muž dobromyslný a právem vysoce vážený, jenž ale již po dvou létech uprázdnil stolici papežskou smrtí svou († 6 Nov. 1406) zase, a sice pro Řehoře XII. K tomuto tedy Řehoři obrátiv se Václav, přivodil mu k paměti zásluhy otce svého i své vlastní o dvůr Římský, jmenovitě nezištným i neohroženým hájením Urbana VI i nástupců jeho, stěžoval si do Bonifacia IX., který ukvapiv se proti své cti ublížil jemu, ačkoli později sám toho prý pykal, a žádal konečně, aby v papežské kanceláři bulla ona, kterou Ruprecht uznán byl, pořádně zrušena, jemu pak tituly a cti Římskému králi náležité opět navráceny byly. Také mezi knížaty říšskými hledal získati sobě nových přívrženců; vnadidlem k tomu bylo zasnubování synovkyně královy, Alžběty čili Elišky kněžny Zhořelské, dorostající již k věku panenskému, a již také synovi vévody Orleanského zasnoubené; nicméně dávána také ještě brzy markrabím Mišenským, brzy Bavorskému knížeti Ludvíkovi naděje, dosáhnouti ruky její a s ní dědičného práva k nejedné zemi domu Lucemburského. Václav zdá se, že již ani nepochyboval o zdaření se oumyslův svých v Němcích, slibovav tamějším přátelům brzkou pomoc i odměnu za věrnost jejich. Tím větší byla bolest jeho, když se dověděl, že Řehoř XII nedbav jeho žádosti, přichýlil se k straně Ruprechtově. Od té doby zanevřev na papeže hluboce, zapověděl arcibiskupovi Pražskému a vikářům jeho, přijímati od Řehoře aneb šetřiti jakýchkoliv zápisův na uprázdněná církevní místa v Čechách, pokud nenapraví to-ho, co proti královĕ cti a důstojenství provinil. Naděje pak a úsilí o dosažení zase panství v Němcích tím opět na čas odloženy jsou.

Hněv Václavův proti Řehoři XII nemohl

neposloužiti ku prospěchu snažení a učení protipapežskému i reformátorskému v zemích jeho. Co sme nahoře vypravovali o zápovědi kněh a učení Wiklefových na universitě Pražské, mělo účinek tak netrvalý, že již r. 1405 papež Innocencius VII, vybídnut jsa mnohými o tom stížnostmi z Čech, napomínal arcibiskupa Pražského, aby ve vyskoumání a potrestání bludův Wiklefových pilným a bedlivým se ukázal. Byloť ovšem potřebí stanoviti a vytknouti určitěji, co pod jmenem bludův Wiklefových rozuměti se mělo. V jedné stránce učení svého Wiklef shodoval se byl cele s mistrem Matějem z Janova i přátely jeho: byloť to horlení proti těm církevním řádům, kteří zdáli se míti za účel více zvelebení hierarchie, nežli právě křesťanskou pobožnost a víru; v tom nebylo rozdílu, leda že Wiklef počínal sobě vůbec s větším důrazem a menší šetrností, nežli dávní reformátorové čeští. Takové horlení, netýkavší se věrouky upřímo, dalo se v Čechách tím méně stihati z bludův, čím hojněji od dávna vídáno bylo u mužův nejosvícenějších a nejpobožnějších, z nichž někteří povstávali nyní sami proti Wiklefovi co bludaři u víře. Takž již r. 1405 jeden z domnělých předchůdcův Husových, starý cisterciák M. Jan ze Štěkna, podal byl arcibiskupu Zbyňkovi žalobu na M. Stanislava ze Znojma, co hájitele učení Wiklefova o nepřepodstatnění se chleba i vína ve svátosti oltářní. Arcibiskup tedy na obyčejné provinciální synodě v měsíci červnu r. 1406 přikázal ohlašovati všemu lidu na kázaních, aby věřeno bylo, že ve svátosti té, jak mile kněz na mši pronese slová posvátná, podstata chleba i vína mění se v pravé tělo a pravou krev Krista pána; kdokoliby mluvil a věřil jinak, měl pod uvarováním kletby co kacíř jemu oznámen a udán býti. Mnozí duchovní i světští pohnáni jsou tudíž k soudu arcibiskupovu a vyslýcháni tam: však poněvadž nestáli na učení Wiklefově, zvláště o večeři páně, propuštěni sou brzy zase. Bezpochyby mírné to s nimi nakládání pocházelo ze zvláštního přičinění se o to M. Jana Husa, kazatele Betlemského, požívavšího tehdáž přízně znamenité u arcibiskupa jako u krále a národu.

Mnoholeté působení tohoto skutečně výtečného kazatele v kapli Betlemské na Starém městě Pražském náleží mezi nejdůležitější zjevy věku svého. Byv méně hrubým v řečech nežli někdy Kunrat Waldhauser, a méně blouznivým v myšlénkách nežli Milič, nerozbuřoval také posluchačův v té míře, jako tito jeho předchůdcové: za to ale oučinek jeho kázání byl trvalejším. Mluvívalť zajisté především k rozumu, vodil ku přemýšlení, a poučiv i přesvědčiv dříve, teprv užívával také slov dojímavých a pronikavých.

Bystrota i jasnost mysli jeho, způsobilost zvláštní, uhoditi všude do jádra věci a rozvinouti je před očima jednoho každého, neobyčejná zběhlost ve knihách vůbec a zvláště v písmě svatém, rázné i důsledné hájení celé soustavy článkův učebních, — to vše dávalo mu patrnou převahu nade druhy a vrstevníky jeho. K tomu pojila se přísná opravdovost ve všem jednání, mysl nábožná, víra živá i pevná, obcování i dle soudu nepřátel bezouhonné, cit něžný ku přátelům, horlivá snaha o ušlechtění národu a opravení všeho, co v církvi tehdáž porušeného bylo, ale spolu také neobyčejná smělost, neustupnost a nešetrnost proti nepřátelům, do oka padající chtivost po lásce u lidu a po cti a slávě, ale slávě takové, která vrch svůj nalézá v koruně mučennické. Pobožné horlení jeho, směřující zjevně jen k nápravě mravův a ke zrušení mnohých opravdu mrzkých neřádův, získalo jemu nejen velikou lásku v obyvatelstvu Pražském, ale i zvláštní vážnost u tiché a pobožné královny Sofie, která i zvolila sobě jeho za zpovědníka. Tím dán mu přístup a vliv u dvora, jakkoli Václav málo dbal o články učení jeho a o rozdíl, jestli který vyskytoval se mezi nimi a učením církve obecné. A však i arcibiskup Zbyněk, muž ve zbrani sice zběhlejší nežli v učení theologickém, ale nicméně dosti rozumný a dobromyslný, ba s počátku i reformatorským snahám poněkud příznivý, vážil ho sobě a důvěřoval mu více nežli jiným. Hned při nastoupení arcibiskupského ouřadu svého uložil byl Husovi za povinnost, aby nemeškal oznámiti jemu osobně, kdykoli najde ve správě církevní arcibiskupství jeho jakékoli nedostatky aneb uchylky od práva. Také při sborech kněžských arcibiskupství svého, ročně den sv. Víta i S. Lukáše odbývaných, ustanovil jej byl již roku 1404 kazatelem synodálním. A že skutečně ochoten byl přijímati naučení a návrhy jeho, na to důkazem jest nám ku př. vyšetřování o Wilsnaku a jiných podobných zázračných místech. Kostel Wilsnacký ve Braniborsku, nedaleko stoku Labe a Haboly, honosil se tehdáž divotvornou reliquií krve Kristovy; pověst její rozhlásila se byla již od více než třiceti let tak velice, že i z dalekých zemí, jako ku př. z Uher a ze Sedmihradska, lidé houfně tam putovati počínali. Když i v Čechách proud takový zmáhati se chtěl, arcibiskup Zbyněk, dle rady Husovy, zřídil komissí tří mistrův, mezi nimiž i Hus byl, k vyšetřování té věci; a když ti doskoumali se, že domnělí ti zázrakové zakládali se na hrubém klamu a mamu, zapověděl dekretem synodálním, a to pod kletbou, aby žádný z diecesánův jeho neputoval více do Wilsnaku. Podobným způsobem zjednáno jest i to, že v Čechách nepovstala také mí-

sta zázračná. Toto nezávadné a upřímé srozumění Husovo s arcibiskupem trvalo až ku konci r. 1407; ještě zajisté dne 18 října roku téhož dopřáno bylo Husovi míti kázaní synodální k duchovenstvu Pražské diecese ve dvoře arcibiskupově, kteréžto kázaní, ačkoli s velikým důrazem horlilo proti porušenosti mravův u kněžstva, předce s pochvalou přijato jest. Brzy ale potom zkalila se obapolná láska událostmi, ježto nepodléhajíce osobní vůli jejich, vyprýštily se z proudu veškerého dějinstva souvěkého.

Od času ssazení a zajetí krále Václavova dvůr královský ve Francii, opustiv dosavadní cestu kompromissu k ujednocení církve, r. 1403 vrátil se byl opět k obediencí Benedikta XIII; kterýžto však při tom zavázati se musel, že složí s sebe důstojenství papežské, jak mile stolice Římská odstoupením, smrtí aneb ssazením soupeře jeho také uprázdněna bude. Poněvadž ale jeden z tehdejších dvou králův Římských, Ruprecht, papeži Římskému naprosto byl oddán, druhý pak Václav nepožíval ani moci ani vážnosti: byloť opět Francii pečovati o to, aby v Římě nastalo konečně žádoucí ono uprázdnění. Zvolení jak Innocencia VII, tak i Řehoře XII prohlášeno bylo nejen od voličův, ale i od volencův samých za dočasné toliko; jmenovitě Řehoř přisahal při povýšení svém (30 Nov. 1406), že se odřekne

důstojenství svého, jak mile soupeř jeho k témuž hotov bude; i podával se také Benediktovi, že chtěl jednati s ním o odstoupení jejich obapolném, aniž pak povýšiti koho více na kardinalství do té doby; měli zajisté kardinalové obou stran, po ustoupení papežův, sjíti se v rovném počtu dohromady, a společným vyvolením jediného pravého papeže ukončiti dávné rozdvojení církve. Jelikož v posledních létech bylo mnění to získalo sobě váhu, že násilné nucení papežův, co hlav církve, nemohlo míti následku právně platného: proto tím více naléháno na ně, aby sami z oumyslu vlastního nastoupili cestu smíření a pokoje, a Francouzové prohlásili se na sboru svém církevním v měsíci lednu 1407, že odeprou se znova poslušenství papežského, nebude-li dobrovolným ustoupením do roku obnovena jednota církve; důkazem jejich opravdovosti bylo i svolení vyslovné, že budoucí pravý papež neměl sídliti více v Avinionu, ale v Římě. Umluveno tedy jmenem obou papežův v Massilii dne 24 dubna 1407, že měli oba sejíti se osobně v Savoně v měsíci září 1407. Když rok ten se blížil, šel tam Benedikt XIII skutečně; Řehoř XII ale, dříve tak horlivý, předstíral na sta příčin k zahalení zrušeného slova: brzy nesměl prý opustiti Římu za příčinou nebezpečí od krále Ladislava Neapolského; brzy nedostávalo se mu jmění a nákladu

k zapravení outrat cesty takové, ačkoliv byl dříve sliboval vydati se na ni třeba pěšky a s holí v rukou; brzy zdálo se mu, že Savona nebyla místo dosti bezpečné a t. d. A však puzen jsa od vlastních kardinalův, přišel roku následujícího konečně až do Lukky, odkudž jal se vyjednávati o jiné místo ke sjezdu. Ačkoli pak Benedikt vyjel jemu vstříc až do Spezzie, přece nesjednáno konečně o sjezdu samém ničeho z té příčiny, že ani Řehoř k mořskému břehu se přiblížiti, ani Benedikt od něho vzdáliti se nechtěl. Mezitím ale kardinalové obojí strany, byvše místně sebe tak blízcí, počali vyjednávati mezi sebou skrze francouzské vyslance; a když Řehoř, tím znepokojený, zakázal byl svým dne 4 máje 1408, pod přísným trestem, aby bez jeho zvláštního povolení ani nevycházeli z Lukky, ani jakou radu mezi sebou aneb se stranou Benediktovou brali; když proti výslovné vůli svého kollegium, i proti svým vlastním slibům, dne 9 máje najednou jmenoval čtyry nové kardinaly, aby mu byli podporou: tu starší kardinalové všickni, odstoupivše od něho dne 11 máje, opustili město Lukku s velikým tytýž hrdla svého nebezpečím, a spojivše se ochranou Florentinských zase v **P i s e**, vydali tam dne 14 máje manifest ke všem knížatům křesťanským o příčinách odpadnutí svého od Řehoře XII.

Tímto rozhodným kardinalův krokem otázka o sjednocení církve nabyla váhy znamenité, a stala se na chvíli v Europě skutkem takořka dějevládným; také české záležitosti politické i církevní octly se skrze ni v novém a určitějším směru. Žádost o **s v o l á n í v š e o b e c n é h o s b o r u c í r k e v n í h o** stala se brzy heslem nejen všech přátel unie ve všech zemích křesťanských, ale i obou kollegií kardinalských; sboru, jenžto ssadě Řehoře i Benedikta, i zvole konečně jediného pravého papeže, měl učiniti konec dlouhému rozdvojení církve, a po zrušení této přední neřesti, odstraniti také jiné závady v církvi, považované obecně jenom za pouhý následek rozdvojení papežův. Toto domnění zmohlo se všude tím více, že i Benediktovi kardinalové opustili pána svého, a pak obě kollegia sestoupivše se dohromady v Livorně, vydali odtud v měsíci červenci 1408 prohlášení k celému křesťanstvu, jímž i skutečně rozepsali **v š e o b e c n ý s b o r** ke dni 25 března 1409 **d o P i s y**. Francie osvědčovala se napřed, že chtěla k oběma papežům **n e u t r á l n ě** se míti a přidržeti se kardinálův samojediných. Příklad odhodlanosti její provozoval moc neobyčejnou v myslech lidských a potkával se s pochvalou mnohonásobnou v Europě.

Blížící se tímto způsobem krisis ve věcech církevních musela nepochybně potáhnouti za

sebou také rozhodnutí otázky: kdo byl pravým králem Římským, tudíž vlastně nejvyšším opravcem církve a spolu ochráncem nastávajícího sboru? To záhy předvídav král Václav, přičiňoval se tím snažněji, aby sklonil věc tu ku prospěchu svému, čím více pobádala ho k tomu osobní spolu proti Řehořovi nenávist. Ale netajil se také, že pověst přičiněním přátel Ruprechtových po několika zemích rozšířená, kterak jeho shovívaním aneb nedbalostí Wiklefovo kacířství v Čechách vždy více se ujímalo, musela státi se závadou proti uznání jeho co vrchního opravce církve. Protož nejen podporoval, ale i sám zavodil nejedno nařízení k oučelu tomu, aby odvrácena byla od země České urážlivá pověst i se vším, cokoli k ní příčinu dávati mohlo.

Prvním takovýmto nařízením byla obnovená zápověď článkův Wiklefových na universitě Pražské; poněvadž ale Wiklefismus u ostatních tří národův, bavorského, saského a polského nenacházel krom toho žádných vyznavačův, obmezovalo se jednání o této věci tenkráte jen v národu českém. Dne 20 máje 1408 shromáždili se oudové národu tohoto v kolleji své, jenž byl dům u Černé Růže na příkopech, ve velikém počtu: 64 doktorův a mistrův, 150 bakalářův i asi tisíc studentův, mezi nimiž tehdejší rektor university M. Klemens ze Mnichovic, professorové theologie D. Helias, M. Petr a Stanislav ze Znojma, Dr. Ondřej ze Brodu, M. Jan Hus, M. Štěpán Paleč, M. Jakoubek ze Stříbra a jiní. I tenkráte čteni jsou nejprvé článkové v počtu 45 před pěti léty od celé university zatracení, a zapovězeni znova; poněvadž ale Jan Hus a přátelé jeho protivili se zatracení jejich ouhrnkem, pravíce, že mnozí článkové, vezmouce je v dobrém smyslu, nebyli ovšem křivi, proto vyřčena jest zápověď tu slovy následujícími: aby žádný oud národu českého, pod pokutou vyobcování, neopovážil se držeti, učiti aneb hájiti který z oněch článkův ve smyslu jejich kacířském, aneb bludném, neb pohoršivém. Potom obmezena jest dosavadní svoboda učení na universitě v ten způsob, že od té doby žádný bakalář již neměl míti veřejného čtení o některém ze tří traktatův Wiklefových, Dialogus, Trialogus a De eucharistia nazvaných, ani také nikdo nesměl obírati sobě za předmět veřejné disputace jakýkoli článek ze kněh Wiklefových vybraný.

Podobnými příčinami hnut jsa také arcibiskupův generalní vikář Jan ze Kbel, pohnal před sebe několik kazatelův českých, o kterýchžto šla pověst, že nebyli naskrze pravověrni. Přední mezi nimi byl kazatel u sv. Ducha v Praze, Mikuláš ze Velenovic, příjmím Abraham; pak M. Matěj Pater ze

Knína, bakalář Sigmund z Jistebnice a jiní. Abraham postaviv se před vikářem dne 30 června 1408, když ve výslechu svém projevil smýšlení bludné, odevzdán jest inquisitorovi Pražskému Jaroslavovi z řádu Minoritův, titulárnímu biskupovi Sareptskému, jenž jej do žaláře uvrhnouti kázal. M. Hus usiloval přímluvami svými nadarmo vybaviti ho z vazby; ale když arcibiskup po několika dnech jej i z diecese své vypověděl, kárán byl od Husa za to, že dávaje prý ouplnou svobodu všem lenivým a hříšným, vyháněl právě ty nejpilnější pastýře stáda svého. To pak byl první krok k rozdvojení arcibiskupa i Husa mezi sebou, po němž následovali brzy jiní.

Když takto diecese Pražská dle obecného mnění očištěna byla ode vší nákazy kacířské, arcibiskup Zbyněk svolav duchovenstvo své ku provincialní synodě dne 17 července 1408, ohlásil sice dle vůle královy veřejně, že po bedlivém skoumání od náležitých ouřadův nepostižen v celém jeho arcibiskupství nikdo ani ve bludné víře ani v kacířství: pro uvarování však toho také na budoucí čas přikázal všem kazatelům, aby víru církve obecné o transsubstanciaci vykládali svému lidu se zvláštní pilností, žádaje při tom, aby všickni ti, co měli Wiklefovy knihy, vydali mu je ku prohledání a zkoušení. Doktorové Jiří z Boru, Ondřej z Brodu a Helias, též kanovník Adam z Nežetic, byli prý hlavní původové, že žádáno jest vydávaní knih. Měl-li ale tím navrácen býti pokoj, tož skutek sám nemeškal dokázati převrácenost rady takové, ačkoli Wiklefovci Pražští s počátku nic více před se nebrali, nežli že odvolavše se proti tomu ku papeži Řehořovi XII, uprostranili spolu hněvu svému na arcibiskupa i rady jeho spisy hanlivými, přibitými na veřejných místech.

Král Václav veřejným Pražské synody svědectvím o nebytí kacířstva v Čechách na mysli své upokojen jsa, podával se k dalšímu s kollejí kardinalskou a dvorem Franským vyjednávání s důvěrou čím dále tím větší, že skrze to uznán bude opět za krále Římského. Ještě v běhu r. 1408 střídala se mezi hořejší Italií, Čechami a Francií mnohá poselství, o jichžto oučelu a pořízení zde podrobně vypravovati nemůžeme. Poněvadž ve Francii za příčinou královy často se vracující choromyslnosti vláda říše větším dílem bývala v rukou Jana vévody Burgundského, jehožto bratr Antonín po smrti Johanny vdovy někdy Václava vévody Lucemburského stal se byl dle smlouvy dědicem zemí Brabantské i Limburské: král Václav dal se tím ochotněji nakloniti k zasnoubení tomuto Antonínovi synovkyně své kněžny Elišky Zhořelské, když smlouva o to v Gentu dne 20 července 1408 uzavřená ob-

jistila jemu spolu pomoc 2000 kopinníkův od obou bratří Burgundských proti Ruprechtovi Falckému. A však s dokonáním smlouvy svatební protáhlo se až do léta následujícího. Ku kardinalům pak osvědčil se Václav ze Vratislavi dne 24 listopadu, že dle jejich žádosti chtěl v zemích svých odepříti poslušenství Řehořovi XII a vyslati znamenité poselství ke sboru církevnímu do Pisy, ač podvolí-li se kardinalové, přijmouti vyslance jeho co plnomocníky pravého krále Římského a chovati se k nim náležitě.

I dal sobě Václav skutečně na tom záležeti, aby poddaní jeho, vystoupíce z poslušenství Řehoře XII, chovali se neutrálně naproti oběma papežům, ažby sbor Pisanský věc tu rozhodl. Přikázal nejprv prelátům, aby sejdouce se, přikročili za příkladem duchovenstva Francouzského k osvědčení neutrálnosti své; potom pak požádal i od university Pražské uzavření nějaké v tomto smyslu. Odpor ale, s kterým se potkal v této věci u velikého počtu poddaných svých, popudil ho tím více, čím nenadálejší byl, a vedl konečně k radám a prostředkům, kterýchž účinkové nikoli předvídati se nedali. Arcibiskup zajisté i jeho kněží omlouvali se, že nemohli zrušiti poslušenství Řehořovi XII slíbeného; a když rektor university M. Heník z Baltenhagen, svolav oudy její všecky, žádal, aby ustanovili se

dle královy vůle, tu národ český jediný projevil svou k tomu ochotnost, ostatní pak tři národové odporovali určitě, tak že rektor rozpustil raději hromadu beze všeho uzavření, nežliby krále popudil výnosem odporným.

Setkalť se v tomto případu dvojí onoho věku **proud reformační**, jeden pocházející s hůry a nešený zásadou autority, druhý vzniklý s dola i opírající se o právo svobodného rozumu; onen směřoval především k opravě hlavy církve, za to maje, že potom všeliké neduhy v těle přestanou jako samy sebou, tento přičiňoval se hned o zhojení neduhův těchto upřímo. Jakkoli rozdílné byly obou i východiště i cíle, neváhali předce spojiti se dohromady a podporovati se navzájem. Ovšem ale podpora ta obmezovala se jen na tu část národu českého, která již od věku Miličova k opravám církevním vůbec náchylna byla. Němci v Čechách a ti Čechové, kteří neschvalovali takových směrův, tudíž i arcibiskup a celé jeho kněžstvo, nejen nepřidávali se ke straně sboru kardinalského a mistrův českých, ale nacházeli v té příčině i nový podnět ke sporům a rozbrojům ještě živějším, nežli posavad.

Působení M. Jana Husa počalo v této době, roku 1408, staviti se do popředí dějin českých: stalť se muž ten **předním hlasatelem reformace**, jak jí roz-

uměli a chtěli netoliko učitelé čeští, ale v ten čas i kardinalové strany obojí a král Václav. Octnul se takto mimo vůli svou s arcibiskupem Zbyňkem i s veškerou hierarchií českou ve sporu, o kterém nedalo se předvídati, kam povede konečně; první půtky nastaly mu s obecným kněžstvem Pražským. Pokud co synodální kazatel líčil byl živými barvami, s jedné strany vysoké povolání a důstojenství kněze v idei, s druhé přílišnou mravní kleslost jeho ve skutečnosti, odpůrcové jeho museli bezděky tajiti hněvy své nad neobyčejným důrazem, který kladl na stránku poslední: ale když arcibiskup přestal mu býti přítelem, nerozmýšleli se dlouho vystoupiti co žalobníci proti němu. Na podzim roku 1408, když nastaly byly spolu roztržky o poslouchání neb neposlouchání papeže Řehoře XII, podali faráři Pražští arcibiskupu Zbyňkovi důtklivou žalobu na pohoršivá kázání v kapli Betlemské, kterýmiž prý Hus podvracoval úctu k duchovenstvu; neb kaceřoval prý naprosto každého, kdo dával sobě platiti za přisluhování svátostmi, zatracoval všecky, kteří požívali mnohonásobných beneficií a nestyděl se říci veřejně, žeby si přál, aby duše jeho někdy tam se octla, kde byla i Wiklefova. Pozoru hodné jest, že v první této a dosti obšírné žalobě ještě nevytýkalo se Husovi žádné uchýlení se od věrouky církevní k nauce Wikle-

fově. V odpovědi dlouhé a důkladné Hus nezapíral řečí svých, ale vykládal nezávadný smysl jejich podrobně, i zamítal rozhodně od sebe nárok, žeby podvracovati chtěl veskrz úctu kněžím povinnou; něco tak ohromného že prý nikdy mu netanulo ani na mysli, tím méně na jazyku; vždyť znal prý sám mnohé faráře, kterýmž necítil se býti hoden rozvázati obuvi, a jimž i paty rádby líbal za příčinou svatého jejich obcování. Arcibiskup na to nálezem veřejně na dvéře několika předních kostelův přibitým vyhlásil všecky ty, kteří dle králova přání odstoupili od papeže Řehoře XII, za neposlušné syny církve, a zvláště Husovi, který prý k odstoupení takovému před jinými byl radil, zapovídal další vedení a konání jakýchkoli funkcí kněžských; čímž nepřímo vyřízena byla i žádost farářův Pražských o zastavení pohoršivých jeho kázaní. Proto psaním ještě jednou k arcibiskupovi daným Hus vytýkal mu jeho unáhlení v soudu, osvědčovav se, že nikoli nepřestal poslušen býti nařízení papežových i arcibiskupových, pokud na zákoně božím zakládala se, ale když Řehoř XII zrušil přísahu před tváří veškerého křesťanstva učiněnou, v tom že jemu nikoli straniti nemohl, a protož umínil neutrálním býti ve sporu, kterýž papežové oba vedli proti sobě vespolek; i prosil arcibiskupa konečně, aby nevěřil jeho nepřátelům, leda po

vyskoumání pravdy, a nedal se popuzovati od nich; však nalezne-li se při něm vina nějaká, že neodpíral podniknouti trest zasloužený.

Když tyto věci v Praze se dály, král Václav nebyl dvorem v Čechách, ale meškal od měsíce září až ku konci r. 1408 v Lužici a ve Slezsku, kdežto prostředky přísnými, tytýž i krvavými, urovnal mnohé tamější spory a sváry, jmenovitě rozbroje mezi magistraty a obyvatelstvem měst Budišína, Zhořelce i Vratislavi. Z Vratislavi, jakož již dotčeno, dal se byl do vyjednávání se sborem kardinálským o neutralitě, t. j. o neuznávání v zemích svých ani Řehoře XII, ani Benedikta XIII za papeže. Na počátku r. 1409, když usadil se byl dvorem na Kutnéhoře na delší čas, přišlo k němu slavné poselství od krále Franského a university Pařížské, aby zamýšlené neutralitě dopomohlo k žádoucímu konci; neboť vidouce král onen i universita, že ani jeden ani druhý papež neměli opravdového úmyslu dostáti přísahám svým a ukončiti schisma ustoupením dobrovolným, pracovali byli již od několika let úsilně, aby křesťanstvo celé odtrhlo se od nich od obou a ve spojení se sborem kardinalským aby považovalo stolici papežskou za uprázdněnou. Král Václav byl s návrhy takovými, slibovavšími zjednati jemu opět uznání ve křesťanstvu co krále Římského, cele srozuměn, a protož i ochoten ku provedení jejich ve své říši; nebyli mu v tom na závadě nežli arcibiskup Zbyněk se svým duchovenstvem a Němci na universitě Pražské.

V otázce takto nastalé, komu mělo vyhověti se, zdali králi Václavovi ve spojení s kardinaly a s národy franským i českým na universitách, — aneb oběma papežům a kněžstvu jim oddanému, ve spojení s králem Ruprechtem a národem německým? — setkávaly a soustředily se najednou ty nejrozličnější interessy, duchovní i hmotné, církevní a světské, vysoké i nízké; mělo rozhodnuto býti nejen o zásadě pokroku neb nehybnosti v životě křesťanstva vůbec, ale také dávné touhy a snahy reformatorův českých měly buď obdržeti vrch a nabyti větší síly, aneb octnouti se v konečném zamítnutí; ba i národní třenice mezi Čechy a Němci na universitě měly dojíti rozřešení svého. I jest na snadě, proč Husovi více nežli komukoli záleželo na příznivém jejím rozhodnutí. Již drahně času vzali sobě byli němečtí profesoři a studenti za obyčej, dotýkati se urážlivě kollegův svých českých,. spílajíc jim podezřelých u víře a kacířův, a Čechové ne bez bolesti a hněvu viděli se přinuceny přijímati za vděk učitelstvím po městečkách a vesnicích, kdežto zatím „cizinci“ podělovali se nejvíce mezi sebou sami o místa

bohatěji nadaná i čestná ve hlavním městě. Po nezdařilém pak pokusu rektora Baltenhagena, nakloniti krajany své, aby dle přání králova universita celá přihlásila se k neutralitě, zdá se, že dávné mezi národy kyselosti událostmi nám již neznámými obnovily a zjitřily se tak, že i takoví mistrové čeští, kteří vzdalovali se Wiklefismu a snah reformačních, jako professoři Jan Eliášův a Ondřej z Brodu, připojili se k M. Husovi, jehožto vlastenectví a vliv u dvora krá-lova dávaly jim naději příznivé pro národ jejich proměny. Od té doby zajisté co universita Pražská byla založena, poměry počtu národův na ní značně se byly změnily, ano zakládáním universit nových ve Vídni, Heidelberku, Reyně-Kolíně, Erfurtě a Krakově ubývalo třem národům cizozemským studentův více a více, a nespravedlivost poměru právního mezi národy bila tím více do očí, čím více Němci, dle svědectví soudobého letopisce, i na universitě „nad Čechy se zpínali a utiskali jazyk český".

Co činil král Václav, aby zlomil odpor duchovenstva českého hned s počátku, neobjevují chudé z té doby nás došlé zprávy: jen co s universitou se stalo, známo jest, ač ne obšírně, alespoň určitě. V naději, že ona slovem jeho a příkladem university Pařížské dá se nakloniti k žádoucímu kroku, povolal král k sobě na Kutné-

hory sám valnou deputaci všech čtyr národův; mezi přišlými Čechy byli Jan Eliašův, Ondřej z Brodu a Hus; jmena Němcův kromě rektora Baltenhagena nejsou známa. Němci přijati jsou od krále s počátku přívětivě a slibována jim ochrana řádův i práv jejich: naproti tomu spatřiv Husa Václav, osupil se hněvivě naň pro podezření kacířství, do kterého i s přítelem svým Jeronymem uvrhl prý zemi a působil jemu mrzutosti v cizině; i hrozil, nepostarají-li se jiní, aby věc ta napravena byla, že hotov byl sám ohněm přihlédati k ní. Když ale přišlo ke hlasování o neutralitě, tři národové němečtí, a tudíž většina university, ukázali se opět nepovolnými, a jen Čechové pochválili králův návrh. Odpor takový nemohl nedotýkati se Václava co nejživěji, zahanbiv ho před posly Franskými, že neměl ani té moci, aby navedl své poddané ku kroku jak pro jednotu a spásu křesťanstva, tak i pro jeho vlastní povýšení nevyhnutelně potřebnému: a hněvu jeho přibývalo, když uvodíno na paměť, že němečtí mistři a studenti v Praze byli s většího dílu přívrženci dávného soka jeho, Ruprechta Klema Bavorského. Nastala tu doba kritická pro směry jak reformační, tak i národní; spupnosť, panovačnosť a převahu Němcův zrušiti v Praze možné bylo buďto nyní, pomocí krále rozlíceného, aneb nikdy více. Protož Hus, nemoha jednati sám

a byv od Ondřeje z Brodu i ode všech kollegův svých českých k tomu pobízen, dříve než opustil Kutnouhoru, získal jednoho z předních tehdáž rad královýh pro věc svou a národu svého; a vrátiv se do Prahy, upadl brzy v nemoc tak těžkou, že mu sotva tušeno. Tehdejší písař urbury královské na Horách Kutných, později nejvyšší písař zemský v Čechách, Mikuláš z Lobkovic, muž ve knihách i ve zbrani dobře znalý, a mezi milostníky královými jeden z předních, ujal se krajanův svých, a našel v poslech ze Francie přišlých podporu neméně účinnou nežli ochotnou. Václav zajisté uslyšev, že převaha národův německých nezakládala se na zákonu, ale jen na obyčeji, dal se tím snáze navesti k obrácení poměru toho mocí královskou naopak, když ho ujistili poslové university Pařížské, že u nich právě opačný poměr panoval, jelikož Francouzi, Pikardi a Normani v Paříži byli co do jazyka vždy jen jedním národem domácím, a Karel IV při zakládání university Pražské ohlásil byl, že chtěl, aby ona zřízena byla na způsob Pařížské. Přikázal tedy dekretem na Horách Kutných dne 18 ledna 1409 vydaným, že dle příkladu Pařížské a italských universit, také v Praze od té chvíle při všech veřejných poradách, soudech, volbách a usnešeních vůbec domácí národ český měl užívati napotom tří hlasův, ostatní pak

národové přespolní jen jednoho. Patrné jest, že Václavovi hlavně jen na tom záleželo, aby přemohl a odstranil odpor, stavivší se jak proti žádosti sboru kardinalského a poslův Franských, tak i proti vlastnímu jeho povýšení. Tento význam kroku jeho stvrzuje se také následovavším hned na to, dne 22 ledna, rozkazem přísným rozeslaným po celé říši, aby od té chvíle pod těžkou pokutou nikdo více Řehoře XII ani za papeže neměl, aniž jeho co papeže poslušen byl.

Když dekret královský o třech hlasích dne 26 ledna shromážděným oudům všech čtyr národův na Pražské universitě slavně ohlášen byl, počali Němci náramně se bouřiti. Takové nespravedlivosti a hanbě, pravili, že nikdy se nepodrobí, raději že až do posledního všichni opustí navždy universitu i zemi. Aby pak pohrůžka ta nabyla důrazu, kolovalo hned mezi nimi písemné vyjádření, kterýmžto každý mistr, bakalář i student zavazoval se pod pokutou křivé přísahy, pod kletbou, pode ctí a věrou a pod propadením 100 kop gr. Pražských, že nepřivolí, aby posavadní způsob hlasování jakkoli proměněn byl, alebrž neprospěje-li všecko snažné úsilí při králi a jeho radách o zrušení té novoty, že chtějí vystěhovati se z Prahy, aniž tam kdy více ke studiem navracovati se. Naproti tomu Hus, pozdravěv zase, velebil veřejně na ká-

zání lásku královu k národu, napomínaje posluchačův svých, aby také panu Mikulášovi z Lobkovic, jenž tak horlivě prý krajanův svých se ujal, vděčni se prokázali.

Tři národové neopominuli ničeho, čímkoli namluviti mohli krále i rady jeho, aby dekret osudný opět zrušen byl; vyjednávání o té věci trvalo několik měsícův. Král a páni podvolovali se konečně v ten spůsob, že chtěli, aby mezi domácími a cizinci panovala ouplná rovnost, tak aby ve všech veřejných funkcech i ouřadech pokaždé Čech střídal se s Němcem kteréhokoli národu, a jmenovitě aby rektor a děkanové v jednom pololetí bývali Čechové a v druhém Němci; k dalším koncessím ale nechtěli propůjčiti se. Poněvadž pak mezi tím pro nepokoje tyto zastaveny byly na universitě všecky obyčejné práce, tak že ani volení nového rektora i děkana fakulty filosofské, ježto v měsíci dubnu díti se mělo, předsevzato není: král konečně vloživ se za prostředek, jmenoval tenkráte mocí královskou sám sekretáře svého, M. Zdeňka z Labouně, za rektora university, M. Šimona z Tišňova pak za děkana filosofské fakulty, a žádal poslušenství. Dne 9 máje přišel s rozkazy těmito pan Mikuláš z Lobkovic do Karolína, kamž také oudové university všichni povoláni byli; za ním šli všickni konšelé Staroměstští a nemalý zástup oděncův. Po slavném tu ohlášení vůle královy osvědčil jediný národ český ochotu svou k poslušenství; ostatní odpírali jako až posavad. Na to vynutiv pan Mikuláš od starého rektora M. Heníka z Baltenhagen klenoty universitní, jmenovitě pečet, matriku a klíče od knihovny a kassy, vzal tyto předběžně pod opatření své. Jakkoli vášnivě mluveno při tom s obou stran, nikdo předce ruky na druhého nevztáhl; ale hned na to počavše mistři a studenti němečtí plniti závazek svůj, opouštěli Prahu pěšky, jezdecky i po vozích houfně. V jednom dni vyšlo jich přes dva tisíce, později zase ke třem tisícům; počet ale všech vystěhovalých udává se rozličně.

Brzy nezůstalo jiných professorův a studentův německých více v Praze, nežli několik oudův fakulty právnické, ježto s ostatní universitou nebyvši spojena v jedno tělo, sporem o tři hlasy ani dojímána nebyla.

Toto pouhou náruživostí počaté a vykonané stěhování německých professorův a studentův z Prahy mělo v dějinách předůležité následky. Z Prahy dělalo se již od věku Karla IV takořka hlavní město veškeré říše Německé, a to za dvojí příčinou, totiž že tam byl i dvůr císařův i universita; tato pak měla v ohledu tom ještě tuším větší váhu, nežli onen. Ačkoli Němce počítaly tehdáž již několikero vysokých škol, nebylo však mezi nimi žádných, které co do počtu a

vlivu bylyby Pražským rovnati se mohly. Již od půlstoletí prýštil se z Prahy hlavní pramen vzdělanosti a umění na vše strany, zvláště ale do severních Němec i až do Skandinavie; a nejen vědecký ale i krásoumný duch prospíval příkladem a povzbuzováním odsud vycházejícím; anobrž i kupectví zmáhalo se školami Pražskými více a více, jelikož nejeden student cizozemský obíral se také kupčením, čili ať řekneme určitěji, mnozí kupci Němečtí dali se byli v Praze immatrikulovati, aby privilegií studentských osobně oučastni se státi mohli. To vše přestalo nyní jedním rázem; Praha pozbyla přednosti své mezi městy německými již proto, že větší počet Němcův neměli, více zřetele k ní co sídlu krále svého. Německé university nabyly skrze Pražské vystěhovalce nové síly, také založena těmito nová universita v Lipsku a otevřena již v běhu téhož léta 1409; vědecký duch u Němcův, nejsa veden vlivem města hlavního, počal se rozvíjeti samostatněji a všestranněji. Ještě důležitější ale byly následky stěhování toho pro Čechy. Německá národnost u nich utrpěla jím první těžkou ránu, po níž když jich následovalo v témže směru ještě více, živel německý nemohl skrze několikero století zotaviti se v Čechách zase. Ale nejbližší a nejmohútnější důraz šel ze skutku toho na další rozvíjení se ideí reformatorských u Čechův. Ustoupe-

ním professorův a studentův německých z Prahy probořila se nejsilnější hráz, stavivší se potud ideám takovým na odpor; vítězství jejich bylo napotom nepochybné, tak že rozproudily se v zemi na vše strany téměř bez překážky. A již tak velice ujemněny byly mysli obyvatelstva k nim, že nevole oněch, kteří počítali ztrátu ovšem čitelnou v obchodu vezdejším, nenacházela sou-citu ve spoustě lidu obecného, a škoda, kterouž utrpěli hospodáři Pražští ubytím činže a výdělku, sotva hlasitého reptání příčinou se stala.

Vzdělání a rozšíření nauky Husovy.

Král Václav dal se byl, jakož sme již vyložili, záhy do vyjednávání s kardinaly od obou papežův odpadlými, zvláště prostředkem starého známého svého, kardinala arcibiskupa Milánského, aby objistil sobě kralování Římské, budoucímu pak sboru Pisanskému potřebnou říšskou pomoc i ochranu; proto také ještě před koncem roku 1408 slavným poselstvím vyzval byl kardinaly upřímo, aby obrátíce se k němu, jakožto pravému králi říšskému, přednesli jemu, čeho potřebovali a žádali. Kardinalové varovali se dlouho straniti buď Václavovi, buď Ruprechtovi; když ale blížil se den určený ke sboru Pisanskému, museli konečně rozhodnouti se. I poslali kardinala arcibiskupa Barského, Landulfa Maramaura, do Němec, nejprv na sněm rozepsaný do Frankfurta ke dni 6 ledna 1409, potom ku králi Václavovi. Na sněm říšský brzy po Landulfovi přišel také synovec Řehoře XII, aby utvrdil knížata v poslušenství

—

strýce svého. Po mnohém jednání prohlásila se většina, a s ní také Mohucký arcibiskup, pro neutralnost a pro sbor Pisanský: Ruprecht ale zůstav při Řehoři XII, umínil za příčinou jeho až i protiviti se sboru. Takovéto počínání přinutilo kardinaly konečně přilnouti k Václavovi a zasazovati se o prospěch jeho, jako i on již o prospěch jejich se zasazoval. Kardinál Landulf přišed do Prahy s plnou mocí od nich ode všech, vstoupil jménem jejich dne 16 února 1409 s Václavem ve smlouvu, kterouž obě strany zavázaly se uznávati se a pomáhati sobě vespolek; na to dne 15 března vypravil Václav rady své, nejv. kancléře Václava patriarchu Antiochenského, Tiemu z Koldic biskupa Mišenského, pana Beneše z Choustníka, i doktory Jeronyma ze Seidenberka a Jana Náza, co plnomocníky své ku koncilium, ustanoviv první tři spolu také za náměstsky říšské pro Italii. Počátek sboru stal se, jak určeno bylo, v Pise dne 25 března; přítomni byli 22 kardinálové, 4 patriarchové, 12 arcibiskupův osobně a 14 skrze posly, biskupův 80 také osobně a 102 skrze posly, 87 opatův, velicí mistrové všech řádův neboli řeholí, 31 poslancův od universit a ke 300 doktorův; nad to plnomocníci krále Václava Římského, pak králův Franského, Anglického, Polského, Portugalského, Sicilského a Cyprského, mimo mnohé

jiné knížata i pány. Přišli tam také poslanci ode vzdorokrále Ruprechta, ne však aby napomáhali, alebrž aby překáželi sboru pokud možná; což když se jim nedařilo, uklouzli již dne 21 dubna, zůstavivše po sobě protestaci, v nížto prohlásili sbor Pisanský za pouhé „conciliabulum" a odvolávali se ve jménu pána svého k budoucímu sboru prý oekumenickému. Proto rozepřeli se shromáždění otcové již naprosto s „Ruprechtem vévodou Bavorským", a všech 22 kardinálův podepsali a zapečetili vlastnoručně zápis, kterýmž se zavazovali starati se o uznání Václava co krále Římského skrze veškeré křesťanstvo i skrze budoucího pravojediného papeže; takéť dána skutečně poslancům jeho přednost přede všemi jinými.

Ti dva mužové, kteří od patnácti let před jinými se byli pokoušeli o uvedení jednoty a opravy církve, Petr z Alliaku (Ailly), biskup Kameracký (Cambray) a Jan Gerson, kancléř university Pařížské, byvše také přítomni na sboru Pisanském, snažili se i zde zjednati průchod ideám svým, již ve tolikeru krajinách pochvalně přijatým. Pročež po ohlášeném ode sboru dne 5 června ssazení obou papežův, Řehoře XII a Benedikta XIII, jakožto schismatikův, když nastala potřeba zvoliti nového papeže, kardinálové všichni zavázali se slavnou přísahou dne 10 června, že kdokoli z nich volen bude,

nesmí dáti rozpustiti sboru dříve, nežli až uvedena i dokonána bude skrze něho, pomocí sboru, všeobecně žádaná náležitá oprava církve ve hlavě i v oudech. Dne 15 června vstoupivše kardinalové do konklave, po jedenáctidenních poradách vyvolili dne 26 června jednohlasně často jmenovaného kardinala arcibiskupa Milanského, Petra Filarga z Kandie, za papeže, jenž dal sobě jmeno Alexander V. Byv někdy mnichem řeholy Minoritské a studovav v Oxfordu i v Paříži, stal se potom professorem na universitě Pařížské, a z lásky té zvláštní, kterou Jan Galeazzo Viskonti měl k učeným mužům, povýšen byl na biskupské stolice ve Vicencii a Novaře, až i konečně na Milánské arcibiskupství; takéť byl předsedal dlouhý čas ve Viskontské státní radě, vyjednav někdy u krále Václava povýšení pánův svých za vévody Milánské. Nyní byl již starec 70letý, mravův bezouhonných a oumyslův nejlepších, a však, neuměje nikomu ani jen prosby odepříti, nevelmi za reformátora se hodil. Nadělal zajisté brzy po svém povýšení více důstojníkův a oučedníkův, nežli bylo před rukama důstojenství a ouřadův, a propůjčoval se zvláště některým řeholním bratřím svým štědřeji, nežli za slušné jmíno; pročež neumenšil, alebrž přimnožil ještě nespůsobův, dav se téměř ve všem voditi od muže ošemetného a vlády-

chtivého, Balthasara Kossy, kardinala legata Bononského. Nadarmo dotíral na něho v okolnostech takových Gerson otázkou biblickou: „Pane, v tomto-li času napravíš království Israelské?“ Poněvadž ozývali se také hlasové, ne-li četnější, alespoň nezbednější, proti všem proměnám, papež uloživ ku potřebě reformace církevní nové koncilium k měsíci dubnu 1412, rozpustil sbor Pisanský, s jeho přivolením, již zase dne 7 srpna 1409.

Tímto způsobem sklamal sbor Pisanský, co do církevní opravy, i ty nejskromnější naděje, a i samo dlouhověké schisma novým papežem neodstraněno, alebrž ještě rozmnoženo jest; ani zajisté Řehoř XII, ani Benedikt XIII nedali sebou hnouti k abdikaci, ztrativše, ač mnoho, však ne všecky ctitele své, tak že od té doby na místě dvou, počítáno až i t ř i p a p e ž e. Benedikt XIII ještě uznáván byl ve Španielích a ve Škotsku, Řehoř XII v Neapoli, několika drobných státech italských a v německých biskupstvích Treverském, Špírském i Wurmuském; ostatní křesťanstvo celé přilnulo k Alexandrovi V, an i král Sigmund Uherský, neobeslavší sboru Pisanského tuším jen z nevole proti bratrovi svému, nedlouho Řehoře XII se přidržel.

Dle mnění onoho věku bylo nyní Římskému králi pečovati o to, aby vyhlášená

ona jednota církve stala se pravdou, a papež nově volený jediný aby dosáhl uznání a poslušenství u celého křesťanstva. Král Václav, znaje povinnost tuto, dal sobě mnoho na vykonání jejím záležeti: ale jakž mohl ubrániti se hlubokému citu hanby, vida, že mu nebylo lze ani vlastní země své, ani vlastních svých poddaných uvesti Alexandrovi V v poslušenství! Arcibiskup zajisté Pražský a většina duchovenstva Českého přidrželi se i po sboru Pisanském vždy ještě Řehoře XII, nic sobě nevšímajíce opětovaných rozkazův králových. Příčiny odporu tak urputného nejsou nám tak dobře známy, jako jeho následky. Václav, nebyv od jakživa na duchovenstvo příliš laskav, popuzen jest tím, i se všemi dvořany svými, k hořké nenávisti proti arcibiskupu Zbyňkovi a proti kněžstvu českému vůbec. Když v měsíci červenci 1409 došla Prahy pověst o volení Alexandra V, vypuklo proto veřejné záští mezi duchovenstvem a dvorem královským v Čechách; a kněží mnozí, jako i arcibiskup sám, nedočkavše na sebe žádavy, dali se na outěk; a však co vše událo se, není nám v podrobnosti známo. Nemohouce nadlouho sesetrvati v odporu proti králi, papeži a většině lidu českého pospolu, arcibiskup Zbyněk i se suffraganem svým Kunratem z Vechty, biskupem Olomouckým, odřekli se konečně Řehoře XII, a dne 2 září 1409 při-

stoupili veřejně k Alexandrovi V. Neobyčejné radovánky, slavené z této příčiny v Praze, svědčí o vysokém stupni dosavadní všeobecné strasti nade sporem moci světské i duchovní ve vlasti. Zpíváno Te deum laudamus ve všech kostelích, zvoněno všemi zvony několikrát po sobě a u večer osvíceno město, an ouřad městský projížděl ve slavné a skvostné processí s trubači všecky ulice až pozdě do noci. Illuminace města tehdáž záležela v tom, že zapáleno jest asi 600 ohňův radostných před domy.

Přiznáním se duchovenstva Českého k novému papeži utrpělo postavení Husovo vůbec změnu důležitou. Pokud zajisté Hus hájil byl zásady reformace společně se sborem kardinálským a s králem Václavem, nabýval tím rychleji přízně u Alexandra V, čím urputnější jevil se byl odpor prelátův církve české. Ukázalo se to bylo patrně ve při již r. 1408 počaté o knihy Wiklefovy; neb Hus, odvolav se i s přátely svými k nově zvolenému papeži, obdržel bez nesnáze půhon na arcibiskupa Zbyňka, aby tento přišel ospravedlnit se z křivého nařčení strany Husovy, jakoby rozsévala bludy kacířské, vybírané z knih Wiklefových; neb té doby hlas obecný mezi lidmi učenými, jak na universitě Bononské, tak i na dvoře Římském vůbec, nezatracoval byl Wiklefa ještě tak ouplně a rozhodně, jako v Anglii a v Praze.

Půhon ten proti arcibiskupovi prohlášen byl v Praze dne 8 prosince 1409: ale preláti čeští, přihlásivše se k Alexandrovi V, neopomenuli byli upozorniti tohoto především na zhoubné účinky, jež učení Wiklefovo uvodilo za sebou v celé hierarchii křesťanské. Pražský inquisitor Jaroslav biskup Sareptanský, řeholy Bosácké, poslán jest hned po uznání nového papeže, aby ho zpravil o nebezpečí, které hrozilo církvi české ze zmáhání a šíření se Wiklefismu, a naléhal na to zvláště, aby odjata byla Husovi příležitost, dotýkáním nespůsobův kněžských s veřejné kazatelny, podrývati a lehčiti v lidu povinnou duchovenstva úctu. Byliť zajisté v běhu léta 1409 farářové Pražští podali arcibiskupu Zbyňkovi novou žalobu na kazatele Betlemského; a přední mezi žalobci byl nyní tentýž Jan Protiva, farář u sv. Klementa na Poříčí, který někdy co první kazatel Betlemský sám horlíval byl proti porušenému stavu církve. Tu nejen obnoveny nářky lonské, ale přidáno již také několik článkův uvodících v pochybu i pravověrnost Husovu, ač ještě ne co do nauky o transsubstanciaci; hlavní pak váha kladena na to, že lehčil autoritu církve Římské vůbec a plodil sváry mezi lidmi. Objevením takovým na dvoře nového papeže zrušen náhle a navždy souhlas jen nahodilý a dočasný mezi ním a reformatorem českým, a nebylo potřebí ani darův skvostných, ani

mnohého přemlouvání, aby Alexander V dal se popuditi proti nevhodnému kazateli Betlemskému. Zrušeny tudíž všecky proti arcibiskupovi zavedené processy, a bullou vydanou v Pistoji dne 20 prosince 1409 nařízeno arcibiskupovi i dána mu plná moc, aby přijma k sobě čtyry doktory theologie a dva doktory práv, vykořenil všecky bludy a kacířstva v arcibiskupství svém, zapověděl pod kletbou všeliké učení Wiklefské, odjal věřícím knihy Wiklefovy a nedovolil kázati více, kromě kollegiatních, farních a klášterních kostelův, na žádném jiném jakkoli privilegovaném místě. Netřeba dokládati, že zápověď poslední směřovala upřímo proti Husovi a kapli Betlemské.

Ku podivu jest, že osudná bulla tato nedostala se z Pistoje do Prahy rychleji, nežli v plných desíti nedělích, a že tudíž teprv dne 9 března 1410 od arcibiskupa veřejně ohlášena jest. Zbyněk byl se nadál, že rozhodný krok papeže králi spřízněného dotkne se blahodárně mysli Václavovy a naučí jeho učiniti konec rejdům Wiklefistským: ale zmýlila ho naděje. Nejen dvořané všichni, ale i někteří nejvyšší ouředníci zemští, jako pan Lacek z Kravař, byvše horliví přátelé Husovi, ujímali se věci jeho jako své vlastní. Ba za příčinou bully té líčen jest Zbyněk u krále i jako nějaký zrádce vlasti, an prý sám potakoval slovům od vystěhova-

lých Němcův v cizině rozhlašovaným, že v Čechách se zmáhalo kacířství; žádáno na něm, aby dokázal, kdo byli ti kacíři a kde? Ano, našli se i ti, kteří tvrdili, že bulla nebyla ani pravá, nýbrž podvržena, koupena byvši prý za velikou summu peněz u některého ouředníka kanceláře apoštolské. Takéť Hus přičinil se o udušení moci a působení bully, odvolav se bez meškání od papeže zle zpraveného k majícímu lépe zpravenu býti. Arcibiskup ale nedal se již vším tím mýliti více; anobrž obnoviv nyní z vůle a moci papežovy processy již před dvěma léty počaté, pohrozil veřejným ediktem každému kletbou, kdokolivby v určité době nevydal jemu všech knih Wiklefových, jichžto majitelem byl. Hus přišed na to se svými knihami sám, odevzdal je arcibiskupovi s tou hrdou prosbou, aby je proskoumav, vytknul jemu ty bludy, které v nich najde, jelikož i on (Hus) že hotov byl postaviti se v odpor proti nim a vystříhati před nimi každého člověka. Příkladu jeho následovali také jiní, a snešeno jest v ouhrnku asi 200 svazkův, mezi nimiž také několik exemplářů skvostných; jen čtyři mistři a studenti odepřeli dokonce odříci se své zásoby knih Wiklefských. Výpadek vyšetřování od šesti doktorův zavedeného zněl, jak předvídati bylo: že všecky Wiklefovy knihy obsahovaly v sobě zjevná kacířství a bludy všeliké. Úsudek ten vyhlášen jest na sy-

nodě provinciální u prostřed měsíce června 1410 držané; na čež potom arcibiskup vydal dne 16 června rozkaz, že měly všecky ohněm spáleny býti. Stejným časem zapověděl také všecko kázaní v kaplách a na jiných místech kromě kollegiatních, farních i klášterních kostelův, a ohlásiv z moci apoštolské, že všecka tomu na odpor stojící privilegia byla neplatna, hrozil kletbou církevní každému, kdokoliby v šesti nedělích ku poslušenství se nevrátil.

Toto počínaní, zbudivši všeobecnou pozornost, dojímalo všech myslí hluboce. Universita, shromáždivši se již den před tím (15 června) pod zprávou rektora svého, Dr. Jana Ondřejovce Šindela, a protestovavši jednohlasně proti spálení knih, uvedla také protestaci svou hned arcibiskupovi ve známost skrze prokuratora svého M. Marka z Králové Hradce. Líčeno v ní se zvláštním důrazem, že jakož svědčila privilegia císařská i apoštolská, propůjčená Pražské universitě, arcibiskupovi nepřislušela nad ní právomocnost nižádná; že jmění a požívání knih vůbec nenáleželo pod právo církevní, alebrž pod občanské; dále že rozkaz papežův sám v sobě již vyprázdněn byl nastalou mezi tím (dne 3 máje) smrtí Alexandra V; že byla věc nerozumná, páliti knihy o logice, filosofii, morálce, mathematice a t. d., které s naukou církevní ničeho činiti neměly; že i tenkráte, kdyby skutečně bludy v nich se nacházely, zničení jejich byloby neslušné, jelikožby sice také všecky knihy filosofův pohanských, jichžto učení s křesťanstvím často se potýká, ze škol vymítány býti musely a t. d. Spolu také vzala universita outočiště své ku králi, prosíc jeho, aby nedal dekretu o spálení knih uvesti ve skutek; jakož pak Václav skutečně poslal napomenutí k arcibiskupovi, aby posečkal s tou věcí až do příští do Prahy markrabě Jošta Moravského, jenž ji měl rozsouditi konečně. Markrabě zajisté jmín byl za učeného knížete, byv milovníkem knih od dávna; také spisy Wiklefovy nemohly jemu býti neznámy, an mu byl Hus sám poslal opis trialogu, jej také do češtiny přeloživ. Proto vykonání ortele odročeno jest od Zbyňka na některý čas. Mezitím rozeslala universita dne 21 června ohlášení veřejné po Čechách i po Moravě, že se ohradila slavně proti pálení knih Wiklefových, a Hus i sedm jiných oudův university utekli se dne 25 června s novou appellací k nově volenému papeži Janovi XXIII. Poněvadž ale s příštím markrabovým dlilo se až příliš, Zbyněk umíniv nečekati déle, svolal dne 16 července preláty a kněží do dvoru svého malostranského, jejž i branným lidem osaditi dal, a když knihy všecky na hromadu složeny byly u prostřed dvoru, podpáleny jsou jeho kázaním

se hlučným Te deum laudamus. Hlahol zvonův rozzvoněných po celé téměř Praze ohlašoval obyvatelstvu vážný ten příběh. Třetí den na to, 18 července, vynešena s podobnou slavností kletba na M. Husa i přátely jeho, a poručeno ji ohlašovati slavně po všech kostelích diecese Pražské.

Přísné toto jednání nemělo pohříchu takových oučinkův, jakových arcibiskup sobě přál a očekával: co dle jeho oumyslu mělo lid odstrašiti, podráždilo jej ještě více, a rozbouřilo mysli již prvé podnícené v takové míře, že i lid obecný dal se uchvátiti proudem náruživostí. Celé město Pražské rozdvojilo se skrze to, a obě nerovné strany popuzovaly se obapolně hádkami a řečmi i písněmi hanlivými tak, že nezadlouho lidé i skutky počali potýkati se. Neboť již dne 22 července, když arcibiskup ve chrámě, maje okolo sebe asi 40 kněží a žákův, obnoviti chtěl slavnou kletbu, přinucen jest prchnouti zjevným lidu zbouřením; a téhož dne také kazatel jeden u sv. Štěpána na Novém městě, z téže příčiny přepaden jsa od osmi ozbrojených mužův, bez mála byl zabit. I druhá strana neobmeškala opláceti se za to stejnou měrou: žáci zajisté kůrní u sv. Víta na hradě, (jichžto počet byl tehdáž veliký,) kdykoli někdo ze známých Husitův se octnul na blízku, přivlekouce ho mezi se do obecnice, mrskali ho metlami nemilostivě.

Pročež král Václav, ačkoli rozhořčen byl neméně nežli dvořané jeho proti arcibiskupovi a kanovníkům, však uznávaje potřebu, aby důrazem mocným přičinil se o uvarování něčeho ještě horšího, zapověděl pod trestáním na hrdle každé další dráždění se s obou stran a zvláště zpívání písní hanlivých; ale chtěl přitom také, aby kletba církevní zůstala bez oučinku a poručil arcibiskupovi, aby nahradil škodu majetníkům spálením knih učiněnou. Když se to nečinilo, vyšel od krále rozkaz, aby zastavili se důchodové jak arcibiskupovi tak i jiným kněžím, kteří při pálení knih a kletbě radni a pomocni byli. Vedle konšelův všech tří měst Pražských propůjčili se zvláště dva královi milcové, Vok příjmím Voksa z Waldšteina i Racek, příjmím Kobyla, z Janovic, Vyšehradský purkrabě, ku provedení těch dekretův.

Veřejné přednášky na universitě, kterýmiž Hus a přátelé jeho na konci měsíce července brániti se jali spisy Wiklefovy proti úkoru kacířství, hájíce zejména traktaty, on De trinitate, M. Jakoubek ze Stříbra Dialogus, M. Prokop Plzenský De ideis, M. Zdislav z Wartenberka i ze Zvířetic (panského rodu toho jména) De universalibus realibus, M. Šimon z Tišnova De probatione propositionum, M. Jan z Jičína De materia et forma a t. d. byly bez oučinku pro další běh a směr dějin tehdejších.

V těchže dnech přišedše v poselství od papeže dva doktorové z Bononie do Prahy, přinesli králi a universitě psaní od Jana XXIII, v nichž oznámil jim povýšení své, dav spolu poslům moc, jednati o některých záležitostech církevních. K nim tedy obrátili se král, královna i mnozí páni čeští s prosbou, aby často řečená bulla Alexandra V odvolána i zrušena byla. Když dne 16 září nastupovali cestu svou nazpět, dal jim král nejen průvod bezpečný, ale i vlastnoruční psaní ku papeži a ku kardinálům, vedoucí stížnost slovy dosti důtklivými nad zápovědí, aby kromě chrámův kollegiátních a farních nikde více kázáno nebylo. Také královna Sofie přimlouvala se horlivě o zachování výsad kaply Betlemské; nejvyšší pak purkrabí Lacek z Kravař dotýkal ve psaní svém zvláště, jak mnoho zlého by z toho povstalo, kdyby podlé té bully již na žádném hradě ani ve vojenském ležení více kázati se nesmělo. A poněvadž i jiní pánové mnozí i ouřadové všech tří měst Pražských přednášeli papeži tutéž prosbu, nepochybováno téměř ani o vyslyšení jejím.

Ale všecka tato úsilí zmařena jsou od arcibiskupa napřed, an hned po appellaci Husově, ku konci měsíce července, vypraviv opět posly své zvláštní k Janovi XXIII do Bononie, dal jej byl již zpraviti o stavu věcí a poučiti o tom, že appellant sám byl vlastně

příčinou i původcem vší té neřesti. Papež poručil vyšetření a rozsouzení pře této kardinalovi Otovi z Kolonny (pozdějšímu papeži Martinovi V,) a tento vynesl nález svůj, (ačkoli universita Bononská pohanila byla také spálení knih Wiklefových,) již dne 25 srpna v ten smysl, že jednání arcibiskupovo ve věci té schváleno, jemu i dále tak pokračovati poručeno, a M. Husovi přikázáno bylo, aby v určité lhůtě přišel osobně ke dvoru papežovu ospravedlnit sebe.

Když zpráva o rozhodnutí tomto do Prahy se dostavši, dodala srdce arcibiskupovi, že přikročil dne 24 září k aggravací nálezu trestného, přibylo tím ještě rozkvašenosti a rozhořčenosti v národu. Četní přátelé Husovi nechtěli ani slyšeti o jeho jízdě ku papeži. Jmenovitě královna Sofie zastávala horlivě ctěného zpovědníka svého, aby zbaven byl povinnosti k osobnímu se dostavení; krajané zajisté jeho, znajíce nenávist ve mnohých německých zemích proti němu zbuzenou, obávali se, že na cestě upadna v moc rozjitřených nepřátel, nedostalby se za živa do Bononie. I král Václav sám cítil se uražena novým tímto pohaněním zemí jeho. I napsav dne 30 září sám osobně psaní ku papeži, jevil nad tím své podivení a svou nelibost, žádaje spolu zrušení celého toho processu, any všecky žaloby o domnělém kacířství v Čechách byly prý nejen nedůvod-

V těchže dnech přišedše v poselství od papeže dva doktorové z Bononie do Prahy, přinesli králi a universitě psaní od Jana XXIII, v nichž oznámil jim povýšení své, dav spolu poslům moc, jednati o některých záležitostech církevních. K nim tedy obrátili se král, královna i mnozí páni čeští s prosbou, aby často řečená bulla Alexandra V odvolána i zrušena byla. Když dne 16 září nastupovali cestu svou nazpět, dal jim král nejen průvod bezpečný, ale i vlastnoruční psaní ku papeži a ku kardinálům, vedoucí stížnost slovy dosti důtklivými nad zápovědí, aby kromě chrámův kollegiátních a farních nikde více kázáno nebylo. Také královna Sofie přimlouvala se horlivě o zachování výsad kaply Betlemské; nejvyšší pak purkrabí Lacek z Kravař dotýkal ve psaní svém zvláště, jak mnoho zlého by z toho povstalo, kdyby podlé té bully již na žádném hradě ani ve vojenském ležení více kázati se nesmělo. A poněvadž i jiní pánové mnozí i ouřadové všech tří měst Pražských přednášeli papeži tutéž prosbu, nepochybováno téměř ani o vyslyšení jejím.

Ale všecka tato úsilí zmařena jsou od arcibiskupa napřed, an hned po appellaci Husově, ku konci měsíce června, vypraviv opět posly své zvláštní k Janovi XXIII do Bononie, dal jej' byl již zpraviti o stavu věcí a poučiti o tom, že appellant sám byl vlastně

příčinou i původcem vší té neřesti. Papež poručil vyšetření a rozsouzení pře této kardinalovi Otovi z Kolonny (pozdějšímu papeži Martinovi V,) a tento vynesl nález svůj, (ačkoli universita Bononská pohanila byla také spálení knih Wiklefových,) již dne 25 srpna v ten smysl, že jednání arcibiskupovo ve věci té schváleno, jemu i dále tak pokračovati poručeno, a M. Husovi přikázáno bylo, aby v určité lhůtě přišel osobně ke dvoru papežovu ospravedlnit sebe.

Když zpráva o rozhodnutí tomto do Prahy se dostavši, dodala srdce arcibiskupovi, že přikročil dne 24 září k aggravací nálezu trestného, přibylo tím ještě rozkvašenosti a rozhořčenosti v národu. Četní přátelé Husovi nechtěli ani slyšeti o jeho jízdě ku papeži. Jmenovitě královna Sofie zastávala horlivě ctěného zpovědníka svého, aby zbaven byl povinnosti k osobnímu se dostavení; krajané zajisté jeho, znajíce nenávist ve mnohých německých zemích proti němu zbuzenou, obávali se, že na cestě upadna v moc rozjitřených nepřátel, nedostalby se za živa do Bononie. I král Václav sám cítil se uražena novým tímto pohaněním zemí jeho. I napsav dne 30 září sám osobně psaní ku papeži, jevil nad tím své podivení a svou nelibost, žádaje spolu zrušení celého toho processu, any všecky žaloby o domnělém kacířství v Čechách byly prý nejen nedůvod-

né, ale i utrhačné; spor o spálené knihy že sám chtěl ukliditi, ale žádal, aby práva kaply Betlemské zůstala neporušena, i aby odvolána byla osobní citace M. Jana Husa, proto že říši jeho se nehodilo vydati kazatele tak blahodárně působícího v nebezpečenství nepřátelům a zkormoutiti skrze to celý národ; měl-li kdo co žalovati na něho, ať prý to učiní před universitou Pražskou aneb před jiným náležitým soudcem u vnitř země. České. Poslav s tímto psaním Dr. Jana Náza i M. Jana Kardinála z Reinšteina k Janovi XXIII, poručil také snažiti se, aby pro uklizení všech různic přišel do Čech na outraty královy některý legat papežský. Dr. Náz, papeži osobně známý, dostal spolu rozkaz, říci jemu, že král jen z úcty k němu zdržoval se, aby nepotrestal sám dle zásluhy popuditelův i osočovatelův národu svého. Pak psal také kardinalovi Otovi z Kolonny, zva jeho do Prahy, aby tu přesvědčil se vlastní zkušeností o způsobu a stavu věcí. Mistr pak Hus vypravil stejnou dobou prokuratory své ke dvoru papežskému, M. Jana z Jesenice svého přítele, i dva jiné theology, aby ho zastoupili u vedení pře.

Důraz výjevův těchto, počátkův-to i předchůdcův zápasu velikého a ještě nezvyklého v záležitostech duchovních a myslných, upozadil takořka i zakryl byl již tehdáž ve veřejném životě národu českého všecky sou-

věké události politické. Za příčinou hádek církevních a učených všímáno sobě v Praze nemnoho té otázky, která po smrti vzdorokrále Ruprechta († 18 máje 1410) zaměstnávala volitele říšské, zdali a kdo na jeho místo voliti se měl. O tom, že jen někdo z domu Lucemburského měl býti králem Římským, snášeli se nyní v Němcích všichni hlasové. Takových mužův bylo tehdáž již jen tré, a to posledních rodu svého: král Václav, král Sigmund Uherský, a Jošt markrabě Moravský; a hle! než doběhl r. 1410, honosil se již každý z nich tituly Caesarovými!

V Čechách, Branibořích a Sasích, kdežto Ruprecht nikdy za krále uznán nebyl, nemohla býti ani řeč o uprázdnění říše a volení nového krále; ostatní pak čtyři volitelé byli již proto nesvorni, že Falce a Trevery ještě vždy se přidržely Řehoře XII, kdežto Mohuč a Reyn-Kolín přihlásili se byli ke sboru Pisanskému a k papežům jeho. I poněvadž té doby Sigmund ještě také byl stál po straně Řehořově, podávali jemu první dva volitelé své hlasy; načež druzí dva, nebyloli jim libo vrátiti se ku poslušenství Václavovu, nemohli než kloniti se k markrabí Joštovi. Oba, Jošt i Sigmund, nabízeli se volitelům sami, oba hádali se spolu o hlas Braniborský. Král Václav, jak mile srozuměl, že nové volení překaziti se nedalo,

umluviv se s markrabím, sliboval dáti jemu také vlastní svůj hlas pod tou výminkou, aby pak Jošt uznával jeho za „staršího krále Římského a budoucího císaře". Jošt podvoliv se tomu, získal se hlasem Českým spolu i hlas Saský. Po dlouhém pletichání strana Sigmundova, ustanovivši předejíti protivníky své, zvolila kandidáta svého na hřbitově kostela Frankfurtského dne 20 září 1410 jen třemi hlasy, an i Sigmund skrze plnomocníka svého purkrabí Normberského sám sobě dal dáti hlas Braniborský. Potom pak dne 1 října hlasy všech ostatních volitelův volen jest ve Frankfurtě markrabě Jošt za krále Římského.

Takovýmto způsobem dočkal se věk tehdejší nevídaného ani předtím ani potom podívání na trojí Římské papeže i trojí Římské krále pospolu! Až v této potvornosti musela octnouti se plodná někdy Karla Velikého idea o dvouvládě papežově a císařově v křesťanech, — idea-to základní celého křesťanstva středověkého, — aby zbavila se konečně i poslední vnady své a přesvědčila svět, že se nehodila do života více a že, jakož vůbec porušení toho, co se přežilo, dává příčinu znikům novým, tak i zde pokroky ducha časového vymáhaly ústavy nové! Opravdu, hlouběji než tehdáž nemohly již naprosto klesnouti vážnost, moc a důstojenství dotčených křesťanstva náčelníkův!

Dlouhoť arci netrvala dvojnásobná trojice tato, an Jošt umřel na hradě Špilberku již dne 17 ledna 1411, půl čtvrta měsíce po volení svém, nevsadiv ani koruny na hlavu. Pravilo se, že mu podáno bylo jedu v kaši, a nešťastník, kteréhož tím zločinem vinili, potom v Českém Brodě mučen i za živa čtvrcen jest u přítomnosti mnoha královských purkrabí a poslův z měst českých. Zprávy však určitější a podrobné o nenadálé oné smrti nezachovaly se potomstvu. Jošt umřel bezdětek: proto bratrancům jeho Václavovi a Sigmundovi dostalo se nápadem celé hojné dědictví jeho. Zdali oba králové bratří, trvajíce posavad v nevoli proti sobě, nesnadili se o ně, není nám známo; protože spisovatelé věku toho, nevšímavše sobě než hádek církevních, nezaznamenali nám o příbězích těchto ničeho. Silou však věcí donuceni jsou oba králové, že museli, vystoupíce z dosavadní postavy, odhodlati se ke skutečnému proti sobě buď přátelství buď nepřátelství. Poněvadž ale jednomu z nich nedostávalo se potřebné k záští odvahy, a druhý si více troufal získati cestou pokoje, proto konečně oba podali sobě ruce ke smíření. Země Joštovy rozděleny na ten způsob, že Branibory dostaly se Sigmundovi, Lužice pak dolní a Morava králi Václavovi a k Čechám. Sigmund zastavil Branibory tudíž, s dovolením Václavovým, Fridrichovi purkrabi

Normberskému. Zemi Lucemburskou podržel v zástavě, co manství koruny České, manžel kněžny Elišky Zhořelské, Antonín vévoda Brabantský z rodu Burgundského.

Jošt byl poslední z historie nám známý skutečný markrabě Moravský; smrtí jeho skončila se řada panovníkův těchto zvláštních, a králové Čeští potahovali od té doby k sobě sami jak vládu, tak i titul markrabství Moravského až podnes. Hned na počátku měsíce února 1411 přišli páni Moravští, Lacek z Kravař, Hanuš z Lichtenšteina, Vilém z Pernšteina, Heralt Skalský z Kunstatu, Heralt Kunstatský odtudž, Jan Lipnický a Petr Strážnický z Kravař a jiní, přikázat se králi jmenem země své, co pánu svému přirozenému; načež tento majestátem dne 16 února vydaným potvrdil všech privilegií země Moravské, a dal jí za nejvyššího hejtmana pana Lacka z Kravař, tam zvláště oblíbeného, jenž ale od r. 1408 byl zastával v Čechách ouřad nejv. purkrabství a hofmistrství zemského pospolu. Potom dne 22 února ubezpečil Václav také stavy Dolnolužické zvláštním zápisem, že napotom nikdy více od koruny České odděleni, aniž paku komu jinému, leč samému králi poddáni býti měli.

Nový zemský hejtman Moravský, pan Lacek z Kravař, byl od dávna zvláštní Husův přítel a horlivý podporovatel učení jeho. Takéť Morava, co do národnosti od Čech nerozdílná, viděla smysly husitské již drahně času šířiti se v lidu; panem Lackem z Kravař a bratrem jeho Petrem Strážnickým ale získána jest jim nejen láska u šlechty Moravské, nýbrž i v národu celém (vyjímaje přední města, jimižto Němci vládli) převaha taková, že Moravané horlivostí husitskou brzy Čechy samé předcházeli.

Opětovaná snažnost krále Václavova, by na Janovi XXIII vymohl zrušení processu proti Husovi vedeného, neměla dosavad jiného oučinku, než že papež, vzav tu při z rukou Kolonnových, svěřil ji kardinálům jiným. Psáno tehdáž z Bononie do Prahy, že noví poslové arcibiskupovi vynaložili veliké poklady na to, aby nesešlo nikoli s osobního Husova pohnání. Litovati jest, že žádosti královĕ, aby některý kardinal s plnou mocí papežovou k uklizení sporu církevního do Čech poslán byl, vyhověno není. Kdyby povolání takové bylo asi dostalo se Františkovi Zabarellovi, šlechetnému i osvícenému kardinalovi Florentinskému, mohla ještě býti naděje, že počínající roztržení církve snad opět se zacelí. On a kardinal Ludvík Brankas byli čelní oudové nové kommisse, která měla Husovu při vyšetřiti a rozsouditi. Zabarella v ní velmi opatrně a mírně si počínal: ale najednou, neví se z jaké příčiny, odjata jest i jemu všecka moc u věci té a

odevzdána kardinalovi Brankasovi samojedinému, jenž jakkoli prokuratorové Husovi naň doléhali, nechal celou při ležeti půl druha léta, Kolonnova nálezu ani nezrušiv ani nepotvrdiv.

Tím se státi mohlo, že následkem toho nálezu v Praze ještě dne 15 března ve všech kostelích kletba na M. Husa ohlášena jest, čehož jen farář u sv. Michala M. Křišťan z Prachatic a tehdejší dvorský farář u sv. Benedikta ve svých kostelích se odepřeli. Poněvadž ale kletby takové od Pražanův málo si všímáno, a důchodové i statkové, arcibiskupovi a kněžím z rozkazu králova odjatí, od ouřadův Pražských nenavracováni, jakkoli pilně o to napomínáno bylo: proto arcibiskup, dle vůle duchovních rad svých, zastavil konečně (2 Máje) služby boží a přisluhování svátostmi v celém městě Pražském.

Tato důsledná i neoblomná přísnost dala se snad ze zákonův církevních dostatečně ospravedlniti: ale za vhodnou a opatrnou ji pokládati nemůžeme již proto, poněvadž se nedostávalo moci ku provedení takových nálezův, a jak tehdáž věci stály, svár církevní tím neukrocen, alebrž ještě rozmnožen a rozbořčen. Zjevný boj mezi mocí světskou a duchovní v Čechách byl toho následkem. Král Václav cítiv se osobně uražena, počal ještě náruživěji nakládati s arcibiskupem a

faráři Pražskými; mnozí z těchto vypovězeni jsou z města i ze země, jiní vydrancováni. Dne 6 máje přišel z nenadání král sám do kostela sv. Víta, i svolav kanovníky k sobě, dal si od nich ukázati všecky církevní poklady, a kázal purkrabí Karlšteinskému Kunšovi z Olbramovic i pánům Pražským odvezti je na Karlštein, — bezpochyby proto, aby arcibiskup, zmocniv se jich, neschoval jich opět na zámku svém Roudnickém, jako v podobném rozbroji přede dvěma léty byl učinil. Jak opravdově Václav na těchto věcech sobě záležeti dal, viděti bylo také ze vzácného skutku toho, že předsedav dne 5 června opět jednou osobně v nejvyšším soudu zemském, dal vynesti od pánův hojně shromážděných ten zákon, že o zemskou věc nikdo naprosto neměl poháněti před soud duchovní; kdoby to ale předce učinil, tomu že ouředníci královi a purkrabí měli se uvázati v jeho obroky a zboží, a ty tak dlouho držeti, až by pohnanému za škody i za náklady dosti se odestalo; a též že mělo se státi tomu, kdožby učinil postoupení pře. Zvláštní příčina zákonu tohoto není nám známa.

V letní době r. 1411 zdálo se konečně, že truchlivý stav církve České povyjasní se poněkud opět: arcibiskup zajisté, vida, že ani interdikt jeho nic naplat nebyl, byv ode kněží husitských beztrestně tisíckráte rušen, ani

že u papeže Jana XXIII nelze bylo dovolati se podpory a pomoci, stal se již povolnějším. Bylyť arci příčiny mnohé na jevě, které tuším donutily papeže shovívati králi Václavovi. K nim náležela předně jistota, že po smrti Joštově Sigmund stane se jediným králem Římským; tentýž Sigmund, který ještě dne 5 srpna 1410 byl se zapsal Řehořovi XII ku poslušenství. Třebas Jan ani nebál se, že rozdvojí-li se s Václavem za příčinou pře Husovy, tento král proto zase k Řehořovi XII odstoupí; vždy předce uznávati musel, jak důležité mu bylo získati Sigmunda ku poslušenství svému, a jak velice mu Václav k tomu nápomocen býti mohl. Nelze pochybovati, že v počatém tehdáž vyjednávání míru mezi Václavem a Sigmundem řeč byla také o poslušenství tomto papežském, povážíme-li, že i Sigmund staral se spolu o urovnání rozbroje církevního v Čechách; ano jisté jest, že Václav smířen jest současně a prostředkováním týchže osob i s bratrem svým, i s arcibiskupem a knězstvem říše své. Proto také volno jest domýšleti se, že i Jan XXIII sám dal arcibiskupovi příčinu k větší povolnosti.

Ouplné a konečné to smíření obou královských bratří domu Lucemburského vydařilo se v Praze teprv ku konci měsíce června 1411, zvláště přičiněním statečného vévody Sedmihradského, hraběte Stibora ze

Stibořic. Král Václav slíbil dáti bratrovi hlas svůj k říši na tentýž spůsob, jako předtím Joštovi; začež Sigmund se podvolil pomáhati Václavovi ku koruně císařské a nestáti sám o ni za jeho živobytí; oba pak bratří zavázali se pečovati o to, aby ostatní kurfirstové pochválili smlouvy té, ovšem pak aby vláda v říši z domu jejich nevyšla. Mimo to sliboval ještě Sigmund děliti s Václavem důchody a nápady říšské, nechati jemu říšské svátosti a klenoty až do smrti, aniž mýliti jeho kdy v držení koruny České a zemí k ní náležitých, Lucemburka, Moravy, Slezska i Lužice horní a dolní a t. d. Na to Sigmund dne 21 července 1411 opět ve Frankfurtě nad Mohanem jednohlasně na království Římské volen byv, přiznával se již k obediencí papeže Jana XXIII.

Po smíření Václavově s bratrem šlo v patách, jakž sme již dotkli, smíření také s ouřady církevními, an již dne 3 července s jedné strany arcibiskup a duchovenstvo, s druhé M. Hus a přátelé jeho přestali mocně a bez výminky na králi a radách jeho, též na Rudolfu, kurfirstu Saském, hraběti Stiboru ze Stibořic a panu Lackovi z Kravař. Ode tří posléze jmenovaných pánův, kteří tehdáž se v Praze zdržovali, a následujících rad králových: Václava patriarchy Antiochenského, Kunrata biskupa Olomuckého, Sulka probošta Chotěšovského, Václava z Donína,

Bohuše kommendora zemského v Manětíně, Petra Zmrzlíka ze Svojšína na Orlíku král. mincmistra a Mikuláše z Okoře na Vožici, stal se dne 6 července tento výnos: „arcibiskup pokoř se králi jako pánu svému a hledej milosti jeho; piš také a oznam papeži, že nezná žádných bludův a kacířství v zemi České, než co se mistři s ním zavadili, o to že přišed mocně na krále a rady jeho, již ouplně smířen jest, a protož že všickni u dvora papežova počatí soudové měli minouti a kletby všecky zrušeny býti; naproti tomu král, přijma k sobě biskupy, doktory, mistry, preláty, knížata, pány i jiné své zemany, vyčisť a pomsti všecky bludy a neřády, jestli kteří mezi duchovními nebo světskými nalezeni budou; dej také postoupiti zase a navrátiti, cokoli obrokův odjato bylo kněžím, a propustiti všecky jaté na svobodu; dále všecky dosavadní ústrky, sváry a kyselosti miňte s obou stran a zapomenuty buďte, i panujž napotom celý pokoj a svornost bez přerušení; konečně ostaňte i kněžstvo i universita i páni zemští při svých starodávních právích a svobodách, aniž sahejte jedni na druhé právy nově vymyšlenými.“ Arcibiskup uznávaje mocí tohoto výnosu povinnost svou, ucházel se bez meškání o milost u krále: psaní však ku papeži zdržel ještě při sobě, ažby vyplněny viděl také ostatní kusy umluvené.

Smlouva tato byla bezpochyby příčinou, že M. Jan Hus ve velikém shromáždění university v Karolině dne 1 září 1411 vydal tak říkaje veřejný počet z víry své, prose přitom papeže psaním zvláštním, aby ho zbavil povinnosti dostaviti se osobně na dvoře Římském. Osvědčoval se zejmena slavně, že mnozí vinili ho ze článkův nepravých, jimž nikdy neučil, a že i stíhali ho ze skutkův, kterýmiž naprosto vinen nebyl; vykládal také příčiny, proč tak se choval, ujišťuje spolu, že hotov byl stolici apoštolské ku poslušenství.

Naproti tomu zdálo se arcibiskupovi nezadlouho, že měv příčin dostatek žalovati na neplnění jemu smlouvy, nebyl také povinen poslati papeži psaní umluveného. Nezískav sobě u krále ani větší přízně skrze smíření, umínil obrátiti se ku králi Sigmundovi a prositi o prostředkování jeho. Psal o to králi Václavovi dne 5 září z Litomyšle psaní, v němž vykládal i žaloby své i příčiny svého chování. „Pět neděl (dí,) ležel sem dvorem svým v Praze, stoje o to vší silou, abych mohl míti u Tvé Milosti slyšení, kdežto protivníci moji mívají je pokaždé bez nesnáze, kdykoli jim ho třeba. Chtěl sem rozmluviti s Tvou Milostí o nedostatky své, ana mi ta smlouva netoliko není konána, ale i mnohými kusy bývá rušena: neb již opět někteří kněží zjevně vedou a káží bludy a

porouhaní proti svaté církvi, a mně se brání, abych svého řádu nemohl vésti proti nim; tak když sem probošta Pražského pro jeho neřády před se pohnal, tu sebravše se lidé s některými z Tvé Milosti čeledi v odění a s samostřely, postavili se s hrdostí a brannou rukou proti tomu; kněžím, kteří v poslušenství vedle mne stáli, požitky jejich ještě jsou staveny, mnohým i zboží jejich opět pobráno a někteří jsou i z země vypověděni; listy velmi šeredné a nepočestné jsou na mne opět bity a metány, a když sem toho Tvé Milosit toužil, nestalo se k tomu nic; také řídký den, což sem tu v Praze byl, by moji protivníci na mě před Tvou Milostí některakých falešných klamův nevznesli; i vybíjeli sou listy falešné, pravíce by to byl papežův interdikt na celou zemi a bych já je kázal vybíjeti, a Tvá Milost věříc jim, častokrát se na mne o to bouřila. Též mi kázal Tvá Milost psáti listy Otci svatému, i také jiné listy na se dáti o klétby, že sou ti nezhřešili, kteříž v interdiktu sou sloužili: a kdybych to byl učinil, to by proti mé duši i proti mé cti bylo. Protož nemaje jiné pomoci, a nejsa sebou bezpečen, musímť ke bratru Tvé Milosti do Uher jeti a prositi Jeho Milosti, aby se ráčil za mne přimluviti před Tvou Milostí. A vždy prosím Tvé Milosti, aby se ještě ráčil milostivě rozpomenouti, a ostavíc mne

při duchovním řádu, jakož jest za nebožce císaře šťastné paměti bylo, aby ráčil můj a mého žákovstva milostivý obránce býti, aťbych mohl i s svým žákovstvem za Tvou Milost tím snažněji pána boha prositi a toho Tvé Milosti tím robotněji zasluhovati po vše časy."

Psav tyto stížnosti Zbyněk sotva tušil, že tommu nebylo dáno nalezti pomoci ještě na tomto světě. Neboť již na cestě v Moravě onemocněv těžce, skonal běh života svého v Prešpurce dne 28 září 1411, dříve nežli dvoru Sigmundova byl dojeti mohl. Tělo jeho přivezeno do Prahy a tu pochováno na hradě s velikou poctivostí a s žalostí. A v skutku smrt jeho zbudila větší oučastenství, nežli očekávati bylo; i protivníci zajisté dávali o něm svědectví, že byl muž dobrý a bezouhonný v chování svém; Hus sám netajil nikdy své osobní úcty k němu, litovav toliko že nebyl učenějším a znalejším, aby sám uměje rozeznati sporné otázky, nemusel byl říditi se zdáním jiných méně ctihodných nežli on byl rádcův.

Zbyňkovým nástupcem na stolici arcibiskupské stal se Albík z Uničova, doktor práv i lékařství a mistr svobodných umění, krále Václavův osobní lékař a spisovatel lékařský, muž již tehdáž letitý. Neb ačkoli Jan XXIII potahoval sám k sobě opatření arcibiskupství Pražského po Zbyňkově smrti, ka-

pitula nicméně předsevzala volení, papež pak dal se potom také skloniti, že je 25 ledna 1412 i potvrdil. Pravili někteří, že Albík vkoupil se v arcibiskupství, měv prý mnoho peněz: a však o pravdě toho sluší pochybovati, aspoň co do kapituly Pražské, kteréžto jestliže potřebí bylo míti arcibiskupa u krále dobře náviděného, nikdo lépe nad Albíka hoditi se nemohl, ačkoli do té doby jen nižší svěcení byl měl; Albík pak dal toho dostatečný důkaz, že nebažil tuze po vysokém důstojenství v církvi. V sešlém zajisté věku zbaven jsa pohodlí soukromého života, i v oboru neobvyklém zmítána se vida vlnobitím času až do dna zbouřeného, měl arci dosti příčin roztoužiti se brzy opět po někdejším klidném živobytí svém.

Sotva zajisté že uvázal se Albík v arcibiskupství, již opět strhla se v Praze bouře ještě ukrutnější nežli kdy dříve. Posavadní různice a nepokoje bylyby ještě snad daly se uchlácholiti, aby nevedly ke zjevné a trvalé roztržce; jelikož Hus ani přátelé jeho byli ještě nezprotivili se upřímo ani věrouce ani moci papežské, mohly úsilím jak krále Václava, tak i arcibiskupa jemu oddaného bouře ty obmezeny zůstati na domácnost českou a utlumeny býti tu opatrným s hůry mírněním a shovíváním, tu kázní poněkud opravdovější. Ale nenadálé nařízení z Říma zničilo všecky takové vyhlídky

a naděje. Příliš neapoštolské vedení nejvyšší moci hierarchické zavinilo v Čechách r. 1412 totéž, co v Němcích o století později. Známo jest, že Jan XXIII mezi všemi lidmi snad nejméně hoden byl seděti na stolici apoštolské. Pravilo se o něm, že byv kardinalem legátem Bononským nejen vodil Alexandra V po vůli své, ale otráviv ho konečně, že potom v konklave sám se kardinalům vnutil za papeže překvapením a násilím. Jisté aspoň jest, že byv někdy loupežníkem na moři a dosáhnuv povýšení svého u Bonifacia IX jen uměním svatokupeckým, mezi všemi smrtelníky nejméně se hodil ku provedení reformy církevní ve hlavě i v oudech, jakovéž celé křesťanstvo toužebně očekávalo. Tím přičinlivějším ukázal se býti, co světský kníže, ve zmatku záležitostí Italských, zvláště aby překazil hrdé plány Ladislava krále Neapolského, kterýžto zabaživ se již po vládě nad celou Italií, byl nad to nejmocnější podporou ssazeného Řehoře XII. Dvěma bullami, dne 9 září a 2 prosince 1411 ohlášenými, vydal Jan XXIII kříž na Ladislava ve všech zemích poslušenství svého, slibuje všem věřícím, kteří buďto sami osobně do boje potáhnou, aneb oděnce za sebe vypraví, aneb aspoň peníze na vedení války proti němu nakládati budou, ty samé odpustky, kterých oučastni bývali od dávna ti, ježto k osvobození hrobu

Kristova kříž na se brali. Papežův legat, Pasovský děkan Václav Tiem, přinesl do Prahy bully tyto spolu s pallium pro arcibiskupa Albíka, v měsíci máji 1412. Ani král, ani arcibiskup nespatřovali v nařízení takovém nic neslušného, a protož svolili bez rozpakův, aby bully ohlášeny a peníze k dotčenému cíli sbírány byly. Hlasatelé tedy kříže i odpustkův, vystupujíce veřejně na trhy pokaždé s bubnováním, napomínali lid ku přínosu buďto peněz aneb zboží; byly také tři truhly postaveny, aby lidé do nich peníze kladli, z nichž jedna byla přikována na hradě v kostele u S. Václava, druhá na Vyšehradě a třetí u matky boží v Týně. Výběrčím v Praze byl Václav Tiem s úředníky svými sám; vybírání po venkovských dekanátech pronajímal těm kněžím, kteří podávali za to summy největší.

Tedy pravé trhy na odpustky! Milosť u boha i spravedlivost před lidmi prohlašovány za zboží prodajné! — Až do takové potvornosti zabřednouti musila vrchní správa církve křesťanské, aby vrazila konečně na odpor neoblomný u lidí neméně odhodlaných nežli pobožných. Dosavadní snahy reformatorův českých všecky buďto byly pouhými bublinami v povětří, aneb jádro jejich muselo nyní osvědčiti se co živé a plodné. Není pochyby, že v této teprv době reformace česká vzala na se nejen tvárnost od-

boje proti Římu, ale i skutečnou povahu tu, která neuchranně vedla k roztržce s církví katolickou. Jakkoli silným vlnobitím zmítány byly mysli duchovenstva českého, až do měsíce máje 1412 bylo vždy ještě možné jejich znenáhlé a neškodné ulehnutí a upokojení: ale nový podnět ten vyvrátil na dobro a navždy všecky takové čáky a uvedl ve skutek to, co za naší doby mnozí nazývají „zásadou revoluční“ v církvi. Také tím značilo se nové stadium v rozvoji těchto věcí, že Hus na dráze své opuštěn byl této chvíle od několika přátel, kteří byvše potud jeho hlavní pomocníci, nezadlouho proměnili se v nejkrutější odpůrce a nepřátely. Přední mezi nimi byli mistři Štěpán Paleč, té doby děkan fakulty theologické, a Stanislav ze Znojma, někdy Husův učitel. Škoda, že o velikých půtkách i bouřech, které následovaly, zachovaly se potomstvu zprávy jen chudé a nedostatečné.

Tak nedostává se zvěstí určitých a jasných hned o veliké té doby disputaci na universitě, (řečené quodlibet,) ve které obnoveno bylo zdání někdy Miličovo, že Antikrist, jenž dle učení církve zjeviti se má na konci věkův, již prý tehdáž skutečně zjevil se byl a předsedal v církvi na místě papežově, čímž naráženo zjevně na neblahé chování se Jana XXIII. Hus neměv na tom dosti, že na kázaních svých v Be-

tlémě každou neděli vyhlašoval nové odpustky za pouhý klam a mam, rozepsal také intimace, podlé obyčeje mistrovského, téměř po všech dveřích kostelních a klášterních v Praze i všude, kudyž nejvíce lidu chodilo, pozývaje všech vůbec a každého zvláště k disputaci o věci té tušim na den 17 června do veliké síně Karolinské. Nadarmo protestovali proti tomu dotčení oudové fakulty theologické, dovozujíce, že věřícím nenáleželo dělati se soudci nad stolicí apoštolskou, ale že měli poslušni býti nařízení jejích tím ochotněji, když i král i arcibiskup k nim přidávali vůli svou; nadarmo vyslali také ze sebe deputaci k arcibiskupu Albíkovi s prosbou, aby co kancléř university nedovolil aktu tak pohoršlivého. Hus volán byv k arcibiskupovi, slibovav ovšem poslušen býti přikázání „apoštolských", ale doložil hned trpce, že v prodávání odpustkův neshledával nic „apoštolského." Tušim že k jeho domlouvání teprv vydal arcibiskup té chvíle zvláštní nařízení ke zpovědníkům, aby varovali se ukládati taxy lidu zpovídajícímu se. Disputace nicméně sešla se, a to ve shromáždění velmi hlučném professorův, mistrův i studentův, též doktorův theologie, pod M. Markem z Králové Hradce, rektorem university. Jakož předvídati bylo, stala se velmi bouřlivou. Hus ohradiv se nejprv, že nechtěl ani straniti králi Ladislavovi aneb Řehoři XII, aniž také zasazovati se proti moci propůjčené papeži od boha vůbec, nýbrž že jen žádal protiviti se nadužívání jejímu, jal se probírati ostrou kritikou všecky průpovědi v bullách křížových; i dokazoval, že odpustky takové, neměvše základu v písmě svatém, nemohly míti žádné platnosti; připomínal zvláště, jaká to byla ukrutnost popouzeti ku prolévání krve takových bratří křesťanských, kteří jiné viny neměli, nežli že krále svého (Ladislava) poslušni byli; uváděl také příklad Krista spasitele, zapověděvšího učenníkům svým tasiti meč k obraně vlastní osoby své, čím více tedy k obraně statku svých náměstkův. Oudové fakulty theologické činili jemu odpor tuhý, dovodíce, že staré zvyklosti v církvi, ačby které ani přímého základu v písmě svatém neměly, proto ne hned všecky rušeny býti měly. M. Jeronym Pražský ale přispěl příteli svému ku pomoci ohnivou a dlouhou řečí, dojímav zvláště citu mladších posluchačův, a spůsobil mezi nimi tak živé pohnutí, že rektorovi universitnímu sotva lze bylo utišiti je zase. Proto také studenti přiznali čest vítěznou toho dne ne Husovi rozumujícímu s povahou, ale řečníkovi ohnivému, osvědčujíce to průvodem takřka triumfu podobným až k obydlí jeho.

Však i protivníci Husovi v dobách těchto nezůstávali nečinnými. Poněvadž jádro university, fakulta svobodných umění (nyní filo-

sofická) jakož i rektor tehdejší M. Marek z Králové Hradce, chýlili se většinou k zásadám Husovým, fakulta theologická s děkanem svým Štěpanem Palečem, souhlasíc s konšely Starého města Prahy, tehdáž ještě většinou Němci, odbývala porady své na radnici staroměstské. O hádkách a půtkách vedených mezi Karolínem a dotčenou radnicí, od polovice měsíce června do počátku července, nezbývá paměti určité. Jen to jest jisté, že strana protihusitská v těchto dnech těšila se z přízně a ochrany královských ouřadův, an král Václav, přebývav tehdáž nejvíce na hradech Žebráku a Točníku, dal byl svou vůli ke sbírání peněz za odpustky. Užilať ona této příležitosti, aby reformační snahy Husovy stotožnila v obecném domnění cele s Wiklefismem, již aspoň od církve v Anglii a v Čechách za kacířství prohlášeným; brojíc zajisté proti učení v duchu z ciziny do Čech přinešenému, nadála se tím snadnějšího úspěchu v národě českém. Fakulta theologická vynesla byla ty dni na radnici nový nález, kterým nejen zápověď 45 článkův učení Wiklefova od r. 1403 a 1408 byla obnovena, ale zatracováno také nové učení o Antikristu, o zamítání všeho toho v církvi, co nezakládalo se v písmě svatém, o nectění reliquií svatých, o neplatnosti odpustkův vůbec a zvláště sbíraných na prolévání krve mezi křesťany. Spis její o tom

přednešen jest v tajné radě krále Václavově před konšely Pražskými na hradě Žebráku v neděli dne 10 července popolední, a přední králův po vše časy důvěrník i kancléř Václav Králík z Buřenic, Antiochenský patriarcha, i Kunrat z Vechty biskup Olomucký a té doby ještě spolu podkomoří královský v Čechách, přičinili se o to; že král dal své svolení ku prohlášení článkův jejích.

Mezitím ale události se v Praze téhož dne (10 července) zjevy povážlivé. Když kazatelé někteří, schvalujíce a velebíce odpustky, kázali prý, „že papež jest bůh zemský a může, komu chce, dáti odpuštění hříchův i muk, a že má mečem železným bojovati, jako král světský“, našli se mezi posluchači i takoví, kteří veřejně a nahlas odmlouvali, že to byla nepravda. Staloť se to současně ve třech kostelích, na hradě Pražském, u Tejna i v klášteře sv. Jakuba, od osob z lidu obecného ještě mladých, jichžto jména byla Martin, Jan a Stašek. Byvše mladíci ti pro takové rušení pořádku a pokoje zjímáni a do šatlavy staroměstské uvrženi, nedali se nakloniti ani ku pokání, ani k odvolání. Konšelé tedy odsoudili je co veřejné buřiče k smrti, a chtějíce příkladu trestu jejich odstrašiti lid, nazejtří v pondělí dne 11 července dali svolati velikou obec, aby přítomna byla stínání jejich. Uslyšev to Hus, šel s mistry mnohými do radnice, doprovázen asi dvě-

ma tisíci studentův, a po dlouhém namáhání teprv puštěn byv před konšely, prosil je, aby ušetřili mladíkův, an jsa původem viny jejich, sám prý ji na se vzíti a za ně trpěti chtěl. Poněvadž ale mezitím po celém městě veliký nastal byl nepokoj, konšelé uznávajíce potřebu, aby uchlácholili bouři v lidu každým okamžením rostoucí, dávali dobré řeči mistrovi, a prosili ho, aby nejen sám šel pokojně domův, ale také jiné aby ku pokoji a k rozejití se napomenul. O několik hodin později ale, když již lidé se byli porozešli, přikázáno neprodlené vykonání nálezu smrti. Tři ti mládenci tedy vyvedeni jsou u veliké těsni oděncův německých z radnice přes náměstí sv. Havla ku příkopům, majíce na popravišti Novoměstském stínáni býti. Ale dříve nežli průvod se tam dostati mohl, vzrostl sběh a dav lidu se všech stran tak náramně, že chtějíce páni předejíti náhodu snad nemilou, kázali postínati mládence hned u vchodu s můstku na příkopy. Bylať to první krev prolitá ve příčině husitství. Přítomní však v tom davu neměli oumyslu protiviti se právu; anobrž, když biřic volal, „kdoby se téhož dopustil, žeby se jemu mělo též státi," mnozí odmlouvajíce na místě, že též i činiti i trpěti hotovi byli, dali se zjímati bez odporu. Jedna paní přinesla tři prostěradla bílá, aby mrtvá těla

z Jičína s hojným zástupem mistrův, a vzav těla, začal velikým hlasem spívati: „Isti sunt sancti", jakož o svatých mučennících se spívává, i nesl mučenníky své směle, radostně a slavně do Betléma, ano na to všichni oděnci hleděli i konšelé. Dostav pak je Hus do kaply své, pochoval je tam s takovou nábožností, že potom protivníci jeho kaple Betlemské ousměškem „u tří svatých" spílali. Potřebí bylo několik dní, a velmi opatrné mírnosti od ouřadův, aby bouřlivé pohnutí lidu obecného zase utišilo se. Konšelé od té doby zdrželi se vší přísnosti, ano dali vyhnati na svobodu i bezděky všecky ty, kteří zjímáni byvše v posledním rozbroji, nadáli se byli také tak slavného mučennictví.

A však i ve vzdělanějších a výše postavených třídách lidu pozorovati bylo delší čas náramné kvašení myslí. Král Václav, když uslyšel o událostech Pražských, dal se unesti prudkostí hněvu; „nepostačí-li domácí katané ku potlačení zpoury, že jich dá přivesti z ciziny s dostatek," tak mluvil. Ale to bylo jen okamžité vzplanutí náruživosti; když nejen většina rad a milcův, nýbrž i manželka jeho sama, byli Husovi přátelé a ctitelé, nebylo ani velikého namáhaní potřebí, aby přivedli jej ke smyslům mírnějším. Následovala mnohá vyjednávání mezi Prahou a Žebrákem, o kterýchž nestává zpráv určitých. Jednou sročen byl Hus s osmi protiv-

níky svými před radu královu na Žebrák. Tu když ho vinili, že nepodal článkův svých písemně děkanovi theologickému, jakkoli o to často napomínán jsa, odpověděl, že neučiv nikdy podtají, ale vždy veřejně, nemohl stíhán býti, jakoby učení své ukrývati chtěl; že však hotov byl, podati články své i písemně, budou-li protivníci jeho, ježto jej z kacířství vinili, chtíti se zavázati k dostatečnému průvodu žaloby své, a to pod pokutou odvetu (poena talionis), totiž pod upálením, jakovéž na kacíře slušelo. Zaražení nad návrhem takovým doktorové odpověděli po krátké poradě, že chtěli vydati k tomu jednoho ze sebe; když ale Hus na tom stál, že nepřátelé jeho, užívajíce ruky společné v obviňování, měli také v pokutě nevytrhovati se z ní, králova rada učinila hádce té konec napomínáním jalovým, aby hleděli srovnati se mezi sebou v pokoji. Nicméně k rozkazu královu prohlášena jest na radnici staroměstské v Praze dne 16 července zápověď učení Wiklefova dle návrhu fakulty theologické, ačkoli tuším naprázdno, ano skutku toho ve všeobecném rozčilení málo si všímáno.

O neobyčejné výši, které dostoupily stranné náruživosti té doby, svědčí nejzřejměji skutek málo známý, ale výmluvný, že Hus sám odhodlal se opustiti Prahu dne 15 července. O příčinách i okolnostech toho nevíme

nic více, nežli co udal sám, že prý hledáno bylo bezživotí jeho, a protož že k radě mnohých lidí, kteréž vysoce ctil, uhnul se nepřátelům s cesty. A však již dne 6 srpna vrátil se do Betléma zase, a to ve slavném a četném průvodu českých rytířův i panošův, a počal opět kázati, jako dříve. Důkaz to, že již třídy národu valné a přední dávaly se unášeti proudem nového věku.

Neméně zjevné svědectví o vášnivosti ruchu tehdejšího dával satyrický průvod po Praze ku pohanění papeže, ustrojený od jednoho z milcův královských, pana Voka příjmím Voksy z Waldštejna, snad s pomocí Jeronyma Pražského a jiných mistrův. Student jeden za veřejnou nevěstku přistrojený posazen byl na vůz ozdobný, navěšeny mu na krk a na prsa bully papežské, a vezen v průvodu šaškův i oděncův, divné posuňky a kejkly prováděje, nejprv ke dvoru arcibiskupovu na Malou stranu, pak mostem a celým Starým městem, vedle dvoru králova, na příkopy města nového. Tu pod pranéřem snešena hranice, na ni naloženy bully a podpáleny, — parodie to na spálení knih Wiklefových před dvěma léty, — vše u velikém davu divákův a s rozmanitým osvědčováním citův i hlasův té sceně přiměřených. Pravdě jest podobno, že výjev tento udál se v nepřítomnosti královĕ i Husově v Praze. Ačkoli není pochyby, že

byl králi proti mysli, nepohnul ho předce ani ku potrestání jeho strůjcův; pan Vok z Waldšteina zůstal i napotom jeho milcem a čeledínem (familiaris), a Husova kázání v kaple Betlemské navštěvována také později od královny Sofie samé.

Těmito a takovými skutky roztržka v Čechách nejen utužila se, ale i nezacelitelnou se stala. Hus a jeho přátelé, horlíce o církevní opravu, jali se již stavěti na základu, který je vymykal z oboru církve Římsko-katolické. Snažíce se zajisté obmeziti celé oustrojí církve této měřítkem pouhého písma svatého, a odpírajíce platnosti všem pozdějším vývinům i ústavům nehodícím se k míře této, octli se již skutkem samým v oboru protestantismu. Pravdu toho pocítili a poznali byli již tehdáž někteří mužové strany Husovy tak zřejmě a živě, že, jakož již nahoře dotkli sme, odloučivše se od něho v době této, stali se mu brzy hlavními odpůrci a nepřátely. Ale i farářové měst Pražských odvážili se nové práce a péče o to, aby konečně zhostili se protivníka nenáviděného. Nemajíce důvěry k novému arcibiskupovi pro jeho slabost, obrátili se přímo ku papeži Janovi XXIII skrze prokuratora svého v Římě, Michala z Německého Brodu, i žalovali slovy náruživými na Husa, kterak prý tento syn nešlechetnosti (iniquitatis filius), pohrdaje veškerou mocí církevní, již přes dvě léta

v kletbě trval, i nepřestával ani hájiti učení arcikacíře Wiklefa často již odsouzeného, ani povzbuzovati k nenávisti proti kněžstvu vůbec; nověji že se také opovážil veřejně štěkati (oblatrare) proti bullám a odpustkům od Jeho Svatosti ohlášeným a jedovaté spisy své o tom do všelikých krajin Českých, Moravských, Polských i Uherských rozesílati, tak že již množství duší křesťanských jimi nakaženo bylo; protož že byl již čas svrchovaný, aby papež povstana přihlédnul k věci opravdově a chránil ovčince před vlkem hltavým. Michal neostýchal se již viniti Husa, žeby kázal byl, mimo jiné bludy, také Wiklefovo učení o transsubstantiaci. S jiné strany prošen byl také Jan XXIII, aby pro uvarování duchovních i tělesných nebezpečí v Čechách pohnal ke dvoru svému osobně několik dvořanův královských, jmenovitě pana Voka z Waldšteina, pana Jindřicha Lefla z Lažan, Jana příjmím Sádlo ze Smilkova i jiných, jichžto zavilá ke kacířům náchylnost vůbec byla známa.

Nebylo tuším u Jana XXIII ani tolik dráždidel proti Husovi třeba. Sotva zajisté uslyšev, co se stalo, ihned vzal process jeho z rukou Brankasových také, zapověděl slyšeti ještě dále zástupce kacířovy, a kázal kardinalu Petrovi sv. Angela přikročiti hned k vrchu práva proti němu. Když pak Husovi zástupcové i proti tomu odvolávali se

na budoucí obecné koncilium, někteří z nich žalařováni, a M. Jan z Jesenice, jenž do Čech ušel, naléháním Michala de Causis sám také do kletby dán. Kardinal Petr pustil na Husa kletbu způsobu nejděsnějšího, kázav ohlásiti ve všech kostelích Pražských, že již od té doby žádný věrný křesťan nesměl míti s ním nižádného obcování, a setrvá-li Hus v neposlušenství ještě dvacet dní po vyhlášení tohoto nálezu, že měl ve dni nedělní a sváteční ve všech kostelích při slavném zvonění a hašení rozžatých pochodní veřejně klat býti; pak že již nikdo, pod upadnutím ve stejnou kletbu, nesměl poskytovati jemu pokrmu neb nápoje aneb příbytku; kdekoli pobude, kamkoli se obrátí, všude staveny buďte služby boží veřejné; zemře-li, nesmí od církve pochován býti a t. d. Jinými dekrety potom také nařízeno jest, aby věrní zmocníce se osoby M. Husa, vydali jej arcibiskupovi Pražskému aneb biskupu Litomyšlskému, kaplu Betlemskou pak aby zbořili až na dno, aby tam prý kacíři více hnízditi se nemohli.

Král Václav neprotivil se ohlášení kletby papežské v říši své, jakkoli mu byla proti mysli; a hovění takové dodalo smělosti protivníkům Husovým. Konšelé staroměštští byli tehdáž ještě s většího dílu Němci, husitismu nepřízniví; s jejich vědomím sebralo se o Pražském posvícení, ještě před ohlášením

interdiktu, drahně měšťanův Německých ve zbroji, kteřížto vedeni jsouce od Čecha, jménem Bernarta Chotka, táhli ku kaple Betlemské, an Hus v ní kázal, chtějíce násilím rozehnati posluchače a chytiti kazatele. Poněvadž ale posluchači postavili se srdnatě k odporu, oni nesmějíce v kostele samém dáti se do prolévání krve, ustoupili s nepořízenou zase. Potom ustanoveno jest na radnici, vykonati aspoň rozkaz Římský o zboření kaply Betlemské, a opět našli se i Čechové, kteří schvalovali takový oumysl: ale když se to rozhlásilo, povstal takový nepokoj a chystal se takový odpor v Praze, že konečně i od toho upustiti musili. Tím přísněji tedy počínali sobě větší počet farářův Pražských při zachovávání interdiktu mezitím ohlášeného. Téměř ve všech kostelích staveny jsou služby boží, novorozenci zůstávali bez křestu, mrtví bez pohřebu kostelního, i neposlouženo svátostmi naprosto nikomu, pokud Hus se v Praze zdržoval. To krále brzy omrzelo: ale jeho neposloucháno. S nevětším prospěchem potkalo se odvolání Husovo, kterýmž od papeže táhl se ku Kristu, co pravé hlavě církve; aniž lépe se zdařilo právnickému líčení, kterým učený jeho prokurator M. Jan z Jesenice na universitě dne 18 prosince dovoditi se snažil, že kletba ta nemajíc základu ve právě, neplatna byla. Zmáhající se proto v lidu nepokoj byl příči-

nou, že konečně král sám dal oznámiti Husovi přání své, aby na některý čas opustil Prahu, slibujíc, že se postará o smíření jeho s kněžstvem, aby dnův jeho vyhnanství ukráceno bylo. Této králově žádosti neprotivě se déle, opustil Hus konečně Prahu (na počátku měsíce prosince 1412), ačkoli nekojil se zároveň králi nadějí, žeby pře jeho tak brzy urovnána býti mohla.

O chování se arcibiskupa Albíka při výjevech takovýchto není nám více známo, nežli že nic opravdového před se nebral proti Husovi a přátelům jeho; zdá se, že snažil se jen uchlácholiti obě strany prostředky jalovými, a že tím upadl v nevoli u papeže a kněžstva právě tak, jako u hojných služebníkův svých skrze neztravné své živobytí. Nechtěje zajisté dle obyčeje předkův svých chovati dvoru nádherného, a míti za sebou celé zástupy rytířův a panoší, pomlouván byl co lakomec, jenž nikomu prý nechtěl dáti se užiti. To vše tak mu znechutilo důstojenství jeho, že ještě před koncem r. 1412 hleděl zbaviti se ho. Smluvou tedy s biskupem Olomuckým Kunratem z Vechty učiněnou postoupil jemu arcibiskupství, a odevzdal ihned vládu nade všemi statky arcibiskupskými, ani papežova k tomu svolení nedočkav. Kunrat ten z Vestfalska rodilý požíval od dávna zvláštní přízně u krále Václava, na jehožto dvoře zastával oułady nejv. mincmistra r. 1403—5 a podkomořího zemského 1405—12, ačkoli král byl jemu dopomohl již r. 1395 k biskupství Werdenskému, r. 1408 pak k Olomouckému. Poněvadž ale s novým jeho povýšením spojeny byly směny mnohonásobné v nejvyšších důstojenstvích církve České na ten spůsob, že často jmenovaný královský přední rada i kancléř, Václav Antiochenský patriarcha, byv spolu proboštem Vyšehradským, měl obdržeti do kommendy biskupství Olomucké a postoupiti za to proboštství Vyšehradského arcibiskupu Albíkovi: proto na papežské potvrzení všech těchto směn dlouho čekati se musilo, a Kunrat teprv dne 17 července 1413 na arcibiskupství skutečně nastolen. Albík od té doby až do smrti († 1427) nazýván byl arcibiskupem Caesarienským a kommendatarem proboštství Vyšehradského.

Bouřením se lidu za příčinou interdiktu a vypuzením M. Husa z Prahy nabyl spor církevní takové důležitosti ve veřejném životě, že i nejvyšší moc vládní v Čechách, totiž kollegium nejv. ouředníkův a kmetův neboli soudcův zemských, museli jeho si povšimnouti a obírati se s ním ouředně. Pánové tito, ssedše se v Praze o suchých dnech vánočních, jak obyčejně, radili se dle žádosti a vůle královy o té otázce: kterakby lze bylo staviti hádky mezi kněžími ode dávna vzniklé, vyhladiti zlou pověst kolující v ci-

zině o Čechách, a zjednati zemi opět pokoj a jednotu. Uzavřeno, že pod správou biskupův měla držeti se provincialní synoda, i že tam mělo jednáno býti o rozhodnutí hádek kněžských a o upokojení země. Král Václav pochváliv toho, dal rozeslati dne 3 ledna 1413 patenty k veškerému duchovenstvu koruny České, aby sešli se k nadřečenému cíli do Českého Brodu na den hromnic (2 února) nejprvé příští; a podobné ohlášení vyšlo také od biskupa Kunrata co administratora Pražského arcibiskupství. Zdá se, že proto voleno jest malé ono, tehdáž arcibiskupovi poddané, město pro synodu, aby M. Hus také tam přítomen býti mohl, nedávaje interdiktem k osobě jeho vázaným přílišného v lidu pohoršení.

I sešla se pak dotčená synoda skutečně, a však ne v Brodu, ale v Praze, ve dvoře arcibiskupově, dne 6 února; aniž přítomni byli osobně buďto Hus, buď biskup Litomyšlský; prvního zastupoval jeho prokurator M. Jan z Jesenice. O způsobu, kterak rokováno, nemáme žádné vědomosti; zachovali se zajisté jen sporní spisové, z nichžto činí se pravdě podobno, že ani dovoleno nebylo vésti hádky ústně v plném shromáždění. Dle králova rozkazu podaly nejprv obě strany písemně svá zdání, kterakby pokoj v zemi opět navrácen býti mohl. Doktorové katoličtí, v jichžto čele stáli nyní Štěpan Pa-

leč a Stanislav ze Znojma, vyjádřili se především o původu a příčinách sporu. Nalezali pak je v uchýlení se několika kněží českých od zásad církve všeobecné ve trojích hlavních punktech: 1) ohledem na dogma o sedmi svátostech, o mocí klíčův církevních, o posvátných obřadech, o reliquiích a odpustcích atd.; neboť jedni že srovnávali se v tom s učením církve Římské, jejížto hlava jest papež, tělo pak kardinálové, druzí pak že odporovali, držíce se raději učení Wiklefova již řádně odsouzeného; 2) ohledem na pravidlo víry: jedni zajisté tvrdili, že ve všech věcech víry křesťanské se týkajících sluší přestávati naprosto na výpovědech stolice apoštolské a Římské církve, an papež co hlava, kardinalové pak co tělo církve této, jsouce praví a jediní možní nástupcové Petra i apoštolův, také sami jediní mohou soudy jak náleží platné o nich vynášeti; jiní pak přičítali moc ve věcech takových ne papeži ani kardinalům, ale jedinému písmu svatému, vykládajíce písmo to dle vlastního zdání svého; 3) ohledem na kázeň církevní: kdežto zajisté jedni učili, že sluší naprosto poslušnu býti stolice apoštolské, církve Římské i představených církevních, kdykoli se nepřikazuje pouhé zlé aniž pouhé dobré se zapovídá, tam že jiní snažili se podvrátiti v lidu všelikou poslušnost a úctu k papeži, k biskupům a kněžím vůbec. Porada tedy, jakby

spor ukončen a někdejší neposkvrněnost jména Českého zase navrácena býti mohla, že byla i snadná i neomylná: ať vyjde rozkaz, aby ohledem na tři dotčené punkty jedenkaždý Čech srovnal se s učením církve všeobecné, a kdokoli naprosto poslouchati nechce, ať se vypoví ze vlasti. Prostředky, které navrhovala proti tomu strana Husova, byly následující: Umluva, kteráž se stala mezi arcibiskupem Zbyňkem a universitou Pražskou i M. Husem dne 6 července 1411, budiž opět uvedena ve platnost; Čechové požívejte, co do všeobecné církve, těchže práv i obyčejův, jako jiní národové; M. Husovi budiž dovoleno, přijíti k synodě a očistiti se z nářku kacířského; budiž oznámeno, aby všichni ti, kteří ho vinili z kacířství, přijdouce také zavázali se ku provedení nářku toho pod pokutou odvetu; nepřijde-li nikdo, ať se vyzvou ti, kteří obžalovali Čechy u papeže z kacířství, aby udali, kdo jsou ti kacíři; nepřizná-li se však nikdo k žalobě takové, budiž sepsáno veřejné o tom vysvědčení, král i arcibiskup zapověďtež každé kaceřování pod přísnou pokutou, a na outraty kněžstva vypraveno budiž poselství ke dvoru Římskému k očištění země; aniž více dovoleno buď vydávati za příčinou M. Husa interdikty. Jen M. Jakoubek ze Stříbra podal zvláštní své zdání v ten smysl, že při navracování pokoje v lidu napřed věděti se

mělo, který a jaký pokoj navrátiti se měl, světský-li aneb boží; poslední tento že záleží na zachovávání přikázání božích. Spor v Čechách pocházel prý odtud, že snažení některých kněží, upevniti pokoj ten, potkalo se u kollegův jejich s odporem i vášnivým i ošemetným, kdežto předce pokoj onen světský nemá bez božího a křesťanského ani jistoty ani ceny. Král tedy obrať zřetel svůj prvé k tomuto, potom že přijde mu onen sám od sebe a t. d. Praktičnější a důraznější byly návrhy zaslané dne 10 února od Jana Železného, biskupa Litomyšlského: žádaltě aby ustanoven byl na universitě místokancléř s mocí policejní, aby zapověděno bylo kázati lidu o věcech, které jen pro vysoké školy se hodí, aby M. Husovi a přátelům jeho nebylo již vůbec dovoleno kázati, a knihy všecky v jazyku českém od nich sepsané aby potupeny a zničeny byly a t. p. Otázka sama, návrhy tak rozdílnými ještě více spletena byvši, přemítána potom mezi čelnými osobami, mistry totiž Palečem i Stanislavem s jedné a Husem i Jesenicem s druhé strany, v replikách i v duplikách bez konce; synoda pak Pražská rozešla se zase bez vidomého oučinku.

Nezdařením pokusu toho král nedal se odstrašiti, aby nevážil sobě ještě jednoho. Ustanoviv kommissi čtyř oudův, ježto byli arcibiskup Albík, M. Zdeněk z Labouně, pro

bošt u Všech Svatých, Jakub děkan Vyšehradský a M. Křištan z Prachatic rektor university, dal jim plnou moc, aby hleděli všemi způsoby přivesti strany opět ke svornosti a k pokoji. Tato kommisse dovedla nejprvé toho, že strany obě slíbily přestati mocně na výpovědi její, a to pod pokutou tisíci kop grošův Pražských a pod vypovězením ze vlasti. Potom jala se vyjednávati s nimi skrze několikero dní v obydlí M. Křištana ve faře svatomichalské na Starém městě; M. Zdeněk byl předsedou. Ale hned při textování první věty, kterak obě strany vyjádřiti se měly, že totiž „obě strany srovnávaly se u víře o svátostech a moci církevní s věrou církve," naskytly se nesnáze nepřekonatelné. Nejprvé zajisté protestoval M. Paleč proti jménu „strana," aby o něm a o těch, kteří s ním stáli, užíváno nebylo; potom chtěl, aby slovo „církev" postavilo se určitěji takto: „svatá Římská církev, jejížto hlava nyní jest papež Jan XXIII, tělo pak kardinalové." Po dlouhém zdráhání podvolil se tomu konečně M. Jesenic, ale žádal zase, aby přidáno bylo, že on i se svými „chová se k nálezům a k výrokům té církve tak, jakž na každého pravého a věrného křesťana sluší." Kommissí zdálo se, že i tento přídavek slušný byl a bezelstný: Paleč ale i Stanislav protivili se tomu všemožně. To, pravili, byl jen ouskok, jen zástěra pro své-

voli a neposlušenství. Dva dni hádali se bez prospěchu o nesnázi této; třetí den ani Paleč ani doktorové nepřišli více k roku, viníce kommissi ze slabosti a strannosti. Král Václav ale rozhněval se proto náramně; i ssadiv všecky čtyry professory theologie na universitě s ouřadův, vypověděl je veřejným dekretem navždy ze vlasti. M. Stanislav ze Znojma umřel brzy potom v Jindřichově Hradci, kdežto pan Jan mladší ze Hradce byl se mu propůjčil ochranou: Štěpan Paleč ale nesměv od té doby spatřiti vlasti své více, teprv na Konstantském sboru opět veřejně se zjevil.

Vypovězením čtyr čelných professorův svých utrpěla strana katolická v Praze ztrátu nenahraditelnou; a po ní v zápětí šla také ztráta jiná, neméně čitelná. Národnost německá převládala byla na radnici Staroměstské v Praze od druhé polovice XIII století až po tu dobu, ačkoli Čechové již od věku Karla IV čím dále tím více si na to stěžovali. Většina konšelův byli Němci, tudíž nepřátelé husitství; nejznamenitější mezi nimi byl v posledních létech jistý Jan Oertel. Ale dne 21 října 1413 učinil král Václav změnu tu, že poručil napotom navrhovati sobě pokaždé po 25 Češích i 25 Němcích, z nichž pak 18, totiž z každého národu po devíti, za konšely usazovati aneb potvrzovati chtěl. Brzy na to, dne 2 listopadu, dal na

radnici stíti Jana Oertla i jakéhosi soukenníka jménem Čeňka. Vlastní příčiny, proč se obé stalo, nejsou nám známy; to ale nepochybné jest, že obé napomáhalo také k zemdlení katolicismu v Čechách.

Pokoj v Praze, vzdálením náčelníkův obojí strany, byl na oko arci obnoven, ale nikoli do budoucnosti pojištěn. Jak tehdáž věci stály, samo vyhnanství Husovo nemohlo než napomáhati ke vzdělání a rozšíření nauky jeho. Zabrav se nejprvé pod ochranu pana Jana staršího z Oustí, jehožto paní Anna z Mochova byla mu zvláště přízniva, trávil čas svůj nejvíce na hrádku Kozím nedaleko Sezimova Oustí. V nabyté tam prázdni sepsal nemalý počet svých nejlepších knih v jazyku latinském i českém: tam zajisté povstali jeho „Tractatus de ecclesia“ se spisy proti Palečovi a Stanislavovi, tam Postilla česká i Spis o svatokupectví, a mnohé jiné traktaty; z blízkého Oustí psáno bylo krátké naučení křesťanské, jež k dobrému bývalých svých posluchačův dal napsati na stěnách kaply Betlemské, ve kteréžto zatím oblíbený jeho učenník Havlík zastával ouřad jeho. Takéť dopisoval odtud pilně přátelům, zvláště pokud ještě v Praze o urovnání stran jednáno bylo; psaní jeho té doby k universitnímu rektoru M. Křištanovi z Prachatic daná mohou nad jiné sloužiti za zrcadlo jeho smýšlení a charakteru. Také nedali sobě brániti, ani on, aby nekázal lidu z okolí často k němu se scházejícímu, ani lid, aby ho neposlouchal. Dlouhé jeho pobytí v okolí nynějšího města Tábora dalo bez pochyby přední příčinu k tomu, že i tam vzniklo nové samostatné ohniště husitismu, a v něm zárodek zvláštní sekty (Táborské totiž), jakož to z dalšího vypravování našeho samo se vyjeví.

Zdá se býti na místě, abychom obrátili pozor i na Husovo snažení o vyšší **vzdělání řeči a literatury české**. Reformatorská nebo-li (chceli kdo tak mluviti) revoluční činnost jeho v církvi předčila ovšem vysoce, ale podporována byla také vlastnostmi v jiném ohledu znamenitými. Vynikaltě mezi kollegami svými nejen silou charakteru, ale i rozsáhlou zběhlostí v oboru všech nauk souvěkých. Podivu hodná byla jeho známost netoliko všech starých otcův církevních, ale i klassikův řeckých a římských, pokud věku jeho vůbec přístupni byli; znal se i ve vědách přírodních a v historii výtečně, ano i v několika nevšedních jazycích starých i nových, jakož svědčí jeho pojednání „o pravopisu českém,“ ve kterémž podobnou geniálností, jako někdy slovanský apoštol Cyrill řecké, on latinské písmo přispůsobil ku potřebám jazyka československého. Pravidla diakritická, původně od něho navržená, jednoduchostí, určitostí a důsledností svou tak se

poroučela, že přijata byvše nejprv od Táborův, potom od Bratří českých, počala již ve XVI století panovati v tisku knih českých vůbec, a panují tu až podnes; ba za našeho věku již i jiní národové mnozí, kteří užívají liter latinských, a to netoliko Slované, jali se užívati jich. Jeho zásluhy o jazyk český netoliko na tom se zakládají, že hájil národ svůj ve známé při o tři hlasy na universitě Pražské, a hrubá nepravda jest, co nejnověji někteří spisovatelé němečtí vymyslili, žeby Hus byl Němce vůbec nenáviděl: ale vlastenectví své dokázal hlavně péčí o vzdělání a ušlechtění národu a o zachování čistoty jazyka českého. Horliltě zejmena proti porušení jeho v ústech Pražanův samých, nedbavších prý staré jeho přesnoty a čistoty, a míchavších jazyky německý s českým zhusta dohromady, odkudž prý pocházela také dvojitost i nedůslednost v duchovní povaze a smýšlení jejich. Byl tedy co spisovatel český pilen purismu, a snažil se také vázati jazyk pravidly určitými a pevnými; pročež zaujímati bude povždy místo památné v dějinách vzdělání téhož jazyka. Spisové jeho čeští poznávají se netoliko po slohu jadrném, živém a tak říkaje samorostlém, ale i po pravopisu zvláštním. Celá bible svatá byla sice v jednotlivých částkách svých již dávno přeložena do češtiny od lidí neznámých, a uvedena krátce před koncem

XIV století v jeden ouplný svod opět od někoho nejmenovaného (jakož my aspoň nepochybujeme, od M. Matěje z Janova): Hus ale revidoval a opravil celý ten překlad a stal se původcem tak nazvané jeho druhé recense, jakož dokazují exemplárové za jeho věku a jeho pravopisem psaní. Pokusil se také skládati jak písně nábožné, tak i naučné hexametry, oboje však bez vyššího nadání básnického.

V též době, když Hus musel opustiti Prahu, vzdálil se odtud také přítel jeho M. Jeronym; bezpochyby ze vlastního oumysla, chtěje netoliko uprostraniti chuti své do cestování, ale také pomáhati pravdám novověreckým do ciziny, ačkoli ho pro lásku k Wiklefismu potkávala téměř všude protivenství. Již dříve byl proto musel prchnouti z Paříže i z Heidelberka; také v Budíně, na dvoře Sigmunda Uherského krále, stihla ho byla od arcibiskupa Zbyňka r. 1410 žaloba, pro kterouž skrze arcibiskupa Ostřihomského, s volí královou, 14 dní u vězení držán byl. Vraceje se odtud zabaven jest i ve Vídni a zkoušen tam, na žádost university, od officiala biskupství Pasovského, zdali pravověrným byl; byv přinucen slíbiti, že z města nevyjde, pokud se neočistí z podezření kacířství, dal se předce na outěk, co nejdříve mohl (na počátku září 1410,) a pak omlouval se tím, že s ním nakládáno ne podlé práva,

ale jen pouhým násilím. Na poslední takovou větší cestu vydal se r. 1413 do Polska i do Rus, k žádosti prý krále Vladislava i velikého knížete Vitolda. Na královském dvoře v Krakově jevil se brzy co šlechtic, brzy co učenec, a způsobil za několik dnův svého tam pobytu větší pobouření myslí ve kněžstvu i v obecném lidu, nežli od paměti lidské bylo vídáno. Potom doprovodiv velikého knížete Vitolda do Litvy a do Rus, dal zvláště minoritům Vytepským veliké pohoršení tím, že vyhlásiv tamější pravoslavné Rusy za dobré křesťany, navštěvoval církve i zachovával obřady jejich; a téhož dopustil se také v Pleskově, nic nedbaje napomínání a výstrah biskupa Vilenského. Kníže Vitold zdá se, že radil se s ním právě o záležitostech obou církví nesvorných; a však určitější zprávy o věci této nás nedošly.

Důvěrná přízeň a obchod mezi národem Českým i Polským zdá se že na počátku XV století vůbec dosáhly stupně ani dříve ani později nevídaného. Drahný počet Čechův stěhovali se do Povislí, hledajíce tam lepšího pro sebe opatření, a nemálo Polákův bydlívalo v Praze, zvláště za příčinou osvěty a umění. Jazyk český stával se jižjiž netoliko jazykem dvorským u Jagjelovcův, ale i jazykem osvěty u římského Slovanstva vůbec, leč že počatý v Čechách husitismus popuzoval duchovenstvo v Polsku, v Uhřích

i v Chorvatsku, že záhy na pozoru se měvše, bránili od té doby všemu, co českého bylo, ve vlastech svých. Jak hojné a živé přízně požívali Poláci u obecného lidu v Čechách, ukázalo se zvláště ve známé veliké jejich válce s křižovníky Německými v Prusích r. 1410. Za příčinou křižovníků těch byl se král Václav tehdáž zpětil proti dávnému příteli svému Vladislavu Jagjelovi, an rozsudku Václavovu mezi ním a řádem Pruským vynešenému obvyknouti byl nechtěl. Václav ujal se řádu a zavázal se mu ku pomoci: přece ale většina poddaných jeho samoděk spěchali pomáhat Polákům, a jestli pozdějším letopiscům věřiti, válečníci čeští, Jan Sokol z Lamberka, Jan Žižka z Trocnova i jiní, byli nemalou příčinou, že rozhodná bitva u Tannenberka dne 15 července 1410 měla konec pro Prušáky tak nešťastný a krvavý. Král Václav volal proto všecky poddané své do zbraně, a mluvil ještě na počátku měsíce září o oumyslu svém, brániti novému „vpá-
du Tatarskému“ osobně v čele vojska svého:
ale Vladislav zmařil hlas jeho, uměv ubez-
pečiti Čechy i Moravany, že od něho ne-
měli čeho se obávati. Proto musel král Sig-
mund ještě 2 prosince 1411 doléhati na bra-
tra svého, aby povolal všecky Čechy, Mo-
ravany i Slezáky ze služby krále Polského
a potrestal přísně, kdokoli neposlušným se
ukáže. Vědouce, že také Hus v těchto lé-

tech dopisoval králi Polskému, a uvažujíce, jak snažně brzy potom pánové Polští reformatora českého se ujímali, nemůžeme nedomýšleti se, že i husitství na počátku svém přispělo k utužení přátelského mezi Čechy a Poláky svazku.

Zdá se, že Hus z vyhnanství svého několikrát na zapřenou do Prahy se vrátiv, uhnul se pokaždé zase, jak mile přítomnost jeho prozrazena byla. Po smrti pana Jana z Oustí, chtěje přátelům svým býti více na blízku, přijal pozvání králova milce, pana Jindřicha Lefla z Lažan, a bydlil napotom na znamenitém hradě Krakovci v Rakovnicku. „Tu jsa, vyjížděl do městeček, do vsí kázat, a zvláště kde zvěděl posvícení neb který sňatek, tam jel; a kudyž se kolivěk obrátil, tam po něm lidé v zástupích šli a jeli a na vozích se se všech stran k němu vezli." Takž i samo vyhnanství napomáhalo k rozšíření nauky jeho po krajích země České.

Na nevalném sboru, jejž držel papež Jan XXIII v Římě na počátku r. 1413, odsouzeno 45 článkův Wiklefových opět bullou vydanou dne 2 února, kterouž potom Čechové stíhali kritikou krátkou sice, ale tím pernější. Dne 31 října 1413 pak umluvil se král Sigmund ve vsi Vigludu nedaleko Lodi s plnomocníky papežovými o svolání všeobecného valného sboru církevního ke dni 1 listopadu 1414 do města Konstancie na jezeře Potamském. Vypraviv ihned listy zvací do celého křesťanstva ve jménu svém, navedl také Jana XXIII, vždy ještě váhajícího, konečně v osobní s ním schůzce v Lodi, že i on stvrdiv bullu zvací dne 9 prosince 1413, slíbil také přijíti do Konstancie osobně. Když ale s takovou opravdovostí jal se pečovati Sigmund, aby všeobecně žádanou jednotu a opravu církve uvedl ve skutek, nemohly také české církevní rozbroje minouti se s pozorem a rozhodnutím, zvláště že i ony zakládaly se v nedočkavosti oné opravy. Sigmund jal se vyjednávati o tom s M. Husem upřímo, a žádaje na něm, aby dostavil se v Konstancii osobně, sliboval mu nejen bezpečný průvod, ale i pomoc svou, aby věc jeho došla tam žádoucího konce. Vyjednávání takové dálo se skrze dva královské dvořany, Jindřicha Lefla z Lažan a Mikše Divůčka z Jemništ, oba Husovy přátely. On pak bez meškání osvědčil se, že hotov byl zachovati se v tom dle královy vůle. Oumysl ten dal nejen nový směr životu jeho, ale založil také novou řadu dějinnou v Čechách vůbec.

M. Jan Hus a sbor Konstantský.

Všeobecné koncilium čili sbor církve v městě Konstancii (Kostnici) byl mezi všemi sbory ve středověkosti ten nejvalnější a nejslavnější, a co do důležitosti působení svého také jistě jeden z nejznamenitějších a nejpamátnějších. Nikdy nevídán pohromadě tak drahný počet otcův církevních se všech končin světa, a nikdy nesešlo se tolik knížat a pánův světských, aby nádherou svou povýšili slávu jejich. I činivše obojí dohromady první v novějším dějinstvu známý valný sjezd panovníkův a knížat, zasedli k soudu nad papeži, králi a národy, rozhodujíce v poslední instanci rozepře, jimiž křesťanstvo v rozličných zemích rozbouřeno a tytýž i do krvavých půtek zavedeno bylo. Obraz ouplný, jadrný a živý všech jednání tohoto sboru, též i všech poměrův, do kterých se vkládal, naskytovalby nejen věrné zrcadlo veškerého života onoho věku, ale i důležité přezvědy

o duchu a povaze, o vznešenosti i podlosti, o sporu božství a zvířectví ve přírodě lidské vůbec. Nám však uloženo jest probírati zde jen jednu stránku obrazu tohoto, která vztahuje se k dějinám českým; ta pak jest arci jedna z nejdůležitějších a nejzajímavějších.

Hlavní oučelové sboru Konstantského byli: 1) ujednocení církve, zrušením trojice papežův; 2) oprava církve ve hlavě i v oudech; 3) potlačení nauky Wiklefovy a Husovy, ježto podrývala celou soustavu hierarchie křesťanské. Nám uvažovati jest působení sboru se zvláštním ohledem na třetí tento článek. Pravda jest sice, že i Hus směřoval učením svým vlastně k opravě církve ve hlavě i v oudech: a protož není se čemu diviti, že s počátku lichotil sobě nadějí, jakoby najíti měl ve shromáždění veškeré církve hojně mužův s ním stejně smýšlejících. Bezpochyby nebyl sobě ještě ouplně povědom rozdílu podstatného, který jevil se mezi snahami jeho a sborovými, a neviděl té propasti, která během času rozevřela se mezi ním a veškerou hierarchií církevní. Neboť jiné panovalo přesvědčení v této, a tudíž v celku sborovém, a jiné bylo jeho přesvědčení osobní. Sbor uznával za pravdu, co pravili, v čem se snášeli a k čemu se přiznávali církevní učitelé všickni, aneb bez mála všickni, tak zvaný „consensus omnium“ (sou-

hlas všech) byl mu pramenem vší jistoty. Pravdami a usneseními takovými upravovány byly ode dávna zrodilé se v lůně církve rozmanité útvary a formy života křesťanského a nepochybováno, že vše na cestě této dálo se řízením a vnuknutím samého ducha svatého, ana přítomnost a pomoc jeho zaslíbena byla církvi Kristově až do skonání věkův. Protož k tomu, aby ve věcech křesťanských ve všech objevila se a panovala pravda celá i neomylná, nebylo potřebí nežli úchvaly sboru oekumenického; autorita tohoto považována za bezvýminečnou a za dostatečnou ke všemu. Tak i nové shromáždění nezamýšlelo nežli uvesti do pořádku zase, co v ústrojí církve za doby poslední vyšinulo se bylo ze starých kolejí; ono chtělo zachovati ovšem i utvrditi opět všecky positivné tradice věkův minulých, které měly sankci od dotčené svrchované autority. Hus ale neuznával takovéto autority a nepodroboval se jí; nevěřilť zajisté, žeby církev i za jeho doby vedena byla duchem svatým bezprostředně, a žeby pouhé usnešení sboru kteréhokoli dostatečno bylo k ustanovení pravdy. On pravdu bezvýminečnou a neobmezenou spatřoval výhradně jen v ustanoveních a slovích Krista pána i písma svatého, všem pak pozdějším naukám a předpisům přičítal platnost a poslušenství jen potud, pokud od nich nedělily se. Užívaje tedy

práva rozumu a svobodné kritiky, jal se potahovati k soudu svému všeliké útvary a zjevy v církvi a tupiti je i zavrhovati, jak mile zdály se mu neshodné býti s učením písma svatého. Dle zdání tedy shromážděných otcův měla zamýšlená oprava církve býti přirozeným a jakoby samorostlým plodem jejím: Hus chtěl ji do ní vštípiti podlé jisté idey, totiž písma svatého a křesťanství prvověkého, církevně ještě nedostatečně ustrojeného. Reformační snahy sboru byly tedy, jedním slovem říkaje, více konservativné, Husovy více revoluční a radikalní. Věku našemu, poučenému mnohotvárnými událostmi pozdějšími, rozdíl ten stal se již jasně a určitě pochopitelným: Hus však a věk jeho zdá se, že pojímali ho ještě více jen citem a instinktem nežli zřejmým vědomím. Neníť pochyby, že opravy tak říkaje samorodé, plynoucí tiše a stále z přirozené touhy ducha po ideách, jsou mnohem blahodárnější a žádoucnější pro každou společnost, nežli změny uváděné zevnitř, často jen mocí a násilím, tudíž i bouřlivé i přenáhlené: jen bohužel! že naproti přirozeným oněm snahám ideálním stavívají se neméně přirození popudové, ježto hledají ukojení svého v pouhém sobectví, ve hmotném toliko prospěchu a v panovačnosti. Proto také provésti oumyslu reformační v Kostancii nepodařilo se ani sboru, ani Husovi.

Jen ta zásluha i chvála přičítati se bude povždy sboru tomuto oekumenickému, že potlačiv konečně hydru trojhlavou, vrátil církvi dávnou její jednotu zase.

Největší zásluhy o sbor Konstantský získal sobě beze snadu **král Sigmund**. Kdyby on s takovou opatrností a setrvalostí byl se nestaral, sbor i sotva kdy bylby se sešel, i jistě bylby neměl tak prospěšných oučinkův. Nelze sice zapírati, že Sigmund duchem svým nikoli nad obyčejnou míru nevynikal; vyšších darův panovnických, i těch, kterými otec jeho byl slynul, nedostávalo se jemu právě jako bratru jeho Václavovi: ale předčil tohoto smělostí, odvahou i přičinlivostí, a rytířským napnutím citu podobal se tytýž poněkud i dědovi svému králi někdy Janovi; také měl nejen tolik rozumu, aby pochopil důležitost povolání svého, co Římský král, ohledem na neřády do církve vniklé, ale i tolik srdce, aby nedbaje všech menších potřeb, obětoval se povolání tomu s celou duší a ne bez obezřelosti. Sbor pak Konstantský skví se co pravý vrch slávy a oučinnosti v dějinách jeho dlouhého i všelikými pohromami zmítaného živobytí.

Takéť Sigmund to byl, jakož sme již podotkli, jenž první pobídnul byl M. Jana Husa, by k uklizení sporu církevního a k očištění pověsti národu Českého jel také do Konstancie, podávaje mu tam svou ochranu i

bezpečný průvod. Hus nebyl ten, kterýby mohl byl odolati vyzvání takovému; i přiřknuv na místě a bez výminky jízdu svou, nemeškal činiti potřebné k ní přípravy.

Přede vším měl na péči, aby hned z domova přinesl příznivé rozhodnutí otázky, pravověrcemli byl, nebo kacířem? Zvěděv že arcibiskup Kunrat svolal kněžstvo diecese své do Prahy ke sboru na den 27. srpna 1414, šel tam také. Již den před tím, 26 srpna, oznamoval listy na veřejných místech přibitými v jazyku latinském, českém i německém, že hotov byl státi před arcibiskupem i před sborem a odpovídati z víry své, i budeli ve bludu postižen, utrpěti za to náležitou pokutu; pročež vyzýval každého, kdokoli jej z kacířství viniti chtěl, aby žalobu svou tam přednesl ve způsobě práva. Když ale nazejtří s přátely svými M. Janem z Jesenice, Šimonem z Tišnova, Prokopem Plzenským, Janem z Příbrami a jinými přišed, do arcibiskupova dvoru puštěn býti žádal, maršálek arcibiskupův, rytíř Oldřich Šváb ze Švabenic, odbyl ho u vchodu tím, že důstojné shromáždění, jednajíc prý o rozkazu královském, nesmělo rušeno býti. Lépe dařilo se mu u papežova inquisitora v Čechách, Mikuláše biskupa Nazaretského, příjmím Condemone, an se nezpěčoval ve znamenité společnosti u královského mincmistra Petra Zmrzlíka ze Svojšína dne 30 srpna nejen nahlas

vyznati, že M. Jana Husa znal i o žádné vině kacířské do něho nevěděl, ale také vydati písemné o tom vysvědčení. K žádosti Husově potom někteří páni čeští ptali se arcibiskupa Kunrata na veřejném místě, aby seznal, vinilli mistra z jakého kacířství? an to zapřel, dokládaje, že M. Hus neměl činiti s ním, ale s papežem. O všech těchto skutcích zjednal sobě Hus dostatečná vysvědčení, a psal o tom také dne 1 září králi Sigmundovi, děkuje spolu za milost královskou jemu prokázanou, a prose o to jediné, aby v Konstancii nebyl souzen podtají, ale aby u veřejném slyšení skoumán jsa, mohl tam vyložiti pokojně a bez překážky učení své; doložil, že sice věděl, jak těžké ho čekalo protivenství od nepřátel, ale že hotov byl, budeli potřebí, podniknouti také smrt za uznanou pravdu.

Jak dlouho Hus tento posledníkrát se v Praze zdržoval, není nám známo; kněží nevšimnuli sobě přítomnosti jeho, an ze skromnosti nekázal více veřejně. Král Václav, královna Sofie i celý dvůr královský chýlili se nyní více nežli kdy k učení jeho: proto tím více diviti se jest, že o jejich zachování se k němu v této době nezůstala nám pamět nižádná. Jen to vědomo jest, že oba bratří králové, Václav i Sigmund, poručili jej do ochrany třem pánům českým, ježto starati se měli o bezpečnost osoby jeho

jak na cestě do Konstancie, tak i ve sboru samém. Přední mezi nimi byl pan Jan ze Chlumu, příjmím Kepka, z rodu slavných později hrabat Slavatův; druhý byl pan Václav z Dubé a na Leštně, synovec někdy nejvyššího sudího pana Ondřeje z Dubé, od nás často jmenovaného; třetí pan Jindřich ze Chlumu na Lacemboku, řečený tudíž zprosta pan Lacembok. Nicméně konal Hus tu cestu na svůj vlastní, nikoli na královský neb zemský groš; přispěno mu jen dobrovolnými pomůckami od přátel a ctitelův, a však v takové hojnosti, jak si jen sám přáti mohl.

Také Husovi nepřátelé, většina to duchovenstva českého, byli pilni věci své. Vyzváni zajisté byvše od Husa, by přednesli žaloby své sboru, nemeškali připravovati, čehokoli k zavedení a k líčení pře proti němu bylo potřebí. Kdokoli uměl dáti proti novému kacíři jaké svědectví, byl volán, pod přísahu vzat a výpověd jeho zapsána do protokolu, na jehožto základě žaloba díti se měla. Přičiněním přátelským obdržel Hus ještě za svého ve vlasti pobytu přípis protokolu onoho, i měl ještě kdy napsati své odpory a poznamenání proti němu. Na zapravení outrat při nastávajícím vedení pře uložilo sobě duchovenstvo české i moravské zvláštní daň, jejížto celý výnos odevzdán byl Janovi Železnému, biskupovi Litomyšlskému, berouci-

mu se osobně do Konstancie. S ním pak jeli tam také páni Póta z Častolovic, Petr Konopištský ze Šternberka, Albrecht z Rabšteina, Rubín z Risenburka, M. Štěpán Paleč a ještě jiní tři doktorové theologie z Čech.

Den před odjezdem svým loučil se Hus se všemi posluchači a přátely svými v Čechách psaním srdečným. Bylť sobě (prý) přál i umínil, kázati jim ještě před svou jízdou do Konstancie, měv zejmena jim oznámiti křivé žaloby a svědectví, ježto proti němu vedeny býti měly, a jež měl všecky popsány, aby, budeli v Konstancii odsouzen, nelekali se, vědouce napřed, z jakých příčin a důvodův se to stalo. Nyní ale že již sotva kdy je uhlédá; neb již že vypravil se na cestu, ačkoli ještě bez klejtu, mezi nepřátely své, jichžto počet že byl větší, nežli někdy proti Kristu vykupiteli; a mezi nimi že vlastní krajané byli nejhorší. Však že doufá k svému spasiteli, že skrze své zaslíbení a jejich věrnou modlitbu dá mu moudrost a statečnost ducha svatého, aby nemohli uchýliti jeho na křivou cestu. „Protož (dí,) milí bratří a milé sestry! modlete se snažně, ať mi ráčí pán bůh dáti setrvání a ostříci mě od poskvrnění; a jestli k jeho chvále a k našemu prospěchu má smrt, ať mi ji ráčí dáti beze strachu zlého podstoupiti; pakli jest k našemu lepšímu, aby mě vám ráčil navrátiti, i tam i zase veda bez poskvrny, abychom ještě spolu

v jeho zákoně se poučili, Antikristových sítí něco porušili a budoucím bratřím po sobě dobrý příklad ostavili“ a t. d. Tutéž dobu oznámil nejmilejšímu svému žákovi Martinovi svou poslední vůli ve psaní zavřeném, jehož nemělo se otevříti dříve, nežby došla ouplná jistota o jeho smrti.

Dne 11 října nastoupil konečně cestu, maje v průvodu svém pány Václava z Dubé a Jana ze Chlumu, pak mistra Jana Kardinala z Reinšteina, Petra z Mladenovic a jiné Čechy, ačkoli slíbeného dávno průvodčího listu od krále Římského ještě byl neobdržel; spoléhalť se na slovo královo, na ochranu pánův jej sprovodících, a konečně na bezpečí, ježto pojištěno bylo všem ke sboru jedoucím ve jmenu říše i církve Římské ve psaních svolávacích od císaře i od papeže. Byv pak všude v Němcích, ač ne po přátelsku, alespoň pokojně a tytýž i vlídně přijat, nabyl brzy přesvědčení, že králova klejtu na cestě ani nepotřeboval. Neobyčejná pozornost, kterouž lid, třebas jen ze zvědavosti, k němu obracel, překvapovala ho, an právě tu povahu měl do sebe, že dychtil zvláště po lásce u obecného lidu. Kdekoli se bavil, nezachováváno interdiktu na žádném místě, lid pak všude se sbíhal, podívat se na muže proslulého, ba i kněží mnozí přijímali ho laskavě u sebe; v Normberce pak, kdežto jeho příchod od kupcův ohlášen byl, stal se vjezd

jeho u velikém davu divákův dne 19 října. Uslyšev z úst mnoha kněží, měšťanův a učených lidí, že sobě již dávno přáli, rozmlouvati s ním, podvolil se k tomu sice, ale do tajných rozmluv nechtěl nikoli se dáti. Z Normberka jel pan Václav z Dubé za králem na Reyn pro slíbený průvodčí list, Hus pak bral se s panem Chlumem upřímo ku Konstancii. Na té cestě předcházel ho jeden biskup Německý o celý den, i dával všude lidu před ním výstrahu; to ale právě bylo pohnútkou, že tím pozorněji očekávavše příští muže neobyčejného, hrnuli se mu vstříc, kamkoli přicházel. I tu honosil se Hus, že získal pochvaly u všech, s kterými ústně sám mluvil. Když dne 3 listopadu blížil se ku Konstancii, množství zvědavého lidu vysulo se z města jemu vstříc, a sprovázeli ho v nemalém davu do hospody, kterou obdržel v ulici Pavlově u vdovy řečené Fida. Teprv 5 listopadu přinesl pan Václav z Dubé do Konstancie průvodčí list ve Špíru dne 18 října daný, kterýmž Sigmund M. Husa ke sboru jedoucího spůsobem v takových listinách obyčejným v ochranu svou a sv. římské říše přijav, přikazoval všem říšským římské říše poddaným, aby vlídně k němu se majíce, nechali jej v pokoji a bez překážky jíti i vraceti se.

Mezitím Konstancie již počala býla hemžiti se hosty všelikého stavu a řádu z blízka i

z daleka. Papež Jan XXIII byl tam vjel slavně již dne 28 října s devíti kardinaly, mnohými arcibiskupy i biskupy a s celým dvorem svým. Kormutlivé tušení podjalo duši jeho, když ponejprv uzřel město, ve kterémžto zaniknouti měla všecka jeho nádhera i sláva. Starostí soužen jsa, již chtěl odvolati vše, co pro Konstancii byl učinil, a sezvati sbor do některého města italského, ale kardinalové překazili oumyslu jeho. Poněvadž pak dle zdání jeho sbor Konstantský měl považován býti za pouhé pokračování v Pisanském, a oukol jeho jen v tom se zakládati, že trojice papežův odstraní se konečným ssazením obou jeho soupeřův, a oprava církve dosažena bude zatracením i vykořeněním Wiklefova i Husova kacířství: kojil se vždy ještě nadějí, že se mu podaří bez pokléský říditi sbor po vůli své a rozpustiti opět co nejdříve, jakkoli často počal teskliv býti, vida přísnou opravdovost otcův církevních. Slavné otevření sboru mělo se státi dne 1 listopadu, on ale odložil je nejprv ke dni 3, potom opět k 5 listopadu; praví se, že k otevření tomu čekal zvláště na příští M. Husa, jehožto při chtěl prý před jinými vzíti do vyjednávání.

Hned na zejtří po Husově příjezdu, dne 4 listopadu, šli páni Jan Chlum a Jindřich Lacembok ku papeži, oznámit jemu přítomnost jeho a prosit o potřebnou ochranu. Ten

slíbil, že nedá v ničem ukřivditi Husovi ani nepokojiti jeho, třebasby prý jemu i vlastního bratra byl zabil; interdiktu ale naň vydaného zrušiti nechtěl: „jakžbych to mohl?" dí, „vždyť vašinci sami jsou na odpor!" Slyšev ale, že král Sigmund vzal M. Husa pod ochranu svou, umínil hned odročiti process jeho, aby rychlým v této věci důrazem nepopudil snad krále. Pan Jindřich Lacembok odjel tedy ještě téhož dne ke dvoru královu do Cách, dav mistrovi tu radu, aby chovaje se tiše, do příjezdu králova ničeho ve své věci před se nebral. Teprv dne 9 listopadu přišli, od papeže a kardinalův poslaní, soudce síně papežovy s biskupem Konstantským do Husova příbytku, oznámit jemu, že ohledem na prosby mnohokrát opětované zdvižena jest na čas kletba papežova nad ním, pročež že mu volno bylo choditi po městě a po kostelích; jen u velikých slavností církevních aby pro uvarování všeliké nelibosti přítomna se nečinil. Hus však neužívav dovolení takového, zůstával vždy doma, i připravoval řeči všeliké, jež před sborem přednášeti zamýšlel.

Podnikavějšími nežli Hus, ukázali se v těchto dnech nepřátelé jeho. Nejhorlivější mezi nimi byl někdejší farář u sv. Vojtěcha v Praze, Michal z Německého Brodu, jenž nedávno povýšen byv od papeže k důležitému ouřadu prokuratora „de causis fidei," proto hned

od té doby obyčejně Michalem de Causis, u Čechův někdy také Michalem Soudným nazýván byl. Také přítomen byl onen Pasovský děkan, nyní probošt, Václav Tiem, jenž r. 1412 co papežův posel přinesl byl odpustkové bully do Prahy, za čež od Husa jménem odpustkového kramáře nazván byl. Nedlouho potom přišed i M. Štěpan Paleč s biskupem Litomyšlským, přinesl s sebou nejnovější spisy Husovy, skládané za příčinou synodálních jednání r. 1413. Michal de Causis jal se hned nazejtří po Husově příjezdu přibíjeti po kostelních dveřích v Konstancii listy, jimiž Hus za kletého tvrdošíjného kacíře vyhlašován byl. Později spojivše se on a Paleč, skládali žaloby na Husa i uvodili je přítomným kardinalům ve známost. Oba horlivci byli neunavení v díle svém; a majíce všude volný přístup, bez veliké nesnáze podjali mysli přítomných otcův proti nebezpečnému nepříteli hierarchie. Proto také odvážili se doléhati na uvěznění jeho, aby ani uteci ani ve volném s lidmi obcování nikoho na stranu svou svésti nemohl. Pověstí lživou, tehdáž po Konstancii troušenou, jakoby Hus byl ohlásil veřejné kázání a přece z města uteci se pokoušel, nebyli ovšem nevinni; poněvadž ale vůbec známo bylo, že sloužíval mši svatou v obydlí svém, a pronášel se o učení svém bez obalu každému, kdokoli s ním mluviti žádal, do-

sáhli toho tím snáze, že uzavřeno bylo nezadlouho, zmocniti se osoby jeho.

Ve středu dne 28 listopadu přišli o polednách biskupové Augšpurský a Tridentský, purkmistr Konstantský a pan Jan z Baden do Husova příbytku, kdež i pan Jan z Chlumu přítomen byl, ohlašujíce, že posláni jsou od papeže a kardinalův, aby mistra, jenž tolikráte žádal o svobodné slyšení, přivedli k nim, jelikož již prý hotovi byli slyšeti jeho. Pan Chlum, dovtípiv se hned pravého oučelu návštěvy, znáruživěl proto velice: ne tímto spůsobem, pravil, slušelo počínati sobě; M. Hus že stál pod ochranou královou a říše Římské, a on Chlum že odpovídati měl za bezpečí osoby jeho; králova že byla vůle, aby před jeho příchodem do Konstancie ničeho předsebráno nebylo ve při Husově; on že tedy protestuje ve jmenu Jeho královské Milosti proti jakémukoli ukvapení v této věci, vystříhaje posly, aby varovali se urážeti čest svaté Římské říše. Biskup Tridentský odpověděl, že poslové nic zlého neobmýšleli, že přišli s pokojným úmyslem a rádiby vyhnuli se všelikému hluku. Tu předstoupiv Hus řekl: „že přišel sice do Konstancie s tou i žádostí i nadějí, aby mohl vésti věc svou ne před papežem a kardinaly toliko, ale přede vším sborem křesťanským; nicméně že hotov byl postaviti se i kardinalům k odpovědi, naděje se, že byť i co zlého jej po-

tkalo, to předce nebude ho moci odvrátiti od pravdy poznané.“ Ochotnost tato hnula posly ke vlídnějšímu s ním nakládání, ačkoli mezitím všecky sousední domy osadilo bylo vojsko městské, aby na odpor ani pomysliti lze nebylo. Scházeje do nádvoří potkal se Hus se svou hospodyní, která plačíc loučila se s ním; tu rozbřesklo se tušení v duši jeho, a s patrným pohnutím dav jí své požehnání, posadil se na koně, který v průvodu poslův a pana Chluma nesl ho do bytu papežova.

Vstoupiv Hus do shromáždění kardinalův, osloven jest od předsedajícího: že svatého kollegium došly mnohé a těžké žaloby na něho, ježto kdyby pravdivé býti měly, nedovolilyby shovívati déle; odevšad že rozléhal se hlas, kterak vedl a šířil v Čechách zjevné a přetěžké bludy proti církvi svaté; proto že povolali jeho nyní, aby slyšeli z úst jeho vlastních, co v té věci bylo pravdou. Hus odpověděl: že tak velice v ohavnosti měl bludy všeliké, že by mnohem raději umříti, nežli jeden jediný, nercili mnohé, vésti a šířiti chtěl; proto že přišel ke sboru zcela dobrovolně; budeli tu nalezeno, že předce bloudil, že hotov byl ve vší pokoře dáti se lépe navesti a učiniti pokání. Kardinalové přijavše slova ta s pochvalou, rozešli se brzy ze síně; nezůstalo tam než několik oděnců strážných, a mezi nimi M. Hus s panem Chlumem, čekajíce, co z toho bude.

Brzy na to vloudiv se do síně staroušek řeholy Minoritské, přimluvil se k mistrovi hlasem nesmělým a pokorným, pravě, že jest řeholníček sprostý, neumělý a nevzdělaný, ale že rád hledá příležitosti poučiti se, že slyšel veliké chvály o učenosti mistrově, ale také o mněních jeho všelicos, čemuž diviti se musil; proto žeby přál sobě lepší zprávy a naučení od něho. Jmenovitě že mu řečeno bylo, jakoby Hus tvrdil, že ve svátosti oltářní nemění se chléb posvátný v pravé tělo Kristovo; byloli to pravda? Když Hus odepřel, že to nebylo pravda, mnich zdál se býti zaražen, a opětoval otázku tu ještě po dvakrát, až Chlum hněvivě skočiv mu do řeči, káral ho z té neslušnosti, že muži poctivému nechtěl uvěřiti na slovo. Mnich omlouvav se svou sprostotou, vedl rozmluvu ke množství jiných otázek theologických. Když ale jali se mluviti o jednobytnosti přírody božské i lidské v osobě Kristově, Hus pozamračiv se, řekl jemu: „bratře, ty se nazýváš sprostým a jednoduchým (simplex,) já pak nalezám tě opravdu dvouduchým (duplex,) proto že jiný jsi v chování, a jiný v řečech svých.“ Když konečně mnich, s velikým za hojné poučení děkováním, odstoupil, ptali se stráže Husa, vědělli, s kým rozmlouval? To že byl M. Didacus, generál řádu Minoritského a nejslavnější doktor theologie v celé Italii. „O kdybych to byl věděl,“ — zvolal

Hus, teprv se dovtípiv, že vzat byl do zkoušky, — „tohobych byl tak lacino nepropustil!“ Potom, obrátiv se k panu Chlumovi, těšil se slovy: „Nu, jsouli všickni rovni tomuto, nemám s boží pomocí jich se co báti!“

Ve čtyry hodiny s poledne sešli se opět kardinalové v bytu papežově, aby se o Husovi na něčem ustanovili. Přišli tam i Čechové, s jedné strany Paleč, Michal de Causis a bratr Petr kazatel od sv. Klimenta u mostu Pražského, s druhé Jan Kardinal z Reinšteina, Petr z Mladenovic a jiní. Onino vynasnaživše se opět ze vší síly, aby se nic nezpětilo, neuměli ukrotiti své radosti, jak mile jistoty došli, že zvítězili. K večeru přinesl papežův hofmistr panu Chlumovi rozkaz, aby odešel, M. Hus ale že zůstati měl. Tímto věcí obratem rozdrážděn jsa pan Chlum, chvátal ku papeži, jehožto zastihl ještě ve shromáždění; i osupil se naň náruživě, zjevné věrolomství mu vytýkaje a hroze, že popudí celý svět proti těm, kteří se opovažovali rušiti listy majestátu císařského. Papež ale všecky přítomné bral sobě za svědky, že on nikoli nehlasoval pro Husovo vězení; a později vzav pana Chluma stranou řekl mu: vždyť víte, jak já s kardinaly stojím; oni mně vězně vnutili, já musel přijmouti jeho. Hus odvezen ještě té noci do domu jednoho kanovníka Konstantského, kdežto hlídán jest celý týden od lidí bran-

ných; potom pak dne 6 prosince přestěhovali jej do kláštera Dominikánského, ležícího u jezera, i uvrhli tam do temnice vedle stoky na nečistoty.

Potřebí tuším povyjasniti to, co papež Jan XXIII vyznal o poměru svém ku kardinalům. Město samo, kde sbor téměř proti jeho vůli se scházel, může sloužiti za důkaz, že předtucha nastávajícího nad ním soudu zmalomyslnila jej, tak že netroufal sobě staviti se zřejmě na odpor svatému kollegium, naděje se, že opatrným povolováním a pobočnými prostředky lépe udrží se na vysokém místě. Nespokojenost ale, která již i před očima jeho jeviti se směla, nabývala vždy větší síly, čím více oudův církve i ze vzdálených krajin do Konstancie přicházelo. Mnění to, že sbor Konstantský nebyl pouhým pokračováním ve sboru Pisanském, ale že měl považovati se za sbor samostatný, a že nutno bylo, pro pokoj a jednotu církve, aby všickni tři papežové pospolu ke složení důstojenství svých připuzeni byli, — toto nebezpečné pro něho mnění nabývalo den co den více odhodlaných přívržencův, zvláště po příjezdu do Konstancie otce reformy církevní, velectěného kardinala Petra z Alliaku. Aby mnění takovému a spojeným s ním návrhům k opravě tím jistěji zjednán byl průchod, navrženo již dne 12 listopadu, aby sbor rozdělil se v národy, a hlasoval ve všech

důležitějších otázkách ne dle počtu osob, ale dle počtu národův. To sice, jakožto novota, potkalo se s odporem mnohonásobným, ale konečně (dne 7 února 1415) předce za zákon ustanoveno a přijato jest. První zjevná opposice proti Janovi XXIII vyskytla se dne 19 listopadu při otázce, měli poslům Řehoře XII povoliti se titul a přístup, co poslům papežským. I ačkoli se mu ještě podařilo udusiti opposici tuto: však pro chování své, zabředající čím dále tím hlouběji do nehodností, blížil se vždy více a více ku propasti nezbytné.

Jan ze Chlumu neopominul žádné cesty, kudy by mohl byl vybaviti svěřence svého z vězení. Žaloval v Konstancii veřejně a hlasitě na papeže i na kardinaly, a ukazoval královský list ochranný všem přítomným biskupům, hrabatům, pánům a měšťanům Konstantským, a však nic naplat; i oznámil, co se stalo bez meškání také králi, jenž tehdáž již byl na cestě ke sboru. Sigmund rozhněvav se náramně, poslal hned rozkazy do Konstancie, aby propustili Husa na svobodu; připojil k tomu pohrůžku, že nestaneli se to, dá násilím vypáčiti dvéře žalářní. Poněvadž ale k vykonání takové pohrůžky nikdo nebral sobě odvahy, všecky takové řeči nepomáhaly o nic lépe, nežli písemné protestace, které Chlum ve jmenu královu a z rozkazu jeho přibíjel vlastní rukou nejprv dne

15, potom 24 prosince v latinském i německém jazyku na dvéře hlavního kostela Konstantského.

Konečně o vánocích, dne 25 prosince pozdě po půlnoci, král Sigmund s chotí svou Barborou Celskou, mnohými knížaty a kněžnami i s nádherným komonstvem asi tisíci jezdcův, měl slavný svůj vjezd do Konstancie, ve blesku pochodní a zimě třeskuté. I popřáv královně a vzácným paním sotva chvíle dosti k ohřání se v teplých komnatách a ku přeoblečení se z cesty, bral se ještě před úsvitem ve slavném průvodu při pochodních do jasně osvíceného kostela biskupského, kdežto papež ho dočekav, sloužil sám osobně velikou mši spívanou s neobyčejnou skvostností a nádherou. Podlé obyčeje starodávného ministroval při tom král Římský u oltáře, za jahna odín jsa, s korunou na hlavě, a spíval hlasem vysokým evangelium: „vyšlo jest vyrčení od císaře." Po skonání mše odevzdal mu papež meč svěcený s doložením, aby ho užíval k ochraně církve: což Sigmund s radostnou ochotností učiniti slíbil.

První vyjednávání Sigmundova s otci ke sboru shromážděnými nebyla ovšem ani laskavá ani utěšitelná, týkajíce se Husova vězení. Král zajisté cítil hluboce urážku důstojenství svého, která se stala zrušením ochranného listu jeho; také obával se, že skutek ten způsobí všude v říši a zvláště v zemích koruny České, jichžto dědicem státi se doufal, velikou nelibost. Poněvadž pak papež svodil vinu toho se sebe před ním, jako dříve před panem Chlumem, měl Sigmund o to činiti jen se samými kardinaly, preláty a doktory shromážděnými. Poslední schůzky a konference r. 1414 dály se hlavně ve věci této; a když otcové proti právu j e h o, propůjčiti poddanému ochrany, stavili právo s v é, nakládati s obviněným z kacířství podlé zákonův církevních, on několikráte zhurta i u velikém hněvu vyšel ze shromáždění jejich. Přišlo až k tomu, že chtěl dokonce opustiti sbor a nestarati se oň více; k dokázaní opravdovosti své, odjel z Konstancie tuším nedlouho po příjezdu svém, na konci prosince r. 1414. Poslána za ním deputace, oznámit jemu, že sbor rozejde se na místě, budeli král překážeti zákonné činnosti jeho. Odpovídání za tak velikou změnu nechtěl Sigmund bráti na svědomí své; jemu Hus za to nestál, aby proň měla zničena býti naděje celého křesťanstva o ujednocení a opravu církve; vyšší význam působení Husova tajil se duchu jeho; i těšil se autoritou církve u větším nežli kdy počtu shromážděné, ana ho učila a později také zápisem ubezpečila, že poněvadž dle božského i lidského práva žádný na ujmu katolické víry činěný slib neměl platnosti, on také nebyl zavázán

držeti slovo kacířovi dané. Dav se tedy konečně uchlácholiti, nebránil více, aby pře proti Husovi měla svůj průchod.

Papež již dne 4 prosince k instruování pře této byl zřídil tři kommissary, Jana patriarchu Konstantinopolského a biskupy Jana Lubuského i Bernarta Kastelského, dav jim rozkaz a moc, aby chopili se všech potřebných prostředkův k vyskoumání a dojištění pravdy o vinách na Husa sčítaných; konečný ale o něm nález výslovně vyjat z moci a z područí jejich. I musí se ovšem s jedné strany tak upřímně vyznati, že kommissarové šetřili proti Husovi všech forem a ohrad právních, jako s druhé strany zapříti nelze, že formy tyto ve příčině podezření o kacířství nezachovávaly oné mírnosti, která jináče panovala ve právě církevním. Hus uvězněn byv, po několika nedělích upadl do těžké nemoci, silná horečka uvedla ho až na kraj hrobu, tak že papež přinucena se viděl, netoliko dáti jej léčiti skrze vlastní lékaře své, ale také převesti vězně do zdravějšího bytu v témže stavení (dne 8 ledna 1415). A poněvadž jedna z oněch forem žádala toho, aby inquisit viděl přísahati svědky, kteří ve při jeho svědčiti měli: přivedeno jich jednou před žalář, an ležel v nejprudčejším paroxysmu, patnáctero, kteří složili přísahu před očima jeho. První mezi nimi jmenují se dva dříve Pražští, potom

Lipští professorové, Jan z Monsternberka i Petr Štorch ze Cvikavy; potom Štěpan Paleč, Dr. Mikuláš Ceislmistr, někdy official arcibiskupství Pražského, bratr Petr kazatel u sv. Klimenta v Praze, Petr opat u sv. Ambrože i jiné méně známé osoby. Naproti tomu nepovoleno Husovi právního zástupce, jakkoli snažně oň žádal, protože pravili, žeby to bylo proti právu, kdyby kdo hájiti měl podezřelého v kacířství.

Takto počal blížiti se osud Husův rozřešení svému. Znajíce my již jeho při, slušné jest, abychom, pro spravedlivé a bezpřístrastné její posouzení, uvážili také bedlivěji povahy a směry netoliko stran, zejmena žalobcův a svědkův, ale i soudcův jeho. Jakož s jedné strany zapírati ani tajiti nelze, že Hus ve svém káraní všelikých neřádův nezachovával vždy žádoucí mírnosti, opatrnosti a vlídnosti: tak neméně uznati se musí, že ti, kteří od něho dotýkáni a káráni byli, jakkoli hodni byli důtek a kárání, však jimi nepolepšeni, ale ještě více ke hněvu, ba tytýž až ke vzteklosti popuzeni jsou. Zdá se, že mezi protivníky Husovými málo bylo těch, kteří pouze nad jeho nezachováváním pokory, kázně a poslušenství horšili se, ale že uražená samolibost, ctižádost a hrdost velikého počtu ještě horoucněji toužila po pomstě nad nepovolaným drzým mravokárcem, aniž brala vždy svědomitě na váhu prostřed-

ky, kterými dojíti chtěla cíle svého. Zejmena nedá se zapříti, že mezi žalobami na Husa vedenými mnoho bylo naprosto křivých a lživých, kteréž ačkoli zjevně a často vyvráceny, nicméně vždy předce opakovány byly bez bázně a studu. Z toho již nevývratně vysvítá, že slepá náruživost a mstivost aspoň neméně činny byly ve při Husově, nežli zbožná horlivost o čistotu a zprávnost věrouky. A jeli se čemu diviti, že podobné vášně nakazily a podjaly také většinu soudcův, mravokárcem také někdy aspoň nepřímo dotýkaných, a že zbudily nejen podezření a nelibost, ale i nepřízeň jejich? Jest to skutek nepopíratelný, že chovali se k němu co nepřátelé hned od počátku. A poněvadž na souhlasu jejich visela pravda věroučná, není ovšem nedůvodné podezření, že takovéto naladění myslí bralo vliv na posouzení a odsouzení jeho. Nedáloť se to beze zvláštního oumysla, že protivníci Husovi nazývali jej Wiklefistou a že jej s Wiklefem naprosto stotožniti usilovali: měltě on tím jeviti se v obecném domnění spolu co nebezpečný a bludný novotář ve věrouce. Kdokoli bez předpojatosti sledoval dosavadní působení jeho co kazatele i spisovatele, nemohl nepozorovati že pod jmenem opravy církevní, o kterou se snažil, nemínil nikoli měniti věrouky, alebrž jen řády ty, kterými život křesťanský zpravován byl; že za příkladem předchůdcův svých českých, Miliče, Matěje z Janova i jiných, zamítal především jen ta domnění, ty řády a obyčeje v církvi, kteří dle zdání jeho byli pravé pobožnosti křesťanské více závadni, nežli nápomocni; že Wiklefa vážil sobě a ctil co důmyslného a horlivého zastavatele těchže ideí, a že chválil ho ne proto že byl novotářem ve věrouce, nýbrž ačkoli jím byl; že ve výkladu nauky křesťanské Hus dovolával se souhlasu starých otcův a doktorův církevních mnohem častěji, nežli sám Matěj z Janova, a že i nejhrubší jeho poblouzení, v učení o praedestinaci, stalo se bylo pod vedením a štítem sv. Augustina, kteréhož předce nikdo v Konstancii nepovažoval za bludaře neb za kacíře. V té stránce tedy sotva dá se zapírati, že otcové na sboru shromáždění poddali se tlaku a vlivu pošlému od zvášnivělých odpůrcův a nepřátel Husových. Ale s druhé strany také nelze tajiti, že Hus ve prodleném zápasu s odpůrci takovými již octnul se byl na půdě jiné, nežli na které stála církev katolická od počátku a stojí až podnes. Přijav a stanoviv písmo svaté za jediné jisté a pevné pravidlo víry, musel důsledně část po části zamítati vše to v církvi, co nebylo založeno na základě tomto; neučinilli toho pojednou a hned, stalo se jen proto, že maje pozor obrácený výhradně ku praktické stránce křesťanství, nenalezal dosti příčiny a příležito-

sti, nikoli pak proto, žeby neměl byl k tomu náklonnosti a odvahy. Důkaz a příklad toho nejpatrnější podává jeho chování se k osudné pro Čechy otázce o přijímání večeře páně pod obojí spůsobou, čili o kalichu.

Ještě za jeho pobytu v Čechách a před odjezdem do Konstancie, tedy sotva bez jeho vědomí a svolení, počal byl přítel a někdy kollega jeho, M. Jakub ze Stříbra, (pro rozdíl od jiného jmenovce, za příčinou malé své postavy obyčejně jen M. Jakoubek (Jacobellus) jmenovaný,) při svátosti večeře páně chváliti a poroučeti obřad prvověké církve, aby ona netoliko kněžím, ale i laikům, rozdávána byla pod obojí spůsobou, chleba totiž i vína. Nelze dojistiti, nebylli památný muž ten za svého mládí žákem u mistra Pařížského, Matěje z Janova; tím jistější ale věc jest, že brav poučení především ze spisův jeho, učinil se takořka duchovním jeho dědicem, s tím arci rozdílem, že nerovnaje se mu důmyslem, nebyl ani hotov, jako někdy učitel jeho, zachovávati poslušenství ku představeným svým. Vyložili sme na svém místě, kterak již za věku Milíčova i Matějova myšlenka utraquismu zajímala byla mysli některých Čechův, a mezi nimi také M. Matěje samého. Dle všeho, co nám známo jest o duchu a smýšlení jak Matěje z Janova, tak i M. Husa, domýšleti se můžeme, že oba pokládali obřad podávání kalicha laikům za zprávný sice, pravověrný a spasitelný sám v sobě, ale ne v té míře a tak nevyhnutelně za potřebný, by proň mělo vstoupiti se ve zjevný odpor proti církvi; přiznávali se zajisté i oni k učení, že ne teprv v obou spůsobách pospolu, ale již v každé z nich zvláště, podáván byl věřícím pravý a celý Kristus. Možná, že s počátku ani M. Jakoubek nenadál se, že oprava jím chválená potká se s rozhodným odporem, a že teprv odpor takový utužil ho tím více v jeho předsevzetí. První, kdo skutkem následoval učení jeho, byl farář u sv. Martina ve zdi na Starém městě Pražském; po něm dálo se též od farářův u sv. Vojtěcha na Novém, a sv. Michala i Mikuláše na Starém městě. Generalní vikář arcibiskupství Pražského nemeškal volati k soudu svému netoliko M. Jakoubka, ale i dotčené faráře, a když ukázali se býti neposlušnými, dáti je do kletby; což ale při zevšednělé již nekázni a nebázni církevní nemělo většího účinku odstrašujícího, nežli že někteří jejich osadníci rozmýšleli se napotom choditi k nim ke zpovědi. Naproti tomu zmáhal se všude počet těch, kteří přistupovali k učení novému, zvláště když je M. Jakoubek byl i veřejnou disputací na universitě hájil. Ovšem že ne všickni, kdo posavad drželi byli stranu Husovu, hotovi byli přiznávati

se také k M. Jakoubkovi, takže nová ta otázka stala se i příčinou nového rozdvojení mezi samými husity: ale noví odštěpenci nabyli skrze ni netoliko určitého a pevného základu dogmatického, nýbrž i nového znamení a hesla i symbolu očitého, kalicha totiž; to pak více, nežli cokoli jiného, přispělo k ustálení roztržky a k utvoření se nové církve neboli sekty v Čechách.

Pravili sme, že Hus ne v Konstancii teprv, jakož posavad obecné neslo domnění, ale již před odchodem svým z Čech dověděl se o novém Jakoubkově učení, aniž pak hned činně prohlásil se ve prospěch jeho, ježto zvyknul byl klásti váhu na opravu více řádův a obyčejův, nežli dogmat církevních. Ale pozdější jeho chování v otázce této podalo důkaz, že duch jeho konečně nehrozil se ani oprav věroučných, a odůvodňuje domnění, žeby časem dle okolností postoupil byl mnohem dále na dráze této, kdyby, jako po něm Luther, v ouplné svobodě a v bezpečí dočkal se byl přirozené plnověkosti. V samém žaláři svém Konstantském sepsal o té věci zvláštní traktatec, jenž za horka přinešen byv do Prahy, rozhlašován tam co nejlepší důvod i chvála obřadu nového, ačkoli viděti bylo, že Hus s počátku poroučel rozdávání pod obojí nejvíce jen v tom oumyslu, aby ubránil roztržení a nesvornosti mezi učenníky svými. Teprv později, když k žalosti

své dověděl se, že se tak nedařilo a že netoliko světští páni, jako ku př. Mikuláš z Lobkovic, ale i duchovní, a mezi nimi také sám jeho nástupce v Betlémě, kněz Havlík, odpadávali za příčinou kalicha od husitství, počal i on s větším důrazem ujímati se věci této, pravě že odpírání kalicha laikům nesrovnávalo se s přikázáním Kristovým a apoštolským, ale že bylo jen pouhý obyčej církevní, kteréhož již neslušelo bráti za pravidlo.

Když mezi tím ve při Husově u sboru velmi zdlouhavě pokračováno, stihla toho, co jej vězil, bouře podobná, kteráž ale hnala se mnohem rychleji ku konci. Mnění to, že nejen všichni papežové, ale že především Jan XXIII sám ke sstoupení s trůnu naveden býti měl, získalo si průchod u celého sboru, jak mile rozdán byl mezi oudy jeho spis pamětní, jenž 54 články stížnými líčil veškero veřejné i soukromé živobytí muže toho s temné jeho stránky. Aby zamezil každé pohoršivé o tom přetřásání, oznámil Jan XXIII již dne 16 února povolnost svou, složiti důstojenství papežské pod jistými výminkami: poněvadž ale slova osvědčení toho byla jaksi neurčitá i obojetná, po mnohém rokování uvolil se konečně dne 1 března k vyjádření co nejurčitějšímu, že pro pokoj a jednotu církve složí důstojenství své v tom okamžení, jak mile Řehoř XII a Benedikt XIII buď toutéž dobrou volí, buď i smrtí, dají čáku

k žádoucímu konci nejednoty. Brzy ale zdálo se, jakoby pykal slibu svého; stěžovav si zajisté do nezdravého povětří a do nebezpečí osoby své v Konstancii, žádal aby sbor převeden byl do některého města italského, a rozličnými přípravami uvedl se v podezření, že chtěl ujíti z Konstancie podtají a prohlásiti rozpuštění sboru. Proto uznáno za potřebí, ostříhati brány městské přísně, a král Sigmund neopominul dáti jemu výstrahu, aby nic kvapného nebral před sebe, chtělli uvarovati se následkův nemilých. On ale odvážil se toho předce, vzav sobě na pomoc Fridricha vévodu Rakouského, jehož již vloni byl povýšil za nejvyššího hejtmana církve Římské. Vévoda ustrojil ke dni 20 března odpoledne slavné sedání v Konstancii; a když skvostné jeho oupravy potahovaly k sobě pozor všeobecný, podařilo se papeži přestrojenému za obyčejného jezdce, že nepoznaný dostav se branou ven, pomocí družiny vévodovy v noci ještě před úsvitem stihnul až do Šafhúsy, města Fridrichovi náležitého.

Nazejtří s noci a za rána, jakmile se rozhlásilo, že papež prchnul, padl strach a zmatek nevýslovný na všecky k Konstancii přítomné: Italiani a Rakušané pospíchali za pány svými, chátra městská jala se drancovati byty uprázdněné, purkmistr Konstantský volal měšťany do zbraně, penězoměnci a kupci zavírali sklepy, kramáři po ulicích uklízeli zboží své, bojíce se všeobecného drancování, lidé v ouzkosti běhali sem i tam, ano najednou se zdálo býti veta po sboru. Ve všeobecné té ohromě král Sigmund vskočiv na koně, v průvodu falckrabě Ludvíka i jiných pánův projížděl celé město s trubači, napomínaje každého ku pokoji a k netracení srdce, i slibuje všem pomoc a ochranu; ať si prý běží kdo chce za uprchlými, však že najdou se cesty, aby se vrátili zase, sbor pak že stojí pevně, aniž rozvesti se dá. Těšil také shromážděné otce, že je chrániti chce i životem i vší mocí svou. Kvapným tímto důrazem odvrátil šťastně ode sboru všecky zlé následky z rozhodné události té; a všecky nehody, které odtud povstaly, svalily se jen na ty, ježto byli outěku dopomáhali. Vévoda Fridrich dán byv do klętby říšské, ztratil ve válce proto částku zemí svých, aniž dosáhl milosti královy zase, než až se zavázal, že přivede papeže nazpět. Sbor pak zavedv soud proti papeži, nejprv odročil důstojenství jeho, potom pak (29 máje) zrušil je naprosto a ssadil ho s papežství.

Papežův outěk spůsobil také proměnu ve vazbě Husově. Poněvadž Jan XXIII z Šafhúsy dal všem svým v Konstancii zůstalým komorníkům rozkaz, aby za ním přijeli: strážní Husovi ve květnou neděli, dne 24 března, odevzdavše králi klíče od vězení, vyšli z města. Čechové v Konstancii přítomní na-

dáli se nyní, že Sigmund, dostav vězně do svých rukou, tím raději svobodna ho propustí, čím snažněji o to již od stavův českých i moravských byl žádán. On ale poradiv se s otci sborovými, dal Husa do rukou Konstantskému biskupovi, jenž ho kázal odvezti v noci po vodě do blízkého zámku svého Gottlieben u jezera. Tam pohoršilo se s ním znamenitě. Strážní jeho u Dominikánův, zvláště jakýsi Robert, dali se byli během času, jak Husovou přívětivostí, tak i horlivým přičiněním pánův českých, tak dalece oblomiti, že nejen jemu dovolovali psáti, co a komu chtěl, ale i přátelům jeho, návštíviti jej někdy v žaláři: v Gottlieben ale vsazen jest do věže vysoké a osamělé, nohy jeho spoutány, v noci také ruce ke zdi vázány, a všecko spojení s přátely naprosto zamezeno.

Mezi návštěvami, jichž Husovi u Dominikánův se dostalo, překvapil ho byl také M. Křištan z Prachatic; slzami zalily se vězňovi tváře, když uzřel náhle před sebou drahého přítele a dobrodince z daleké vlasti. Ale uvažujíc, do jakého nebezpečí se dávali navštěvovatelé jeho, chtěl raději, aby nepřicházeli; jmenovitě M. Jesenicovi a Jeronymovi vzkázal, aby na žádný způsob do Konstancie se neodvážili. Jarý Jeronymův duch nechtěl všímati sobě výstrahy takové, an mněl, že vždy povinen byl přispěti příteli na pomoc. Dne 4 dubna octnul se v Kon-

stancii, nepoznaný a nepozorovaný od nikoho; jen páni ze Chlumu a z Dubé zvěděvše o přítomnosti jeho, radili a prosili, aby odkvapil hned zase. On ale odvážil se dne 7 dubna dáti přibiti na dvéře kostelní a na radnici listy v jazycích latinském, německém i českém, jimiž ohlásiv se králi a sboru, prosil spolu o průvodčí list, aby veřejně dostaviti se mohl; a mezitím ukryl se, vždy ještě nepoznaný, v jednom ze sousedních měst. Sbor ujistil ho teprv 17 dubna před mocí, nikoli před právem, dokládaje že právem vždy zakročí k němu, ať již se dostaví neb nedostaví; proto také hned nazejtří vydán jest první veřejný půhon proti němu. Jeronym zatím ani toho nedočkav, dal se byl již dříve na outěk do vlasti své zase. A však nedaleko hranic českých, v Hiršavě, poznán byv od několika kněží dne 25 dubna, jat jest skrze tamějšího ouředníka i dodán do Sulzbachu k Janovi bratra falckrabě Ludvíkovu, an bez meškání oznámil sboru, co se stalo. Když pak sbor žádal, aby mu vězeň odevzdán byl, přiveden jest v těžkých okovech do Konstancie a dne 23 máje dostal se sboru v moc, Husa přítele svého tu ani dříve ani později nespatřiv.

Bylať přirozená věc, že Čechové i Moravané, jsouce s větší částky náchylni k učení Husovu a Jeronymovu, horšili se a stížnost vedli nad uvězněním učitelův svých; i v sa-

mém Polště, kdežto reformatorové čeští, zvláště na královĕ dvoře, také mnoho měli přátelův, jevilo se pro ně oučastenství. Šlechta zemská měvši několikero shromáždění v Praze, v Brně i v jiných městech po krajích, domlouvala písemně králi Sigmundovi, jakožto dědici koruny české, dosti trpce za příčinou zrušení listu a slova jeho skrze jímaní a ukrutné nakládaní s Husem. Nežádáno sice ve psaních těchto, aby Hus nepodléhal soudu vůbec, aniž aby zniknouti mohl práva i soudcův svých: ale žádáno, aby nebyl ani žalařován, ani podtají a pokoutně souzen, alebrž aby mohl u veřejném slyšení svobodně vésti při svou. Podobnou žádost podali dne 13 máje popoledni otcům u Bosákův shromážděným také páni čeští a polští, kteří v Konstancii přítomni byli: mezi Poláky zejména oba poslové krále Vladislavovi, Hanuš z Tuliskova kastellan Kališský a Záviše Černý z Garbova, též páni Borota, Donín, Balický i jiní; mezi Čechy a Moravany zvláště Václav z Dubé, Jan, Jindřich a Kuneš ze Chlumu, Půta z Ilburka, Václav Myška ze Hrádku, Bohuslav z Doupova, Skála Lilecký, Šrank otec i syn, Běškovec a j. v. Ve spisu tom, složeném a čteném od M. Petra z Mladenovic, sekretáře páně Chlumova, líčen nejprv krátce způsob, kterak Hus do Konstancie přišed, beze všeho slyšení žalařován byl, a pak stěžováno sobě to tím

více, poněvadž jiní mužové, ježto sbor Pisanský za zjevné kacíře byl vyhlásil, nepotkali se v Konstancii s nijakým protivenstvím; nyní že páni tu na sboru přítomní od krajanův svých stíháni bývali, jakoby to nedbalostí jejich se bylo stalo. Prosili tedy shromážděné otce snažně, aby ráčili netoliko všímati sobě národu, nesoucího bolestně běhy takové, ale také opatřiti čest Římského krále i svou vlastní, dadouce Husovi požiti práva dle božské spravedlivosti bez prodlení. Dále stěžovali sobě páni čeští sami, (Poláci zajisté říkali, že neoučastnili se v této částce,) na utrhače a nepřátely národu Českého, roztrousivší ve sboru vše!iké lživé pověsti, jako ku př. že prý v Čechách svátost krve páně roznášela se v obecných láhvicech, že i ševci osmělovali se zpovídati a přisluhovati svátostmi a t. d. a žádali, aby utrhači takoví jmenováni a k odpovídání pohnáni byli; neb že pánové čeští neopominou postihnouti je ve lži a uvesti v hanbu před králem i před sborem.

Když poslední částka žaloby čtena byla, vstav biskup Jan Litomyšlský z místa svého, jal se mluviti: důtka ta že měřila na něho a na přátely jeho, a že on i oni hotovi byli odpovídati za slova svá; neboť arci že oznámil sboru všeliké neřády, ježto nejnověji v Čechách za příčinou přijímání pod obojí se přiházeli, tak jakž o nich hodno-

věrné zprávy ho došly; toho však že neučinil oumyslem tím, aby utrhovati měl vlasti a národu na cti, ana čest ta více jemu ležela na srdci, nežli protivníkům jeho, kteřížto neostýchali se pohoršovati jí novotami nestoudnými. Aby však mohl odpověditi na žalobu s lepším důkladem, vyžádal sobě i obdržel potřebnou lhůtu.

Dne 16 máje dána jest pánům českým i polským odpověď ode sboru i od biskupa Litomyšlského. Biskup opakovav nyní písemně svou onehdejší odpověď, zapíral, žeby kdy byl mluvil o přisluhování svátostmi od Ševcův, ačkoli dí, že pohoršení takové konečně nebyloby také nemožným, an prý zpraven byl, kterak Pražanka jakási nedávno požívavši samovolně svátost od kněze vynucenou, k omluvení takové výtržnosti vynášela i zastávala všeliké bludy. Pročež opět prosil otce církevní, aby bez meškání přičinili se jak náleželo k zamezení neřádův takových. Jmenem sboru dána jest pánům odpověď ústně skrze biskupa Karkassonského: Husovým uvězněním že královský list průvodčí nemohl býti rušen, ano se prý zjevilo, že jej Hus teprv dvě neděle po uvěznění obdržel; také že mylné jest, žeby bez předešlého vyšetřování žalařován byl, ano prý známo bylo, že byv do Říma pohnán, pro své nestání in contumaciam odsouzen a vyobcován, rozřešení neobdržel ani nehle-

dal, pročež že slušně za arcikacíře (haeresiarcha) jmín býti mohl, zvláště an v okolnostech takových se opovážil i v Konstancii kázati k lidu veřejně. O dva dni později (18 máje) replikovali pánové: ohledem na datum ve glejtu Husově že sbor byl v omylu a dotýkal se cti král. kancelářské říšské, pokládaje to za možné, žeby ona listinu o plné dva měsíce nazpět datujíc byla falšovala; odvolávali se ku králi samému, jenž glejt vydati nařídil, i ku knížatům a pánům, kteří přítomni byli; nestalo se prý vinou panskou, že za dne Husova uvěznění nikdo nechtěl podívati se na glejt; také že nepravda byla, žeby Hus kdy veřejně v Konstancii byl kázal, an prý nikdy ani prahu ve příbytku svém nepřekročil a t. d. Podobné řeči a hádky trvaly také ve dnech následujících, až se konečně octly v osobnostech příkrých mezi biskupem Litomyšlským a pány. Posléze když páni prosili o propuštění Husovo na svobodu, aby pookřáti mohl na těle i na duši, podávajíce se k rukojemství jakémukoli za něho, že svobody té nadužívati nebude, odpověděl jmenem sboru Antiochenský patriarcha dne 31 máje, že Hus sice ani na tisícero rukojemství propuštěn býti nemohl, ale že sbor, propůjčuje se ku prosbám pánův o veřejné jeho slyšení, hotov byl slyšeti jeho u veřejném shromáždění dne 5 června nejprvé příštího.

Papežovým prchnutím uhaslo bylo také plnomocenství třem kommissarům nahoře jmenovaným k vyšetřování M. Husa; sbor ustanovil byl k tomu cíli dne 6 dubna čtyry nové kommissary, kardinaly Petra z Alliaku i Viléma Kordianského, biskupa Dolského a opata Cistercského, ježto přijmouce k sobě i jiné preláty a doktory, měli vyskoumati netoliko Husovo ale i Wiklefovo učení. Kommissarové ti vyslýchali vězně na Gottlieben několikrát soukromí, o čemž ale místnějších zpráv se nedostává. Ovšem ale zlým bylo znamením odsouzení 45 Wiklefových článkův, které již v osmém valném posezení dne 4 máje 1415 stalo se; neboť jak mile Wiklef za arcikacíře odsouzen, nemohl konec koncem ani Hus toho zniknouti. Když se blížil čas prvního veřejného výslechu dne 5 června, přiveden jest s tvrze Gottlieben do kláštera Františkánského čili Bosáckého v Konstancii; a podivnou změnou osudu dostal se týž den na jeho místo ve tvrzi, ač ne do též věže ani do téhož svízele, tentýž Balthasar Kossa co vězeň, který někdy co papež Jan XXIII byl první jej do vězení vsadil.

Řečeného dne 5 června shromáždili se u večeřadle kláštera Bosáckého téměř všickni na sboru přítomní výtečníci, kardinalové, arcibiskupi, biskupi, preláti, doktoři, mistři a jiní lidé u velikém počtu. Prvé nežli vězeň do shromáždění uveden, čtena zpráva o výsledcích dosavadního s ním vyšetřování. Čech jeden, jenž se byl vloudil za lektora, spatřil mezi přichystanými kusy ke čtení také hotový již odsudek na M. Husa; i zpravil o tom bez meškání Petra z Mladenovic, také přítomného, tento pak opět pány ze Chlumu a z Dubé, ježto v okamžení běževše ku králi Sigmundovi, zavazovali ho prosbou velikou, aby nedal čísti odsudku, an prý na žalobách neprůvodných se zakládal. A poněvadž někteří přední článkové v něm bráni byli z Husova traktatu o církvi a ze spisův proti Palečovi a Stanislavovi Znojemskému vydaných, podali králi exemplar spisův těch od Husa vlastní rukou psaný, aby posloužil ku kontrole článkův odtud vybraných. Král nemeškal dáti skrze falckrabě Ludvíka i purkrabí Fridricha výstrahu shromážděným otcům, aby neukvapili se nálezem svým u věci této; žádaltě skrze knížata ve vší opravdovosti ode sboru, aby Hus především trpělivě slyšen a pak nález nad ním jemu králi předběžně ke známosti předložen byl. Kázal také podati otcům řečené autografy Husovy na ten spůsob, aby je přehlednouce opět navrátili.

Když knížata vystoupili ze shromáždění a Hus do něho uveden, předloženi jsou jemu dotčení jeho rukopisové s dotazem, uznávali je za své? On potakav, osvědčil spolu hned ochotnost svou, budeli poučen, že tam

bludové se nacházejí, odvolati je. Ale hned ve prvních rozmluvách vyjevilo se, že pod slovem poučení on myslil sobě něco docela jiného, nežli sbor; chtěl zajisté, aby mu dokázali křivdu jeho z písem svatých a ze knih otcův církve prvotní; úkol to, kteréhož arci na se bráti nechtělo shromáždění, ježto představujíc celek církve v duchu svatém náležitě spojený, provozovalo ve věcech věroučných a církevních moc zákonodárnou a svrchovanou. Byť tedy ještě i nemizela byla možnost srozuměti a porovnati se co do jednotlivých kusův žaloby, však co do kompetence soudní naprosto nelze bylo snésti se, an Hus ji ač ne slovem, alespoň skutkem zapíral, pročež již napřed jeviti se musel otcům ve zpouře. Tudíž vysvětliti se dá také zřejmá jejich rozdrážděnost a vášnivost proti němu hned ve prvním výslechu. Prosba jeho, aby mu dovoleno bylo přednesti nejprvé vyznání své v celku, odepřena mu a kázáno, aby odpovídal pouze k otázkám, které mu předloženy budou. Když ale počal hájiti průpovědi své, okřikován jest se všech stran, aby nechal mudrování a zprosta buď potakal aneb zapíral. Nedav se tím zastrašiti, osmělil se, jak mile jen slova dopadnouti mohl, vyznati i to hlasitě, kterak se prý nadál, že ve shromáždění takovém více bude poctivosti, dobroty a řádu. Při

tyto vésti k dobrému konci, ačkoli Hus psaním hned po tomto výslechu daným sám se blažil, že se mu podařilo vymazání dvou článkův z žaloby, dělaje sobě naději, že u jiných více totéž se stane.

Když pak podruhé vyslýchán byl dne 7 června, brzy po zatmění slunce téměř ouplném, ve přítomnosti krále Sigmundově, panoval již větší pokoj a pořádek, ano jmenem královým i sborovým ohlášeno bylo, že, kdokoli by křičeti chtěl, ze shromáždění vyhostěn bude. Tím živěji zračila se pak náruživost, kterou zvláště kardinal Petr z Alliaku, první buditel a šiřitel ideí reformatorských ve Francii, muž jináče právem vysoce ctěný, na jevo dával proti reformatorovi českému; nelze jí vykládati jinak, nežli že se bál, aby církevní oprava, jak on jí rozuměl, neutrpěla spůsobem tím, kterak ji mistr byl provoditi se jal; proto také patrné bylo usilování jeho, převesti vyšetření s pole disciplinárního do věroučného, ve kterémž dle soudu jeho i oudův sborových nemohla se dopustěti změna nižádná. Tato jeho vášeň vyskytla se hned při první otázce, o které dnes jednalo se, o transsubstanciaci. Když Hus několikráte ujišťoval, že u věci této nestál s Wiklefem ale s církví, kardinal co nominalista stíhal jeho co realistu z neupřímnosti a z kacířství samým vyvoděním následkův z filosofické jeho soustavy; což ale,

i dle seznání sboru samého, nepodařilo se jemu. Ve výslechu dnešním jednalo se vůbec o Husovu poměru k učení Wiklefovu sborem již zatracenému, a o chování se jeho v bouřích, které od šesti let se v Praze byly přihodily. Hus vyznal, že měv mnohé ze 45 článkův za pravé, nemohl svolovati k zatracení jejich; přiznal se také, že ctil Wiklefa co muže pobožného, a že pronesl se někdy ve přání svém, aby duše jeho po smrti tam se octla, kdež byla i Wiklefova. Když ale některá svědectví zrovna za lživá i vzteklou nenávistí smyšlená vyhlašoval, boha i svědomí svého se dokládaje, dali mu kardinalové Zabarella i Petr z Alliaku věděti, že sbor nemohl nikoli ohlédati se na povahu svědomí jeho, ale že nutno mu bylo souditi jediné dle svědectví, která od svědkův pod přísahu vzatých před rukama byla; také že zdálo se, jakoby v zamítání těchto svědkův upřílišoval, za podezřelého pokládaje také Gersona Pařížského kancléře, muže dle soudu celého světa nade vše podezření vyvýšeného. Po přeslyšení mnohých žalob i odpovědí, nemohl Alliacký konečně zdržeti se, aby nekáral Husa také z marné chlouby, an prý ve prvním svém výslechu honosil se, že kdyby dobrovolně do Konstancie byl nepřišel, nikdo na světě bylby nemohl jeho násilím tam přivesti. Hus opakoval slova svá i nyní, ujišťuje, že měl ve vlasti své mnoho mocných přátel, ježtoby jej na hradech svých před každou mocí byli uchrániti i chtěli i mohli. „Aj, jaká to převážnost!“ zvolal kardinal v patrném rozjaření: ale Chlum vstoupiv mu do řeči, jal se tvrditi slova Husova. On zajisté, dí, že byl jen jeden z chudších šlechticův českých, a však žeby sobě byl troufal, hájiti sám Husa před jakoukoli mocí celý jeden rok; v Čechách ale že byli šlechticové velikomocní, kteřížby byli neostýchali se brániti jeho na hradech svých třebas i před spojenými vojsky české i německé říše. Ku konci posezení chopil se i král Sigmund slova, chtěje osvědčiti se v osobním svém k Husovi poměru. Nejprv vyvracoval omyly co do pověstného svého průvodčího listu. Ovšem, dí, že Husovi ještě před odjezdem jeho z Čech slíbil jak list a královskou ochranu svou, tak i veřejné na sboru slyšení; proto také že poručil ho pánům ze Chlumu a z Dubé do zvláštní ochrany, ačkoli prý se pravilo, že mu nenáleželo bráti v ochranu muže podezřelého z kacířství. Nyní že dáno jest Husovi veřejné a pokojné slyšení, a královský slib tím že jest vyplněn. „Nezbývá mi,“ dí král dále, k Husovi se obrátiv, „nic více, než napomínati Tebe společně s kardinaly, abys nechaje svéhlavosti, dal se sboru na milost bez výminky; sbor pro mne, pro bratra mého a pro království České přijme tě

milostivě, aniž uloží Tobě pokání příliš těžké. Chtěllibys ale urputně státi na svém, otcové dobře věděti budou, jak s Tebou nakládati mají. Já sem jim připověděl, že kacíře nikdy zastávati nebudu, ba chtělliby kdo urputiti se v kacířství, já první vedlbych ho na hranici k upálení. Proto radímť ještě jednou, dej se na milost, a to co nejdříve, abys neupadl u vinu ještě větší." Hus, patrně dojat a dlouhým po nemoci namáháním unaven, neodpovídal více, nežli že děkoval králi slovy krátkými za ochranu a průvod královský, opakuje přitom ujišťování své vůbec, že chtěl rád dáti se naučiti lépe. Potom arcibiskup Rýžský vedl ho do žaláře nazpět.

Výslech třetí a poslední, jenž se stal dne 8 června, byl nad jiné důležitější a rozhodnější; týkalť se článkův pohoršivých, jichžto ve spisech Husových nalezeno a čteno 26 vytažených z jeho traktatu o církvi, 7 ze spisu proti Palečovi, 6 ze spisu proti Stanislavovi ze Znojma. Poněvadž pak spisové tito čelili vesměs proti zásadám od katolických doktorův na synodě dne 6 února 1413 hájeným, všecko dnešní vyjednávání obíralo se jen s naukou o moci, ústavě i autoritě veškeré hierarchie křesťanské. Pro lepší dolíčení zprávnosti výtahův srovnáváni a čteni jsou článkové ti také v Husově autografu: při čemž kardinal Alliacký několikráte pozor k tomu obracel, že článkové ti ve spojení s celkem svým ještě horší smysl dávali, nežli porůznu. Odvolání se Husovo k autoritě sv. Augustina nestačilo k hájení jeho hrubého smyslu o praedestinaci; aniž uměl náležitě vyvesti se z nářku toho, že vinil hlavy církve a duchovenstvo vůbec před posluchačstvem nepřístojným a na takových místech, kde obviněnci nepřítomni byvše sebe ospravedlňovati nemohli. Také mu neposloužilo ku prospěchu, že vyhlásil papeže i kardinaly za nepotřebné ke zprávě církve, že moc a vládu papežovu pravil býti darem a dílem císařským, že knížatům osoboval právo kontroly nad preláty, že uvodil v pochybnost právní platnost některých trestův církevních, a obyčejné tehdáž nakládání s kacíři jmenoval farisejským a t. d. Veliký hluk spůsobila zvláště věta ta, že papež, prelát neb kněz, když hřeší smrtelně, není papežem, prelátem a knězem. Když Hus ji výkladem tím ospravedlniti se snažil, že jím arci býti může co do ouřadu (quoad officium,) nikoli ale co do bytnosti čili podstaty své (quoad meritum,) dokládaje za příklad, že i král, když smrtelně hřeší, není v skutku králem: volán jest Sigmund, an s falckrabím a Normberským purkrabím z okna se vychýliv, právě o nebezpečnosti Husova učení byl rozmlouval; Hus musel opakovati větu svou, načež král jen řekl. že nikdo nežije beze hříchu, kardinal pak

Alliacký osupil se na Husa, že neměv dosti na zlehčování duchovenstva, také jal se prý podrývati moc světskou. Po přečtení všech těch urážlivých článkův mluvil týž kardinal k Husovi opět: nyní že měl před sebou dvojí cestu, buďto dáti se cele do milosti a moci sboru i podrobiti se naprosto nálezu jeho, aneb stojíli na mnění svém, pokračovati ještě dále u vedení pře; on že dobromyslně radil k prvému, aby neuvalil prodlouženou svémyslností ještě těžší viny na sebe; a v týž smysl mluvili také jiní prelátové. Hus odpověděl prosbou o krátké slyšení, aby co do článkův čtených mohl vyložiti mnění své zřetelněji; jestliže poznavše pravý jeho smysl i s důvody, neuznají obé za podstatné, pak že hotov byl přijmouti lepší poučení. „Jaký to chytrák!" volali někteří; „chce jen poučení, nechce nápravě ani nálezu!" Když odtušil, že chtěl dáti se netoliko poučiti, ale i napraviti a vůbec podrobiti se každému sborovému nálezu, řekl jemu kardinal Kameracenský: nález vynešený o něm, z poručení sboru, od bezmála 60 doktorův, byl ten, že měl nejprvé uznati pokorně blud svůj: druhé měl přísahati, že se odřekne článkův oněch navždy, aniž jich více tvrditi a šířiti bude; třetí, měl je odvolati veřejně; a čtvrté, měl se zavázati, že napotom učiti a hlásati bude pravý opak jejich. Hus prosil, aby ho nenutili odpřisahati se článkův, kterým nikdy ani neučil, ani nevěřil; co do učení ale, ku kterému sám se přiznal, prosil opět o dovolení, aby místněji mohl vyložiti mnění své, anby sice nemohl jednati proti přesvědčení a svědomí svému. Po mnohých řečech a napomínáních, ku kterýmž i král Sigmund se připojil, ohlásil mu kardinal Zabarella, že mu předložena bude formule přísahy sepsaná slovy mírnými a opatrnými; pak že má rozmysliti se zdravě a ustanoviti, co učiní. M. Štěpan Paleč obrátil potom opět pozor otcův ku příběhům Pražským r. 1412, o nichž opět byly řeči obšírné, a ohražoval se ku konci posezení hlasitě, že nikoli ze záští ale z pouhé povinnosti stal se žalobcem na Husa; načež kardinal Alliacký pochvalné dal mu svědectví, že choval se prý ve všem mírně i lidsky. Když pak i Michal de Causis hlásil se k osvědčení podobnému, Hus odvětil konečně, bůh že jim bude straně obojí soudcem spravedlivým. Na to arcibiskup Rýžský odvedl vězně opět do žaláře.

Ku konci posezení, když již větší částka shromážděných ze síně byla vystoupila, přihodil se tam výjev na oko nepatrný, ale v následcích svých důležitý. Král Sigmund dav se s kardinaly a preláty, ježto pozdrževše se jej byli obstoupili, do důvěrné řeči, promluvil asi následující slova: Ctihodní otcové! nyní slyšeli ste Husa i poznali uče-

ní jeho. Mezi články, ku kterým sám se přiznal, postačilby tuším každý a kterýkoli za důvod k odsouzení jeho; pročež nebudeli chtíti odpřisáhnouti, upalte ho, aneb udělejte s ním, co za hodné uznáte. Radilbych však, kdyby třebas i odvolal, abyste mu nevěřili, jakož ani jábych mu nevěřil; přijda do Čech zase, natropilby ještě více zlého, nežli dříve. Proto pošlete články zde odsouzené bratrovi mému, a také do Polska i do jiných zemí, kdežto pohříchu mnoho má stoupencův; a přikažte netoliko všem biskupům, ale i králům a knížatům, aby trestali ty stoupence, tak aby větve spolu s kmenem vykořeněny byly. Věru, já byl ještě mlad, když tato sekta v Čechách povstávala; a aj! jak velice již vzrostla i rozmohla se! Já nyní ze sboru brzy odebrati se musím: pročež neprodlévejte s tou věcí a učiňte také co nejdříve konec učenníkům jeho, jmenovitě tomu, co u vazbě sedí, — jak pak mu říkají"? — „Jeronym!" pravili okolostojící; „s tím nebude žádné nesnáze; až jen mistr dojde práva svého, učně odbudeme bohdá jediným dnem!" Po těch slovích rozešli se všichni v dobrém rozmaru. Tak vypravuje Petr z Mladenovic, jenž s pány z Chlumu a z Dubé na krále čekav, ale jemu nevidomý, řeči té poslouchal. Tito čeští pánové, ježto až potud byli doufali, že Sigmund bude ujímati se Husa, procitli najednou ze klamu

svého, i zpravili o tom netoliko Husa, který tudíž proti Sigmundovi znáruživěl, ale i domácí krajany své; slova prohozená v koutě večeřadla Bosáckého rozléhala se brzy po celé zemi české, i stála Sigmunda bez mála dědictví celé koruny.

Souhlas tento mezi králem a otci shromážděnými o vině i potřebě trestu nedával, co do Husova odsouzení, již ani pochybnosti místa, ani odkladu; Hus sám očekával smrt svou na každý den. Předce ale nechán jest ještě plné čtyry neděle na živě. Zdali k odročení tomuto přispěla také psaní pro Husa přímluvná, která tyto dni z Čech do Konstancie přišla, my uhodnouti neumíme. Ve shromáždění čtyr národův dne 12 června čteno jest jedno takové psaní, na němž viselo 250 pečetí pánův i zemanův českých i moravských. I poněvadž dojímavé a tytýž důtklivé řeči jejich popuzovaly mnohé posluchače ke hněvu, biskup Litomyšlský a Štěpan Paleč, chtějíce pouchlácholiti je, obraceli zvláštní k tomu pozor, že aspoň král Václav neoučastnil se té demonstrace svých poddaných, aniž vůbec u sboru ku prospěchu Husovu jakkoli se přičinil. Byloť tomu skutečně tak, ačkoli příčina toho měla hledati se ne tak v jeho netečnosti, jako raději v rozmarech řevnivosti politické. Smíření zajisté králův Václava i Sigmunda od r. 1411 prokázalo se bylo i nedokonalým i

netrvalým. Již při počínání sboru Konstantského přestalo zase bratrské mezi nimi obcování, jeden druhému odpíral titulu Římského krále, a Václav všímal si ouředně vůbec tak málo sboru Konstanského, stojícího pod zprávou bratrovou, jako Sigmund někdy Pisanského. Oba sice králové nerádi odkrývali před světem nebratrské své záští, nemohoucí sloužiti žádnému z nich ke cti, a proto v Konstancii mnozí vždy ještě kojili se nadějí, že Václav konečně, dle příkladu všech jiných králův křesťanských, vypraví také zvláštní posly své ke sboru: a však pravá příčina jeho štítění se mohla jen před nevědci utajena býti.

Ve třináctém valném posezení, ježto dne 15 června se stalo, sbor vynesl nález pro celé potomní dějinstvo české velmi důležitý: vydalť opravdovou zápověď na uvedené opět Jakoubkem rozdávání večeře páně pod obojí spůsobou. V ohlášené o tom bulle pravilo se, že ačkoli svátost ta od Krista pána nejprvé apoštolům zvláště, potom pak i věřícím ve prvotní církvi vůbec, podávána byla pode dvojí spůsobou, chleba totiž a vína, předce obyčej od církve později z dobrých příčin k uvarování všelikých nebezpečí a nevhodností uvedený a již od dávna zachovávaný, podávati ji laikům pode spůsobou chleba toliko, má přijat a považován býti za zákon bezouhonný a nepromĕnitelný, zvláště ano pochybno není, že pod každou spůsobou, i chleba i vína zvláště, pokaždé celý dává se Kristus. Hanění tedy obyčeje a zákona tohoto že má za blud pokládáno a zamítáno býti, a urputné v něm setrvání že nese a chová v sobě kacířství, kteréžto má od diecesanův i inquisitorův souzeno a trestáno býti podlé obecných o tom ustanovení církve. Bulla tato, ku poučení všech věrných, bez meškání do Čech dodána jest, kdežto ale neměla jiného účinku, nežli že učená mezi stranami hádka, zvláště pak mezi mistry Jakoubkem ze Stříbra i Ondřejem z Brodu, nabyla nového skrze ni podnětu.

Mezitím ale co sbor dekretem tímto tvrdil odvěkou autoritu i svézákonnost církve, Hus opak tomu, jako pro lepší zračení ducha protestantismu, jejž zastával, nemohl zdržeti se, aby ve psaních, která v posledních těchto dnech posílal přátelům svým do Čech, neodpíral jak sboru, tak i církevnímu podání vůbec, moci zákonodárné ve věcech víry vesměs. Že pak při takovémto smýšlení nepovažoval již otcův sborových za soudce, alebrž jen za nepřátely své, jichžto také spůsoby a chování co nejtrpčeji haniti směl, tomu není se tak diviti, jako že nepřestával ještě jeviti naději dorozumění se sborem, kdyby mu jen volně vyjádřiti se dali. Otcové však uznali lépe propast nepřekročitelnou,

která otevřela se byla mezi nimi a novým kacířem; ačkoli ještě ve dnech 18 a 23 června zkoušením učení jeho se obíravše, všecky jeho spisy k ohni odsoudili, však za neprospěšné pokládali slyšeti ještě jednou muže, jehožto mysl neoblomná jim již dostatečně známa byla. Veškeren jejich s ním obchod obmezoval se napotom jen v předkládaní jemu formule, podle kteréž měl odvolati a odříci se bludův svých. I nelze zapírati, že sbor i tenkráte ničeho neobmeškal, cokoli naň jen slušelo, aby vrchu přísnosti vyhnouti se mohl. Trpělť sám pod zákony, někdy pro udržení jednoty církve vynešenými od věku méně pokročilého co do vzdělanosti a humanity, nežli byl věk jeho, a nad to více věk náš nynější. Usilováno tedy znova dobrotou i přísností, přemlouváním i hrozbami navesti Husa, aby vrátil se ku poslušenství. S přátelskou laskavostí a péčí snažil se především nejmenovaný jeden prelát, jenž mimo jiné všecky získal byl sobě Husovu důvěru, aby obrátil ho na cestu odvolání a spasení. Také Štěpan Paleč, někdy důvěrný jeho přítel, nyní nejkrutější odpůrce, přišed do žaláře, pokoušel se dotýkati strun dávno zalehlých; vážnost okamžení, pohledy na minulost i na budoucnost obměkčily je oba; zaplakavše spolu, odprošovali se vespolek, aniž pak co do sporu srovnati se mohli. Opětované deputace od sboru, jichž i nejvzácnější oudové, jako Alliacký a Zabarella, se oučastnili, způsobily konečně, že se zdálo, jakoby oni a ne Hus ku prosbám se utíkali. Hus dne 1 července osvědčil se písemně, že odvolati nemohl, ani nechtěl; a když potom dne 5 července posledníkráte, kromě deputovaných ode sboru, z rozkazu králova také čeští páni k němu přišli, a pan Jan ze Chlumu jej prosil, aby nedal lichým snad jen studem zdržeti se od kroku spasitelného, a však ovšem svědomí svého v tom poslouchaje: opětoval ještě jednou s pohnutím a slzami, že jen tenkráte odvolá, když písmem svatým lépe poučen bude. Sbor, neměl-li jemu přisvědčiti a dáti se od něho posléze i mistrovati, musel konečně přikročiti k odsouzení jeho, jak toho žádali zákonové církve. A však ani Hus nemohl pohříchu zachovati se jinak, nechtělli zraditi sebe sám i svědomí svého. Co původce a zakladatel protestantismu, co zástupce svobody duchovní, co křísitel zásady o právu osobního přesvědčení ve věcech víry, bylby odvoláním zmařil sebe v duchovním ohledu naprosto. Nemaje voliti nežli mezi smrtí tělesnou a duchovní, volil si záhubu těla. Jím pak počal se nový věk v dějinách křesťanských, kdežto náboženství a víra, přestavše zakládati se na pouhé autoritě hierarchické, staly se pokladem duší a myslí svobodných, a kde pře-

svědčení lidské i svědomí mělo ne tak vnějším návodem, jako raději vnitřní potřebou a snahou, dle písma svatého i rozumu vzdělávati se.

V sobotu dne 6 července měl sbor ve biskupském kostele Konstantském patnácté své valné posezení, jedno z nejslavnějších a nejdůležitějších. Přítomen byl i král Sigmund, na trůně sedě, se znameními majestátu; po boku jeho držel falckrabě Ludvík říšské jablko, Normberský purkrabě Fridrich žezlo, Bavorský vévoda Jindřich korunu, Uherský magnat meč. Kardinalové i preláti byli se svým předsedou kardinalem ze Brogni v ouplném počtu pohromadě. U prostřed chrámu vynikalo malé lešeníčko, a na něm kůl obvěšený ornátem mešním. Pokud trvala slavná mše, čítaná Hnězdenským arcibiskupem, musel Hus čekati u dveří chrámových mezi oděnci; teprv když biskup Lodenský měl kázání o slovech apoštola Pavla, „aby zrušeno bylo tělo hříšné," vězeň uveden byv modlil se na kolenou u lešení, an kazatel připomínal sboru a králi zvláště povinnost, aby vypleli všeliké kacířství z lůna církve křesťanské. Při počátku jednání ohlášena jmenem sboru zápověď, že pod pokutou kletby a dvouměsíčné vazby nikdo, buď kdo buď, nesměl rušiti jednání ani vskakováním do řeči, ani odmlouváním, jevením chvály nebo hany. Na to čteno několikero ze 260

článkův bludných, ježto universita Oxfordská ze spisův Wiklefových byla vytáhla, i vyřčen nad nimi odsudek. Pak přišla řada na při Husovu. Papežův auditor Berchtold z Wildungen četl nejprv třidcatero článkův ze spisův jeho, potom žaloby svědectvími dotvrzené a celý běh práva proti němu vedeného. Hus chtěl hned s počátku odmlouvati a ospravedlňovati sebe, což mu ale již nedovoleno; když pak přece mluviti se pokoušel, přikázal kardinal Zabarella strážím, aby ho donutili k mlčení. Vrhnuv se tedy na kolena, zdálo se, jakoby k nebi hledě chvíli se modlil. Když ale netoliko takové žaloby přednášeny opět, o kterých mněl, že je dávno vyvrátil, nýbrž i nová, do té doby neslýchaná obviňování, jako ku př. žeby se byl vydával sám za čtvrtou osobu ve svaté trojici, nedal si překaziti, aby neodmlouval opět hlasitě a poněkud i trpce. Opakoval také časté své slovo, že dověřiv se králi a ochrannému jeho listu, přišel ke sboru dobrovolně k dokázání neviny své. Sigmundovy líce zřejmě zarděly se, když Hus toto mluvě oči své naň upřel. Potom četl biskup Konkordienský odsudek nejprv proti knihám a učení jeho, pak proti němu samému; ony odsouzeny k ohni, on pak vyhlášen za zjevného kacíře, an kázal prý učení bludné, pohoršivé i odbojné, zavedl množství lidí, tupil čest a moc apoštolské stolice i církve, a za-

rputil se naprosto ve zlosti své; pročež že měl býti ssazen s kněžství, zbaven přijatého svěcení a odevzdán rukám světským, ana církev nic s ním dále činiti neměla.

Nařízeno jest arcibiskupovi Milánskému i šesti jiným biskupům, aby Husa co kněze odsvětili na místě. Postavivše tedy jej na lešení a davše naň všecka roucha mešní, do rukou pak jeho kalich, žádali opět od něho, aby odvolal bludy své. I pronesl se opět s pláčem k okolostojícím, že boje se ublížiti svědomí svému, býti lhářem před bohem a dáti pohoršení posluchačům i učenníkům svým, nemohl učení a spisův svých odpřisáhnouti ani odvolati. Biskupové přikročivše tedy k degradaci jeho, odjali jemu nejprvé kalich, potom roucha mešní jedno po druhém se hrozným zlořečením, ve případnosti takové předepsaným. Když mu posléze i kněžská pleš zrušena býti měla, povstala mezi biskupy hádka o způsobu, kterak to činiti se mělo, on pak uživ příležitosti té, obrátil se ku králi slovy těmito: aj! ještě tito biskupové neumějí ani v trýznění mém se srovnati! Po dokonání obřadu toho traplivého postavili mu pyramidální papírovou korunu as loket zdélí na hlavu, na níž malováni byli tři čertové sápající duši hříšnou, s nápisem: „hic est haeresiarcha,“ biskupové pak pronesli tato poslední nad ním slova: „církev nemajíc již nic s tebou činiti, odevzdává

tělo tvé moci světské, duši pak tvou ďáblu!“ Hus nezamlčev se přitom, osvědčoval ochotnost svou podnikati všeliké muky za příkladem, jak pravil, Kristovým i apoštolův jeho. Na rozkaz od krále Sigmunda daný odložil tudíž falckrabě Ludvík Heidelberský znaky říšské, a vzav vězně v moc svou, odevzdal jej konšelům Konstantským s těmi slovy: „vezměte Jana Husa, jenž dle nálezu krále pána našeho nejmilostivějšího a z rozkazu našeho má co kacíř upálen býti.“

Bez odkladu na to následovalo vykonání nálezu. Když sbor pokračoval v jednání svém, Hus z rozkazu falckrabova veden jest z kostela i z města na popraviště; provodil ho zástup asi tisíci oděnců, u nesmírném divákův davu. Když vystoupiv z kostela, viděl na hřbitově v ohni plápolati knihy své, usmál se tomu; i šel k smrti pevným krokem, žalmy zpívaje aneb se modle, aniž bylo při něm znamení strachu aneb lítosti. Pro nesmírnou tlačenici lidu kráčel celý pochod jen z povolna i musel několikrát zastaviti se; v takových okamženích pokoušel se Hus vyjádřiti se o věci své k okolostojícím. Za branou městskou lid obecný ale nesměl doprovázeti ho dále na popraviště. Když přiveden konečně ku připravené hranici, zdálo se, jakoby rozveselil se ještě v duchu. Vrhnul se u prkna tlustého, k němuž přivázán býti měl, na kolena i modlil se hlasitě; při čemž když pa-

pírová koruna s hlavy se mu smekla, spatřiv ji usmál se. Někteří okolostojící připomenuli, nechtělliby ještě zpovídati se? čemuž potakav, však když kněz přistoupiv jen pod tou výminkou rozřešení dáti slíbil, jestliže odvolá, opět odepřel. Chtěl potom zase promluviti k lidu, čehož ale přítomný falckrabě nedopustil, kázav jej tudíž přivázati ku prknu; jen to mu ještě dovoleno, že děkovav žalářným svým za jejich šetrné s ním nakládání, s nimi rozžehnati se mohl. Pak svlekše jej katové přivázali ho k prknu provazy i řetězy; když pak tváří k východu obrácen byl, a někteří z okolostojících to při kacíři za neslušné pokládali, otočen jest k západu. Dříví dvě fůry, slámou promíchané, rozloženy okolo něho tak, že až pod krk ho kryly: pod nohy, ještě opoutané, podstrčeny také dvě otepě. V posledním okamžení přišel ještě od krále říšský maršalek Haupt z Pappenheimu a vyzval Husa u přítomnosti falckrabě Ludvíka konečně, aby odvoláním zachoval život i duši svou. Hus odpověděl, že cítil se v duši své nevinna, i že na té pravdě, kterouž poznav učil a kázal, nyní vesele chtěl umříti. Tu páni oba tleskše rukama odešli, kat pak zapálil hranici. Děsný boj k smrti netrval dlouho; žalmy spívaje i k nebi hledě, brzy obklíčen byl plápolem odevšad vyrážejícím; vítr se zdvihnuv, šlehnul mu jej do tváře, tak že v několika okamže-

ních ani nehlesna zalknul se. Neohroženosti mysli ve všech těchto scenách dokázané obdivovali se i nejkrutější nepřátelé jeho.

Když falckrabě spatřil šaty Husovy ještě v rukou katových, kázal uvrhnouti je také do hořící ještě hranice, slibuje dáti jemu za to náhradu. Ale i všecken pozůstalý popel musel na popravišti pilně sebrán a do mimotekoucího Reyna vmetán býti, aby po nebožtíku nic nezůstalo, coby přátelé schovati, do Čech odnesti a tam co svaté mučenníkovy ostatky ve cti míti mohli.

Poslední léta panování krále Václavova.

Veliké, všeobecné a dlouhotrvalé bylo pohnutí, ježto spůsobila v Čechách i v Moravě pověst o upálení Husovu v Konstancii; rozhodný důraz jeho zatřásl všemi stavy a stranami, každým věkem i pohlavím. Ve při, kteráž ode dvanácti let dojímala jednoho každého čím dále tím mocněji, týkajíc se nejsvětějších záležitostí lidských, náboženství a svědomí, pravdy a práva, svobody a zákonu, anobrž i cti národní, vyšel byl po tolikerém vyjednávání a rozsuzování konečně od posledního soudce, od nejvyšší na světě autority, nález svrchovaný a neodvolatelný: církev v ouplnějším nežli kdy počtu shromážděná potupila i zatratila veškeré počínání reformatorův českých co bludné, pohoršivé, odbojné i kacířské. Od té doby musely minouti ve křesťanstvu všeliké o tom pochybnosti a rozpaky; každý musel buďto podrobiti se bez výminky nálezu vyrčenému, aneb postaviti se ve zjevný odpor proti církvi a

veškeré její autoritě. I stalo se skutečně za příčinou velikého Auto da fé v Konstancii, že obě strany v Čechách, husité i katolíci, rozešli se takořka ve dva tábory nepřátelské. Velmi chatrný byl počet těch, kteří dávajíce soudcům sice vůbec za právo, nechválili jen jediného tohoto jejich výnosu, jakoby prý tenkráte lživými svědky zavesti se byli dali; a však i ti nezadlouho museli opustiti své středokraty, a přiraziti se k jedné nebo druhé straně.

Výtržky všeliké, znamení-to blížících se bouří, počaly se páchati všude po Čechách i po Moravě, jakmile rozhlásila se v lidu pověst osudná; čelily pak předně proti kněžím a mnichům, kteří dle obecného zdání vinni byli upálením Husovým a tudíž pohaněním cti národní. V Praze zvláště strhly se napořád shony a půtky, v nichž domové těch farářův, kteří co ouhlavní Husovi nepřátelé známi byli, vydrancováni a z částky také pobořeni jsou; mnozí kněží, nepomohše sobě záhy outěkem, týráni jsou mnohonásobně, některé prý až i zabili a do Vltavy uvrhli; dvůr arcibiskupův na Malé straně obležen, arcibiskup sám stíží vyváznul. Ne lépe dařilo se duchovenstvu v krajích, kdežto patronové mnozí jali se vyháněti z far kněží katolické a uvozovati na místa jejich husity. Největší ale rozjitřenost obrátila se proti biskupu Litomyšlskému, jenž byl jmenem du-

chovenstva českého i moravského vedl v Konstancii při proti Husovi; jeho vladařův českých došlo v jeho nepřítomnosti množství listův odpovědných od pánův i od rytířův, kteřížto neměškavše zbrojnou mocí poděliti se o statky jeho, zbavili ho brzy vší péče o řízení a správu zboží pozemských. Král Václav, jenž měl vlastně brániti výtržnostem podobným, ukázal se právě v této příčině opět tak vlažným a obojetným, jak obyčejně. Stavil se rozhněvaným pro způsob, jak s Husem nakládáno bylo, aniž šetřil proto slov úkorných; činil však to ne tak ze soucitu pro muže, který mu za živa dosti byl nepohodlí natropil, jako raději z náruživosti proti bratru svému králi Sigmundovi; lahodilť mu, že mohl ho viniti zrušením slova. Proto také rád vídal na dvoře svém Husova někdy přítele i zástupce M. Jana z Jesenice, jenž se snažil dokazovati, kterak ve při proti Husovi ublíženo bylo právu. Stalo se tuším jen poslední jiskrou slušnosti a úcty ku paměti otce zbožnělého, že Václav, maje sebe vždy ještě za pravého krále Římského, nepostavil se v příčině této zjevně proti oné církvi, jejímž to nejvyšším opravcem býti se pravil. Královna Sofie ale rmoutila se srdečně nad osudem někdejšího zpovědníka svého; přesvědčena jsouc o nevině jeho, ujímala se ho veřejně, i stala se nejsilnější podporou jeho účenníkův u královského manžela svého, jak-

koli málo míchávala se do věcí veřejných. Citův jejích oučastnily se také přední šlechtičny v Čechách, zejména paní Eliška z Kravař, vdova po někdy panu Jindřichovi z Rosenberka; potom manželka nejvyššího královského mincmistra Petra Zmrzlíka ze Svojšína na Orlíku, Anna z Frimburka, paní ducha výtečného, jížto král Václav často prý poslouchal; pak paní Anna z Mochova, vdova po Janovi z Oustí, u kteréhož M. Jan Hus někdy pohostinu živ byl, a jiných více.

Zachování veřejného pokoje a pořádku v Čechách i v Moravě záleželo nyní především na oumyslech a skutcích pánův u nejvyšší vlády zemské postavených. Nejznamenitější však ouřadové byli tehdáž v rukou zjevných husitův; jmenovitě oba náčelníci vlády, nejv. purkrabí v Čechách, Čeněk z Wartenberka, i královský zemský hejtman v Moravě, Lacek z Kravař, předcházeli krajany své horlivostí v husitství. Srozuměvše sobě oba, umluvili společně spůsoby, aby národ nehleděl více pomáhati si výtržně sám, ale aby cestou zákonnou vyjeviti mohl, kterak smýšlel a čeho žádal. Sněm valný rozepsán jest do Prahy k počátku měsíce září 1415, k němužto sešli se stavové nejen čeští ale i moravští v počtu neobyčejně hojném. My zde jen některé z předních mužův přítomných poznamenáme; byliť pak a) z Čech, kromě dotčeného nejv. purkrabí, tehdáž po-

ručníka spolu domu Rosenberského, páni Hanuš z Lipé nejv. maršalek zemský, Boček starší i mladší z Kunstatu a z Poděbrad, Jan starší a Oldřich Vavák ze Hradce, Vilém, Zdislav, Václav a Petr ze Zvířetic, Jindřich a Štěpán z Wartenberka, Jindřich Škopek z Dubé, Mikeš, Bavor a Vilém z Potenšteina, Póta z Častolovic, Hynek Krušina z Lichtenburka, Smil ze Šternberka, Vok, Mikuláš a Jindřich z Waldšteina, Jan a Zdeněk z Rožmitála i mnozí jiní; b) z Moravy, kromě zemského hejtmana, páni Petr a Milota z Kravař, Aleš, Jan Puška i Erhart mladší z Kunstatu, Jindřich z Lipé, Jan z Lomnice, Vilém z Pernšteina, Jaroslav ze Šternberka, Vaněk a Jan Ozor z Boskovic, Jan z Lichtenburka a z Bítova, Dobeš z Cimburka a j. v.

Již dne 2. září usnesl se sněm, co a jak chtěl psáti sboru Konstanskému, křivdy jeho důtklivě mu předstíraje. Hned s počátku neoslovili páni a rytíři otcův církevních obyčejným tehdáž pozdravováním, ale jen žádostí všeho dobrého a přáním, aby zachovávali přikázání Kristova. Pak pokračujíce pravili: Poněvadž zákonem přirozeným i božským přikázáno jest činiti každému, což kdo chce sám sobě, a nečiniti jinému, čeho sobě nechce: protož my k zákonu božímu a k milování bližního svého prohlédajíce, poslali sme Vám, ctihodní otcové, jakož i nejjasněj-

šímu králi Sigmundovi, dědici a pánu našemu budoucímu, několikero psaní o milém kazateli a učiteli našem M. Janovi Husovi, kteráž ve schůzkách Vašich čtena jsou: Vy pak, jakož slyšíme, psaní ta do ohně ste uvrhli, a ctihodného mistra, nevíme jakým duchem jsouc vedeni, an se neseznal ani z bludu překonán byl, ale toliko k nezbednému osočování nepřátel a zrádcův jeho i našich, odsoudili a ukrutnou smrtí usmrtili ste, vše k naší a království Českého i markrabství Moravského věčné křivdě i potupě. Nad to dali ste poctivého M. Jeronyma z Prahy, muže líbezné výmluvnosti a filosofa osvíceného, neviděvše ani slyševše ho, k samému jeho i našich zrádcův nabádaní, jmouti a nemilosrdně spoutati, ba již snad jeho také jako Husa ukrutnou smrtí zavraždili ste. Konečně došlo nás ku přílišné naší bolesti, a z Vašeho psaní béřeme zřejmě, kterak nejkřesťanštější naše království a markrabství osočují se u Vás, že mezi námi těžcí bludové vznikše nakazili prý srdce mnohých věrných v té míře, že potřebí jest rychlé pomoci. Takové ukrutné křivdy kterak snášeti můžeme? ano známo jest celému světu, aniž Vy toho zapírati budete, že národ náš od té doby, jakž víru křesťanskou přijal, ve všech bouřech a roztržkách, do kterýchž upadalo tolikero říší skrze rozbroje církevní a papežské, pevný a nepohnutý stál při svaté Římské církvi, při-

nášeje vždy ty největší oběti ke cti a ozdobě její. Ohražujíce tedy čest i svědomí své, osvědčujeme Vám i celému světu, že M. Jan Hus byl ovšem muž spravedlivý, ode mnohých let v našem království životem, ctnostmi a pověstí chvalebně zachovalý, jenž zákonu božímu podle výkladu svatých otcův a církve věrně učiv, všeliké bludy a kacířství stále hyzdil, a nás i všecky Kristovy věrné ku pokoji a k milování bližních svých nejen slovem, písmem a skutkem snažně napomínal, ale i příkladem svým tiše a milostivě sám navodil. Osvědčujeme dále, že kdokoli z lidí kteréhokoli stavu a povýšení pravilby, že jest v Čechách kacířství, — vyhražujíce jedinou osobu Sigmunda krále Římského, pána našeho budoucího, jehožto v tom dověříme a doufáme nevinného, — všeliký a každý takový lže ve svou hlavu, co zrádce a nepřítel království a národu našeho, sám jsa ovšem kacíř plný nepravosti, nýbrž i syn ďáblův, otce lži. Ale však takové křivdy pánu bohu, na něhož sluší pomsta, a kterýž hojně odplacuje těm kdož pýchají, nyní poroučejíce, položíme stížnosti své u budoucího papeže, jehož bůh církvi své představí jediného a nepochybného pastýře, jemužto i bohdá, jakožto věrní synové, ve všem což jest slušného a poctivého, i rozumu a zákonu božímu příhodného, poslušenství povinné učiníme; tak ovšem, aby což jest předepsáno,

nebylo na překážku tomu, že my kazatelův zákona pána našeho Jesu Krista nábožných, pokorných a stálých až do krve vylití chceme brániti a obhajovati, opovrhouce všelikou bázeň i nálezky lidské na odpor učiněné."

O tři dni později, dne 5. září, zapsali se titíž čeští a moravští pánové sobě vespolek v jednotu, pod spůsobem sněmovního snešení, zavazujíce se, že dle zdání a vůle tří volených pánův, Čeňka z Wartenberka, Lacka z Kravař a Bočka staršího z Poděbrad, měli podlé sebe státi a pomáhati sobě vespolek, hájiti na všech panstvích a statcích svých svobodné kázání a slyšení slova božího, poslušni býti obyčejné moci biskupské jen tam kde počínala sobě dle písma svatého pořádně, jináče ale míti zřetel k nálezům university Pražské, kletbám pak neřádným protiviti se, jakkoliby rukou světskou podporovány byly a t. d. Smlouva tato měla trvati šest let pořád sběhlých. Usnešením tím tedy ponejprvé, a to v odporu proti starodávnému zřízení církevnímu, ustanovena jest učená universita za nejvyššího soudce ve věcech náboženství a církve.

Páni na sněmu shromáždění snažili se všemožně namluviti krále, aby on také přiznaje se ke smlouvě jejich, povýšil ji královskou svou sankcí na hodnost zákona zemského. Ale jakkoli i vlastní jeho cit, i duch a směr celého dvoru jeho k témuž ho nabádaly, měl

předce tenkráte tolik taktu a stálosti, že odolav všem těmto vnadám, uvaroval se kroku, jímžby se byl pohodl s celým křesťanstvem. Naproti tomu nebránil zase, že v těch krajích českých a moravských, kde husitští páni zjevnou měli převahu, sjezdové krajští držáni jsou, k nimžto zemané všickni pozváni byvše, přivěšovali pečeti své k zápisům a psaním sněmu Pražského. Tak jmenovitě psaní ke sboru Konstanskému, v osmi exemplářích vyhotoveno byvši, obdrželo až do 452 visutých pečetí.

Když husité takto se přičiňovali, nemohlo trvat dlouho, aby také odporná jim strana nehýbala sebou. Ta byla mnohem skrovnější co do počtu, ale nikoli co do znamenitých a vzácných jmen. V čele jejím stál královský hofmistr Jan mladší ze Hradce; podlé něho nejv. komorník zemský Aleš Škopek z Dubé na Dražicích, nejvyšší sudí Hynek Berka z Dubé na Hohenšteině a sudí dvorský Albrecht z Koldic na Bílině; dále náleželi k ní páni Jan Michalec z Michalovic, Jan Chudoba z Wartenberka na Ralsku, Petr ze Šternberka na Konopišti, Purkart z Janovic na Peteršpurce, Ota z Bergova, všickni páni rodu Hasenburského a ještě někteří méně známí mužové, v celku 14 pánův zemských. Ti ssedše se dne 1. října v Českém Brodě u arcibiskupa Kunrata, zapsali se sobě sice také k jednotě, ale ze zápisu toho není nám více známo, nežli že se zavázali, dle obyčeje předkův svých ve všem věrni a poslušni býti krále, církve Římské a sboru církevního. Král Václav přiznal se později, jen ústně sice ale veřejně, také k jednotě této; o čemž když došla sboru Konstanského zpráva, spůsobila tam prý veliké plesání.

Sbor byl nejprvé dne 26 července, pět dní po Sigmundové z Konstancie odjezdu, několika psaními do Čech, Moravy a Slezska ospravedlnil nakládaní své s Husem, a vystříhaje každého křesťana před učením jeho, ukládal tresty církevní na neposlušné. Ale dověděv se o pronásledování kněžstva v Čechách, dne 31 srpna vyslal biskupa Litomyšlského, Jana Železného, do vlasti s plnomocenstvím mimořádného apoštolského legata, i s psaními, ve kterýchžto snažně jej poroučel pod ochranu všem věrným synům církve, zvláště ale král. hofmistru Janovi ze Hradce. Biskup ten, vládnuvší mečem světským i duchovním stejnou smělostí a horlivostí, nalezl po návratu svém smýšlení krajanův svých tak změněné a nepříznivé, že sotva si troufal ukázati se veřejně aneb předstoupiti před krále i rady jeho bez listu ochranného. Nade všecko ale bolelo jej vlažné, ba téměř obojetné chování se obou jeho bratří, Kunrata Pražského arcibiskupa i Václava biskupa Olomuckého. Zdálo se jakoby oba byli řídili se příkladem krále svého;

nebo jakkoli rozhorlenými se stavili, však nepočínali nic opravdového ani proti přechvatům husitismu, ani k ochraně kněží svých aneb ku pomstě za příkoří jim činěná. Jen arcibiskupův generalní vikář a kanovníci kapituly Pražské dokazovali té odhodlanosti a energie, jakové biskup sobě žádal. Ti byli již před jeho příchodem snažili se ostrými po celé diecesi roznášenými dekrety zameziti cestu kalichu i svobodnému kázání kněží nepovolaných; dne 1 listopadu pak z propůjčené sobě moci apoštolské obtížili Prahu celou interdiktem, hlavně pro zdržování se tam M. Jana z Jesenice, jenž již několik let stál ve kletbě papežově, nevšímaje jí sobě aniž polepšuje se v chování svém. I ačkoli ten prostředek již byl mnoho potratil své hrůzy, any nejlepší fary Pražské byly v rukou kněží husitských, na interdikt nedbajících; ačkoli duchovenstvu samému opět jen na škodu byl, protože všem farářům, kteří jej zachovávali, důchodové jejich staveni jsou královým jestli ne kázaním aspoň shovívaním; předce kapitula, neustupujíc od přísnosti, hájila interdiktu svého ve všech jí oddaných kostelích a klášteřích skrze několik let, i když M. Jesenic návodem královým Prahu byl opustil. Kam v okolnostech takových se podělo a čím se obíralo oněch 300 kněží a žákův, kteří od věku Karla IV chováni byli ve službě kostela sv. Víta, my po-

věděti neumíme. Jen o nejvyšších svátcích, veliké noci, letnicích a vánocích dovoleno bylo v kostelích katolických konati služby boží; všecky jiné dni museli katoličtí Pražané, chtějíce přítomni býti mši svaté, putovati na Vyšehrad aneb do Psar, do Buben a Ovence; začež je protivníci jejich všelikými stíhali posměchy, „Mahometistův" jim nadávajíce.

M. Jeronym Pražský byl, jakož sme již podotkli, ode dne 23 máje 1415 v moci a v rukou Konstanského sboru. Byv hned téhož dne uveden do shromáždění otcův ve večeřadle Minoritském k výslechu, poznán jest od někdejších učitelův svých Pařížských, Kolínských a Heidelberských, také od slavného Gersona, i pamatován co hlava dávno k novověrstvu se klonící. Uvrhli ho do věže u hřbitova sv. Pavla, spoutaného na rukou i nohou a svázaného tak trapně, že jakkoli byl silného těla, předce onemocněv již po dnech jedenácti na smrt, musel napotom poněkud volněji držán býti, aby nezahynul předčasně. Sbor teprv po Husově upálení počal pilněji obírati se s ním. Často volán jest k výslechu, a mnozí otcové mívali s ním rozmlouvání soukromá, ne proto aby seznali a vyměřili trestuhodnost jeho, alebrž aby jej odvrátili od jeho domnění; zkusivše zajisté, jak málo uhrozili se smrti nejen Hus ale i přátelé jeho, ještě méně rádiby byli zapalovali hranici, nežli prvé. Slibovala také sna-

žení tato tím lepší prospěch, čím laskavěji otcové se měli k vězni nemocí a nouzí nezvyklou sklíčenému i zemdlenému. Zděsiv se hrůzy smrti a roztouživ se po svobodě, neodolal dlouho vlídným domluvám mnoha nábožných a učených mužův, zvláště pak důstojného kardinala Františka Zabarelly; již dne 10 září 1415 osvědčil se, že hotov byl odříci se učení Wiklefova i Husova i odvolati je veřejně, což také nazejtří ve hlučném shromáždění čtyr národův v kostele biskupském skutečně učinil. Ze psaní, která psal o tomto svém obrácení do Čech přátelům svým i někdy Husovým, dá se souditi, že počínal si v tom, aspoň té doby, upřímně a že slova i přesvědčení jeho nebyly mezi sebou v odporu. Sbor chtěje aby potěšitelný ten skutek co nejvíce rozhlášen byl, navedl ho k tomu, že v devatenáctém valném posezení dne 23 září opakoval odvolání své slavně. Tudíž odpřisáhl se dosavadních mnění svých, odřekl se svého někdy přítele Husa, i podrobil se vůli velebného sboru bez výminky. I to ručilo za upřímnost jeho, že samoděk uznav potřebu pokání za předešlé přestupky své, osvědčil se několikrát veřejně, že ani nežádal propuštěn býti na svobodu. Uvedli ho tedy zase do žaláře, kdež ale od té doby mnohem mírněji chován byl. Brzy však strhla se ve sboru hádka, měl-li ještě déle u vězení držán aneb propuštěn býti? Kardinalové nejvzácnější, Petr z Alliaku, Frant. Zabarella, Jordan Orsini a jiní; domáhali se propuštění jeho: proti tomu ale zasazovali se s velikou náruživostí doktorové čeští, uvodivše v pochybu jeho upřímnost; a mezi jinými podporoval je v tom i sám Gerson. Doktor Jan Náz neostýchal se říci veřejně, že kardinalové, zastávajíce tak živě člověka nebezpečného, nemohli nebýti podplaceni od krále Václava neb od kacířův českých. Tím se stal i zde skutek bohužel! příliš obyčejný, že mužové mírně smýšlející ustoupivše před zuřivci a pronásledovateli, nechali Jeronyma padnouti osudu za obět. Jak mile přibylo z Prahy několik karmelitánův do Konstancie, zavedena jest nová proti němu pře, a sbor ustanovil dne 24 února 1416 za kommissary k vyšetřování o něm patriarchu Jana Konstantinopolského a doktora Mikuláše Dinkelsbühl.

M. Jeronym náležel sice mezi znamenitější učence věku svého, ale nikoli mezi spisovatele; tuším že kromě několika písní nábožných a krátkých dissertací, které složil, ovšem nic psaného nepozůstalo po něm; aniž pak byl ze vlastního důmyslu vynášel jaké nové články, spokojiv se býti pouhým hlasatelem učení Wiklefova i Husova. Celé tedy proti němu zavedené vyšetřování nemohlo se vztahovati, nežli k pouhému sbírání toho, co svědkové vyznati měli o někdejších jeho skut-

cích a řečech. Kdo tito svědkové byli, neví se, leda že Michal de Causis a Štěpan Paleč stáli ovšem také v jejich čele. V 107 článcích žalobných objeven jest celý běh jeho živobytí, arciže jen s jedné stránky: kterak již za mládí bral se do Anglie a tam napojiv se Wiklefovým jedem, přinesl odtud a snažil se rozšířiti v Čechách jeho spisy; jej prý velebíval kde jen mohl nade všecky věku svého filosofy a osvědčil zvláštní svou proň úctu také tím, že dav v obydlí svém malovati na stěnu podobizny velikých mužův, postavil také jeho mezi ně ve svaté záři; nemaje pak dosti, že nakazil Wiklefismem Čechy a Moravany, usiloval prý vštípiti jej také do krajin sousedních; nezamlčeno bouří Pražských r. 1409 až 1414 a jeho v nich oučastenství, a uvedeni nad to jiní důkazové převrácené horlivosti jeho, ku př. kterak u Karmelitánův v klášteře Matky boží sněžné v Praze násilím kdysi vyklopil reliquie svatých ze skříně a s mnichy zle nakládal, kterak reptal proti ctění obrazův svatých, za modly je vydávaje, jak potupné listy na papeže a na Pražského arcibiskupa po Praze rozšiřoval, krajany své ponoukal ku pronásledování duchovenstva a t. d. Konečně nastupováno také na známé vůbec poměry a skutky, kterak Husovi kacířskému ve všem byl raden a pomocen a stavíval se na vzdoru proti trestům církevním.

Když mu s počátku předloženo 41 takových článkův, aby na ně odpověděl, diktoval sice několik krátkých k nim poznamenání, ale do širšího jejich objasnění nechtěl nikoli se dáti, žádaje aby sbor slyšel jej dříve, a potom teprv že přistoupí k opravedlnění svému; těch kteří ve při jeho za soudce vydáni byli, on za takové uznati se zpěčoval. Konečně ustanoven jest k veřejnému jeho výslechu den 23 máje 1416, výroční-to den jeho žalařování v Konstancii. Mezi muži, kteří v těchto dnech zasedali k soudu nad ním, byl také jeden z oněch výtečníkův století XV, kterým Europa děkovati má za obnovení studií staroklasických, Florentinčan Poggio Bracciolini. Tento vyšší povahy duch, jenž vida umírati osvíceného řečníka pro víru svou a zapomínaje se co theolog, patřil okem filosofovým na výjev takový, nakreslil a pozůstavil nám živý o něm obraz, sloužící ke cti popisovateli neméně nežli popisovanému, an skutečně nejedním rázem upomíná na veliké muže starého světa. I nebuděť od věci, postaviti obraz ten od listův těchto ve původní jeho formě.

„Znám se k tomu“, dí Poggius ku příteli svému Leonardovi Aretinskému, „že sem jak živ neviděl nikoho, jenžby u vedení pře, zvláště hrdelní, více se rovnal řečníkům věkův klassických, kterýmžto se tolik obdivujeme. Ku podivu zajisté bylo, jakými slovy, jakou

výmluvností, jakými důvody, jakým obličejem a hlasem i jakou srdnatostí nepřátelům svým odpovídal a konečně při svou zavřel, až v pravdě čeho politovati, že tak ušlechtilý a výtečný duch odvrátil se ke mněním kacířským, ač pravé-li jest, co se mu připisuje; nebo mně nenáleží tak veliké pře rozsuzovati, přestávám na úsudku těch, kteří za moudřejší jmíni jsou. A však ty nemni, žebych na spůsob prokuratora při tu podrobně vykládal; dlouhéby to bylo a práce několika dní; dotknu jen věcí výtečnějších, z nichž ty o učenosti muže toho souditi moci budeš."

„Když mnohé věci proti tomu Jeronymovi vedeny jsou, jimižto z kacířství stíhán byl, a to vše svědky dotvrzováno: konečně líbilo se, aby odpovídal na každý článek žaloby obzvláště. Tedy přiveden jsa do sboru, když mu kázali k těm věcem odpovídati, dlouho tomu odpíral, pravě že slušné bylo, aby prvé sám vedl při svou, nežliby na žaloby nepřátel svých dával odpovědi. Ale když mu to nedovoleno, tedy stoje uprostřed shromáždění: „Jaká jest to nespravedlivost!" dí, „že když já třista čtyřidceti dní byl sem držán v nejkrutším žaláři, ve smradu a nečistotě, v lejnách, v okovách a v nedostatku všech věcí, vy protivníky a utrhače mé vždycky ste slyšeli, a mne nyní ani jediné hodinky slyšeti nechcete! Z toho bezpochyby jde, že když ste jim propůjčovali ucha svého, a oni

v tak dlouhém času mne k vám osočovali co kacíře, nepřítele víry, protivníka duchovenstva, mně pak nelze brániti se, vy v myslech svých prvé odsoudili ste mne co nešlechetníka, nežli ste, jaký jsem, poznati mohli. A však i vy lidé jste a ne bohové, ne věčně žijící ale smrtelní; klesati, blouditi, mýliti se, oklamáni a svedeni býti můžete, jako jiní lidé. Zde praví se býti pohromadě světla světa, zde mužové oboru zemského nejmoudřejší: protož tím více starati se máte, abyste ničeho všetečně, ničeho nerozvážlivě, ničeho nespravedlivě před se nebrali a nečinili. Jáť jsem arci chatrný človíček, o jehožto nyní život běží, aniž pro sebe mluvím, věda že umříti mám: ale nehodné zdá se mi, aby moudrost tolika mužův měla co ukládati o mně mimo právo, cožby ne tak skutkem jako příkladem na budoucí časy ke škodě bylo." Tyto a jiné mnohé věci krásně a ozdobně mluvil, ačkoli nejedni hřmotem a reptáním řeč mu přetrhovali."

„Konečně na tom zavříno jest, aby na bludy, ježto mu se připisovaly, odpovídal; potom aby volně mluviti mohl, cožby chtěl. Čteni tedy jsou s pulpitu kusové žaloby, každý zvláště, a svědectvím dotvrzováni, pak tázán byl, máli co tomu na odpor. K víře nepodobné jest, jak moudré a chytré dával odpovědi, jak mocnými důvody se hájil; nikdy ničehož nepropověděl, cožby na dobrého mu-

že neslušelo; tak že, smýšlelli tak u víře skutečně, jak slovy vyznával, žádná hodná příčina netoliko smrti, ale ani nejmenšího provinění na něm nalezena býti nemohla. Všecky žaloby a což proti němu vedeno bylo, pravil býti nepravé, křivé a od nenávistníkův jeho smyšlené. Mezi jinými, když naň čteno bylo, že byl utrhač stolice apoštolské, odbojník biskupa Římského, protivník kardinalův, vrah prelatův a kněžstva, nepřítel náboženství křesťanského: tedy povstav a ruce vzhůru spiav, žalostným hlasem zvolal: „kam se nyní obrátiti mám, velební otcové? čí pomoci žádati budu? koho za milost prositi? ku komu se uteku? zdali k vám? A však ti protivníci moji odvrátili srdce i mysli vaše od zachování mého, tvrdíce že jsem ouhlavním nepřítelem všech těch, ježto mne souditi mají. Domnělit se arci, by pak i to, co proti mně smyslili, lehké býti se zdálo, však že vy nálezem svým utlačíte obecného všech vraha i odbojníka, jakéhož mne oni nepravě a lživě býti praví. Takž tedy uvěříteli slovům jejich, veta bude po živobytí mém." Mnohých žertem odbyl, jiných štiplavě dotekl, mnohé často ve smutné věci ke smíchu přivedl, šprymuje na jejich žaloby a důtky. Když ho tázali, coby smýšlel o velebné svátosti, vece: před tím chléb, při posvěcování a potom pravé tělo Kristovo, a ostatek podlé obecné víry. Tu ozval se kdosi: však praví, žes ty řekl, že i po posvěcení zůstává chléb. „U pekaře, arci!" tak mu odpověděl. Kohosi z řeholy kazatelské, když tuze naň dotíral, okřikl: „mlč, ty pokrytče!" Jinému na svědomí své přísahajícímu vece: „toť jest nejjistější cesta k oklamání." Jednoho zase ouhlavního nepřítele svého nikdy nejmenoval jinak, nežli psem aneb oslem. Ale že pro množství žalob a důležitost věci ta pře toho dne ku konci dovesti se nemohla, odložena jest do dne třetího."

„Když pak toho dne (26 máje) důvodové všech vin na něj čteni a mnohými svědky dojišťováni byli, on vstav dí: poněvadž ste tak bedlivě poslouchali nepřátel mých, slušné jest abyste již mne také mluviti nechajíce dobromyslně slyšeli. A když mu to dopuštěno, ačkoli ve hlučném odporu mnohých: tu on od boha počav prosil jest, aby mu s hůry dáno bylo té mysli a té výmluvnosti, kteráby sloužila ku prospěchu a spasení duše jeho. Potom takto mluvil: „Vímť, osvícení mužové, že bylo mnoho výborných lidí, kteří trpěti musili, čehož nikdy ctnostmi svými nezasluhovali, byvše stíženi svědky lživými a odsouzeni nepravými soudy. A začav od Sokratesa, vypravoval, kterak nespravedlivě od svých odsouzen byl, aniž že ujíti chtěl, jakkoli dobře moha, jen aby jiným odjal strach dvou věcí, které lidem býti se zdají nejkrutší, žaláře totiž a smrti; potom

dotekl Platonova vězení, Anaxagorova utíkaní, Zenonova mučení a jiných množství pohanův nepravého odsouzení; připomenul Rutiliovo vyhnanství a nehodnou smrt Boëtia i jiných, kteréž sám Boëtius vyčítá. Odtud obrátiv se ku příkladům lidu Židovského, předně jmenoval Mojžíše, vysvoboditele a zákonodárce národu svého, kterak časté od svých úkory trpěti musel, jakoby svůdce byl a hánce lidu; přivedl Josefa, jehožto bratří ze závisti prodali a pán pro podezření cizoložstva do žaláře uvrhl; Isaiáše, Daniele a téměř všecky svaté proroky, kteří jakožto rouhači boží a buřiči křivě osočeni a odsouzeni bývali; též soud na Susannou a nad jinými, ježto byvše muži nejšlechetnější, nespravedlivými odsudky zahynuli. Potom přistoupil ku příkladům sv. Jana Křtitele i samého Krista spasitele našeho, o nichž dobře vědomo jest, že svědky a soudci křivými na smrt připraveni jsou; takž i sv. Štěpán od sboru kněžského byl zavražděn, apoštolové pak všickni na smrt odsouzeni, ne jako dobří, ale jako buřiči lidu, tupitelé bohův a páchatelé nešlechetností. Jest ovšem nenáležité, aby kněz kněze odsoudil nespravedlivě, a však to že přihodilo se; ještě neslušnější jest, aby toho sbor kněžský se dopustil, než i toho příklady dovedl; nejnepravější ale věc jest, aby celá koncilia to činila, však i to že stalo se dokázal. Vše to vypravoval ozdobně a s veликým všech napnutím. A že všecka podstata pře jeho na svědcích záležela, mnohými důvody ukázal, že žádnému z těch svědkův nemělo věřeno býti, poněvadž sou proti němu ne z pravdy, ale z nepřízně, zlobivosti a závisti svědčili; oznámil i příčiny záští toho, tak že nemnoho chybělo kouplnému všech přesvědčení; bylyť zajisté tak pravdě podobny, že kdyby nejednalo se o víru, byloby svědectví těch jen lehce váženo. Pohnuli se všickni v srdcích svých a k milosti se nachýlili. Neb i toho doložil, že sám přišel dobrovolně ke sboru, aby se tu očistil; oznámil o životu a obcování svém, plném šlechetnosti a ctnosti; předložil, kterak i mezi starými přiházelo se mužům tytýž nejučenějším, že rozdílně smýšleli ve věcech víry, ne ku podvrácení jejímu, ale k vyskoumání pravdy; tak i Augustin a Jeronym nesrovnávali se, netoliko rozdílně ale i na odpor sobě smýšlejíce, a však beze všeho podezření kacířství."

„Očekávali všichni, že buďto se očistí, odvolaje bludy, aneb vinen se dá, milosti žádaje: on však ani ke bludům přiznati se chtěje, ani k odvolání křivých nářkův cizích chuť míti se pravě, konečně dal se do vychvalování Jana Husa, před tím na oheň odsouzeného, tvrdě o něm, že byl muž dobrý, spravedlivý, svatý a té smrti nehodný. O sobě také pověděl, že hotov byl jakoukoli smrt

podniknouti myslí zmužilou a stálou, ustoupiti nepřátelům svým a svědkům oněm tak nestydatě lhoucím, kteříž ale někdy před bohem, jehož oklamati nelze, počet vydají z toho, co svědčili. Velikou nad ním lítost měli všichni okolostojící; byliť žádostivi, zachovati při hrdle muže tak výtečného, by jen sám dobře byl smýšleti chtěl. Ale on stále trvaje na svém, zdál se zoumysla po smrti toužiti, vždy chvále Jana Husa a tvrdě, že nic nesmyslil scestného proti církvi boží, ale že kázal proti neřádům kněžstva, proti jejich pýše, nádhernosti a skvostnosti; nebo kdež nadání a statkové zádušní náleželi prvé chudým a pohostinným lidem, potom pak na stavení a opravy chrámův obráceni býti měli, za neslušné pokládal dobrý ten muž, že se rozptylovali na nevěstky a kuběny, na kvasy a hody, na chování psův a koní, na drahá i skvostná roucha, a jiné věci nábo-ženství Kristovu nepříslušné. V tom pak dokázal největšího vtipu, že když řeč jeho přetrhována byla křiky rozličnými a mnozí mu odmlouvali, stíhajíce slova jeho, žádnému neodpustil, aby ho nedotekl, ale nade všemi se mstě, všecky buďto zastyděti se aneb umlknouti přinutil. Když se hluk rozmáhal ve sboru, sám se pozamlčev, někdy zástupy z toho káral; potom předce řeč svou konal, žádaje a prose pro boha, aby ho nechali mluviti, poněvadž ho potom více slyšeti nemají; nikdy se hřmotem ustrašiti nedal, jsa mysli pevné a neohrožené. Ten pak byl předivný důvod jeho paměti, že tři sta čtyřidceti dní seděl ve hloubi věže smrduté a tmavé, na kteréhožto vězení tvrdost sám naříkal, pravě že jakož na statečného muže náleží, ne proto si stěžoval, že nehodné věci trpěl, ale že se divil takové proti sobě nelidskosti; v tom místě zajisté nic netoliko čísti, ale ani viděti nemohl, ať nic nedím o sklíčení ducha, ježto ho každodenně trápiti musilo a všecku paměť z něho vyraziti mohlo: však on tolik vysoce učených a moudrých mužův k své při za svědky přivedl, tolik svatých doktorův církve k utvrzení svého smyslu připomenul, žeby toho příliš bylo, i kdyby po ten veškeren čas v největší práznosti, v největším pokoji s učenými studiemi byl se obíral. Řeč jeho libá, prostranná i zvučná byla, s jakýmsi důstojenstvím hnutí řečnického, jak v objevení hněvu, tak i v hýbání k lítosti, kteréžto však ani nehledal, ani dojíti sobě nežádal. Stálť neohrožený a smělý, smrtí netoliko pohrdaje, ale jí žádostiv jsa; řeklby, že jest druhý Kato. O muže věčné lidské paměti hodného! Nechválím, jestliže co proti řádům církevním smyslil; obdivuji se jeho učení, mnohých věcí, známosti, výmluvnosti, líbeznosti v řeči a bystrotě v odpovídání: ale bojím se, že vše to jemu k záhubě od přírody propůjčeno bylo."

„Potom dán mu čas k rozmyslu a ku pokání za dva dni. Mezitím navštěvovali ho mnozí muži vysoce učení, aby jím hnuli od smyslu jeho; šel také kardinal Florentinský k němu, aby ho navedl na cestu pravou. Ale když neustupně zastával bludy své, konečně (v 21tém valném posezení sboru, dne 30 máje) odsouzen jest za kacíře a ohněm spálen. Jasným čelem a veselou tváří šel ke smrti, nelekaje se ani ohně, ani muk ani zahynutí. Nikdy žádný ze Stoikův nepodstoupil smrt tak stálou myslí a srdcem zmužilým, jako tento jí žádati se zdál. Když přišel na popraviště, sám se svlekl z šatův, a padv na kolena, modlil se před kolem, k němuž nahý přivázán byl mokrými provazy a řetězem; potom obložili ho dřívím ne drobným ale obhroublým až do prsou, slámy mezi ně nakladše. Jakž dříví hořeti počalo, jal se spívati píseň, kterouž mu sotva oheň a dým přetrhl. To pak bylo největší znamení stálosti mysli, že když kat ze zadu chtěl zapáliti oheň, aby ho neviděl, on „sem přistup," dí, „a zapal přede mnou; neb bychť se bál ohně tvého, bylbych sem se nedostal." Tímto způsobem zahynul muž nad míru znamenitý. Díval sem se na skonání jeho, spatřil sem vše co se dálo. Buď to že nevěra, nebo neustupnost u příčině byla, věru muž ten umřel vždy co pravý filosof!"

OBSAH.